

No 25

DUPĂ CE ULYSE

REVĂZU ITACA...

Publicări ale lui N. I. Apostolescu:

Studii — Literatură, Estetică, Filologie — cu o prefață de d. B. P. Hasdeu și cu scrisori dela d. Gr. G. Tocilescu și dela G. I. Ionnescu-Gion. București, Institutul de arte grafice «Eminescu», 1904, 140 pp. în 8° mare.

L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine, avec une préface de M. Émile Faguet, de l'Académie française. Paris, Librairie ancienne Honoré Champion, éditeur, 1900, VI + XVII + 418 pp. în 8°.

L'Ancienne versification roumaine (XVII & XVIII siècles). Paris, Librairie ancienne Honoré Champion, 1909, 90 pp. în 8°.

Cetățulle lui Negru-Vodă și a lui Tepeș, Valurile romane: Brasde și Troiane. Sisteme de apărare în trecut. București, Institutul de arte grafice «Eminescu», 1910, 27 pp. în 3°.

Portrete literare și istorice publicate în «*Literatură și Artă Română*» (Gion, Hasdeu, Tocilescu, Delavrancea, etc.) în «*Revue de Roumanie*» (Maurice Barrès), în «*Noua Revistă Română*» (Eugène Méléchior de Vogüé).

Studii istorice și literare în «*Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie*» (Schitul Trivalea, O carte a lui Bălcescu, Bălcescu și «Cântarea României», De pe valea Argeșului, etc.) în «*Literatură și Artă Română*» (Tradiționalismul, Iisus le grec, etc., Conferințe, critici și cronici literare lunare dela 1904—1910), în «*Noua Revistă Română*» (Veneția în poezia românească, Arta de a cînta, O viață de poet), în «*Țara Nouă*» (Clasicism, Romanism, Realism), în «*Revista Armatei*», «*Flacăra*», «*Românul literar*», «*Epoca*», etc.

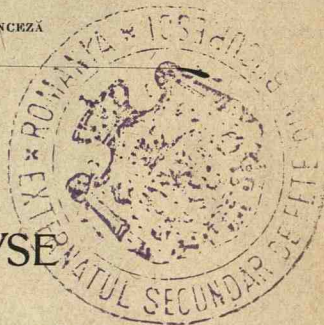
Biblioteca școlii

Iunie 1912

EMILE GEBHART

62022

DIN ACADEMIA FRANCEZĂ

DUPĂ CE ULYSE
REVĂZU ITACA...

Traducere - cu învoirea editorilor francezi - și biografia lui Gebhart

DE

N. I. APOSTOLESCU

BUCUREȘTI

152353
5
Editura Biroului Universal
ATANASIE I. NIȚEANU
STRADA EPICOL, 27

TIPOGRAFIA COOPERATIVĂ
„POPORUL”
BULEV. ELISABETA, 27

1912

288

EMILE GEBHART

Născut la 19. Iuliu 1839 la Nancy, mort la 21 April 1908 în Paris, membru al Academiei franceze, al Academiei de științe morale și politice, profesor de literaturi meridionale la Sorbona, Émile Gebhart a fost unul din cei mai de frunte scriitori francezi, care a știut să priceapă ca desăvârșit artist lumea vechio

ca și splendoarea Florenței de astăzi și de altă dată.

«Dacă vorba umanist n'ar fi căpătat uneori, din greșeala de pe vremuri a umaniștilor degenerați, o însemnare cam rea, ar trebui să spunem că Gebhart a fost printre noi una din cele din urmă întrupări ale Umanismului. Umanist era el prin împreunarea conștiinței creștine și a artei păgâne, prin cumpănirea minții, prin teama de rupturi dintr'o dată, cum și prin respectul înăscut al tradițiunilor. Nu-i plăcea prea mult ca să se zgudue principiile, găsia lucru înțeleptesc să cruțe până și prejudecățile venerabile și ar fi înscris cu dragă inimă pe multe lucruri șovăitoare acel *Noli me tangere* pe care ar fi dorit atît de mult să-l vadă săpat în litere cari nu se mai șterg pe ruinele romane și pe pietrele Acropolei.

«Dar—adaogă d. Poincaré — în potri-va celor întâmplante altă dată cu unii umaniști, antichitatea n'a sugrumat nici odată în el glasul neamului nici n'a luptat conștra instinctelor moștenite de la străbuni ori în potri-va spiritului național». ¹⁾

1) RAYMOND POINCARÉ, *Discours de réception à l'Académie française*. Supplément au «*Journal des Débats*» du Vendredi 10 Décembre 1909.

Gebhart erà un patriot mare, distins, tot așa precum erà un artist și un învățat. Treizeci și cinci de călătorii în Italia și spiritul său de umanist nu-l împiedicau să fie un om legat de pământu-i până în adâncul sufletului. Avea chiar firea de Lorrain; erà cel mai puțin desrădăcinat dintre oameni. «Trăia la Paris de trei-zeci de ani, dar rădăcina lui rămăsese în Lorrena»¹⁾, zicea d. Madelin câte-vă zile după moartea lui Gebhart, întrebuițând graiul și imaginele domnului Barrès; iar acesta zicea chiar a doua zi, după ce pierduse pe compatriotul său: «(Gebhart) avea accentul personal, particular al provinciei noastre și în acelaș timp erà legat de cauza civilizației»²⁾.

Omul cel mai glumeț, cel mai puțin posomorît pe care l-au cunoscut contemporanii, erà autorul celor din urmă întâmplări ale divinului Ulyse, și totuși la amintirea unei zile amare în trecutul patriei sale, vorba și toată firea lui luà o înfățișare pe care au știut-o și au povestit-o toți cei cari l-au cunoscut D. Barrès spune că era în ziua dezastrului

1) LOUIS MADELIN, M. *Émile Gebhart*, *La Revue hebdomadaire*, XVII année. No 18, 2 Mai 1908, p. 81.

2) MAURICE BARRÈS, *Émile Gebhart*, *Le Gaulois* du 23 Avril 1908.

dela Reichshofen¹⁾, d. Raymond Poincaré crede că era a doua zi²⁾: Gebhart examina de bacalaurent, la Nancy, pe tinerii liceani din Metz și Sarrebourg. «Vrăjmașul se apropia. Nițel dacă ar mai fi întârziat, și bieții copii ar fi fost amenințați să nu mai poată să se întoarcă la căminul părintesc. Gebhart strânge îndată pe candidați, le dictează — din respect pentru regulament — un subiect de compoziție, și îi previne că după acest simulacru de examen toți vor fi admiși. Profesorii, cu mintea aiurea, pun întrebări mașinale, pe cari elevii apăsăți de nenorocire, nu le aud; suspine rău năbușite întretaie răspunsurile; la prânz totul este sfârșit și sala se golește în mijlocul tristeții. Era o fașie care se rupea din patrie. Cei cari au văzut lucrurile astea nu le vor uita niciodată»³⁾).

Când erà vorba numai de el, nu se necăjia niciodată de nimic. Râdea însă cu haz mare de prostia, ignoranța și chiar nedreptatea omenească. Odată fusese invitat să prezideze o distribuire de premii. Ministrul de instrucție al

1) BARRÈS, Loc. cit.

2) RAYMOND POINCARÉ *Discours de réception à l'Académie française*, loc. cit.

3) Ibidem.

timpului, om sectar și firește puțin inteligent, obligă pe directorul instituției unde Gebhart era să vorbiască a retrage invitația făcută. Strălucitul academician găsi că politicianul trecuse prea mult de marginile buneii cuviințe. Ca să faci o asemenea bătăranie unui mare învățat numai fiindcă nu era de aceeași părere cu tine în nu știu ce chestiune de ordin militar, însemnă a cădea jos de tot în șiragul ființelor poreclite «oameni». «Voyez vous, mon ami, c'est l'ère du mufle qui commence» zicea profesorul unui prieten al său¹⁾ A doua zi însă publică în *Journal des Débats* rezumatul discursului pe care era să-l rostiască, bucată de o ironie neîndurată, în care se ocupa de «Prea osebita demnitate a dobitoacelor (*l'Éminente des bêtes*)²⁾.

Spiritul lui era fin, și une-ori fantastic. Domnii R. Poincaré și Ernest Lavisse povestesc amândoi o întâmplare din viața amicului lor. Intr'o zi d. Lavisse primi din Salerno o scrisoare trimisă de Gebhart. Ii povestea cum s'a dus în zorii zilei la mormântul papei Grigorie al VII, vestitul protivnic al împăratului german Henric al IV. «In capelă un preot se pregătea de leturghie. Gebhart

1) și 2) LOUIS MADELIN, Loc. cit. p. 84.

se apropie; Părinte aş dori ca să faci leturghia asta pentru un suflet păcătos.» «Costă un franc» zise preotul într'un chip foarte simplu. Dar Gebhart coborând vocea, foarte mişcat: «Părinte, e prea puţin: Sufletul pentru care o să te rogi e al unui mare, foarte mare păcătos»; apoi, şi mai încet şi roşindu-se: «Impăratul Romanilor, Henric cel de al patrulea.» Şi în loc de un franc, puse cinci în mâna preotului. În genuchi el auzi rugăciunea «*pro anima famuli tui imperatoris Romanorum, Henrici Quarti.*» Citind scrisoarea aceasta — continuă d. Lavissee — crezui că prietenul meu îndobise cu ceva fantezie o scenă adevărată. La întoarcerea râse de simplitatea mea».¹⁾ Din potrivă, d. Louis Madelin consideră faptul ca petrecut şi-l numeşte «gaminerie tragique»²⁾. E probabil că Gebhart, care avea o fire sfioasă, regăsindu-se cu prieteni severi ca d. Lavissee, va fi înfăţişat la întoarcere lucrul ca o simplă glumă, spre a scăpa de cicăleli ori de priviri pedagogice.

Credincios adânc şi până la moarte — în testamentul său el scrie: «Vreau

1) Réponse de M. Ernest Lavissee, directeur de l'Académie française, au discours de M. Raymond Poincaré, Suppl. au «*Journal des Débats*» du 10 Décembre 1909.

2) LOUIS MADELIN loc. cit., p. 88.

să fiu înmormântat creștinește [catholiquement]» — Gebhart nu prea iubiă însă pe călugări. Intr'o zi spuneă cardinalului Mathieu: «Mie nu-mi plac, dintre călugări, decât cei cari au fost canonizați și cei cari au fost arși»¹⁾.

Émile Gebhart eră un istoric, dar mai presus de toate un povestitor plin de farmec. Teza lui latină de doctorat este intitulată *De varia Ulyssis apud veteres persona*; dar de atunci el a scris, în afară de *Les origines de la Renaissance en Italie* și de *Sandro Botticelli, l'Italie mystique, Moines et papes, Au son des cloches, Conteurs florentins du Moyen Age*, romanul istoric *Autour d'une tiare* și acel capo-d'operă care se numește *D'Ulysse à Panurge*.

Ca profesor, lecțiunile lui erau un fel încântare pentru ascultători; ca om eră de o fire distinsă; ca scriitor eră cel care aveă dreptul să zică — fără nici cea mai mică gândire de îngâmfare — «ma prose», când vorbea de felul producțiilor lui.

«Gebhart eră un artist în descripție. El se slujește puțin de tot de verbele *a fi, a aveă, a face*, ori de altele asemenea, întrebuințate de penele sărăcăcioase. Aș puteă — zice d. Lavissee — să vă

1) RAYMOND POINCARÉ, loc cit.

citez câteva pagini ale lui, în care dragute fraze scurte pictează priveliști prin cuvinte în culori.

«Gebhart este un muzeu de pânze mari și mici, unde se găsesc—mai ales printre cele mici—capo-d'opere»¹⁾.

Am puieà cità, printre ele, noaptea paștilor într'o mănăstire grecească, «monastère de l'Ithôme», când, în mijlocul credincioșilor, Gebhart care asistà la slujbă, aude pe «Cristos anèsti! Le Christ est ressuscité» și vede o scenă sângeroasă²⁾. Ar fi de citat întreaga povestire și descripție *En l'an 33*³⁾, zăgrăvire a vremii lui Tiberiu în ceasurile când Christ erà răstignit. Fantesia din «*L'Abbaye de la Cloche-Fôlée*»⁴⁾, groaza din *La dernière nuit de Judas*⁵⁾, scenele romane din *Le Roi Trimalchion*⁶⁾ și cele orientale din *Le Mariage de Panurge*⁷⁾ alcătuesc pagini de o frumusețe care nu se poate închipui de cât... citindu-le. Dar cea mai desăvârșită operă a lui, în care pastelul și povestirea măiastră sunt presărate aci de ironie, aci de simțiminte gingașe, e

1) E. LAVISSE, loc cit.

2) EMILE GEBHART, *Au Son des Cloches*.

3) Idem, ibidem.

4) Idem, ibidem.

5) Idem ibidem.

6) Idem, *D'Ulysse à Panurge*

7) Idem ibidem.

neindoelnic *Les dernières aventures du divin Ulysse*¹⁾. D-nii Jules Lemaître și Anatole France au multe și frumoase bucăți de acestea «*en marge des vieux livres*», dar nici una, și nici chiar celelalte scrieri ale lui Gebhart, n'au ajuns la o treaptă așa de înaltă de încântare poetică și picturală cum e această continuare a Odysseei. O dăm dar în traducție, după puterile noastre, vrând a ilustra astfel cele spuse aici.

Se va vedea în ea câtă dragoste avea povestitorul acesta delicat pentru darurile Firii. Ivirea primăverii, în Itaca, și orele de visărie ale lui Ulyse, lungit pe mușchiul proaspăt de pe stâncile cari predominiau marea, psalmii de fericire închinăți acestei înșelătoare și schimbătoare întinderii verzi, o noapte luminată pe ruinele Troiei... și câte altele, zugrăvesc un suflet ales și rar. Erau anumite lucruri pe cari îi plăcea să le readucă în mintea cititorului, când i se înfățișă cel mai mic prilej. Așa făcând o prefață la o traducere a Bucolicelor lui Virgiliu, el are rânduri cari sunt ca un rezumat al celor mai de seamă note ale reînvierii primăverii descrise în cele din urmă întâmplări ale lui Ulyse; și

1) În *D'Ulysse à Panurge*, Paris Hachette & C-ie, 1905 (2-a édit.)

când vorbește de păstorii lui Teocrit, iată cum reînviază amintirea vremii de amiazi petrecute de Ulyse pe malul mării:

«C'est une poésie de plein air, où l'on croit entendre l'aigre crécelle des cigales. Ces pâtres, aux heures brûlantes de l'été, s'étendent à l'ombre des rochers ou des pins, près des sources, et jouent nonchalamment leurs airs favoris. Poésie insulaire aussi, où la mer de Sicile, plus bleue que le ciel, apparaît toujours à l'horizon, la grande nappe d'azur où les légendes d'aujourd'hui font encore entendre la plainte amoureuse des Sirènes» ¹⁾.

Omul acesta, care avea înfățișarea une-ori de călugăr dus pe gânduri, alte ori de colonel poruncitor — după cum îl zugrăvește d. Lavisse — a fost un «tendre». El admiră pe Virgiliu și plângea împreună cu el agonia unei anemone sau moartea tragică a unei musculițe ²⁾. Gebhart a scris o apologie a câinelui — *Apologie pour le chien* —, în care începând pe un ton glumeț se ridică, încetul cu încetul, până la cele mai emoționătoare simțiri. «Câinele e o mândrețe de animal, afară nu-

1) ÉMILE GEBHART, *Lez Bucoliques*, *La Revue Latine*, 6-e Année, No. 1, 25 Janvier 1907, pp. 56 — 57.

2) Idem, *ibidem*, p. 57.

mai dacă nu e turbat. Chiar atunci, mulțumilă geniului lui Pasteur, cum e un obiect de experiență științifică și un prilej de minunată binefacere, el ajunge să fie un personajiu interesant și—de foarte departe, e adevărat — simpatic».

Describe cu acelaș ton, jumătate serios jumătate glumeț, expoziția de câini din grădina Tuileries: Bucuria câinilor, care văzând pe Președintele Republicii trecând pe dinaintea grătilor lor își zic: «L'am văzut»; privirea de compătimire tristă pe care o aruncă Președintele Camerei zăvozielor urlători, crezându-se —bietul om—la Palais Bourbon, sau evocarea domniei președintelui Loubet, când câinii, fericiți de a se vedea pricepuți, dau din coadă conform protocolului, în fața șefului Statului.

Gebhart apară pe câine împotriva lui La Fontaine, care așeză pe acest bun tovarăș al omului alături de măgar. Homer arată pe Argos ca singura ființă care a mai cunoscut pe Ulyse la întoarcerea lui, atât de adâncă eră dragostea ce o purtă stăpânului său. Multe și interesante exemple adaugă Gebhart. Describe apoi dragostea de libertate cum și triburile curioase ale câinilor din Constantinopol și sfârșește prin această amintire:

«Era la Memphis. Așezat la poalele

acelei mici piramide care este unul din cele mai străvechi monumente ale lumii, îmi ronțaiam simitul (mon *sémit*) așteptând măgarul și pe conducătorul lui, cari trebuiau să mă întoarcă la Cairo. Zorile înnecau în depărtare, în lumină trandafirie, cele trei mari Pyramide, cari, în gloria asta, păreau că plutesc și sunt de nepipăit. Când iată un câine slab veni la mine, încet, cu grijă. Li aruncai o bucătică. Atunci nu mai voi să se despartă de mine. El se coborà din acele dobitoace rătăcitoare ale pustiei cari vizitau singurătatea marilor sihaștri, sfântul Macarie, sfântul Antonie. Mă însoți, mai bine de un ceas, prin nisipul încropit; apoi își luă rămas bun printr'o lungă privire melancolică. E cel mai bun prieten pe care l'am lăsat în crăia Faraonilor». ¹⁾

Cu toată veselia pe care o arată în vorbă, sfârșitul vieții acestui umanist, acestui artist și patriot, a fost amărît de cele ce vedeà că se petrec în juru-i. «El erà din clasa acelor literați cari fac podoaba elegantă a unei țări puternice; și el văzù—sau crezù că vede,

1) *Apologie pour le Chien, le Gaulois* du 13 Août 1907 et les *Annales Politiques et Littéraires* du 19 Mai 1907 (XXV-e Année, No. 1247), pp. 309—310.

viitorul o va spune dacă el se 'nșelă— că țara asta pe care o adoră se slăbește, că realitățile sociale și naționale, cari îi erau trebuincioase, îi lipsesc. El se întristă și suferi ca bun Francez și nobil reacționar». ¹⁾

Înainte de a pieri el presidă ședința anuală a celor cinci Academii. Toboșarul, după vechia tradiție, bătù la trecerea solemnă în sala de șediate a celui care sta, în momentele acelea, în fruntea întregului Institut. Cu greutate sui treptele estradei, cel care odinioară fu «*une cigale du Quartier Latin*» ²⁾, rosti discursul, frumos ca tot ce a scris ori vorbit, și acestea fură cele din urmă cuvinte pe cari le spuse la tribună.

N. I. APOSTOLESCU

1910.

1) ANDRÉ BEAUNIER, *Émile Gebhart, Le Figaro* du 23 Avril 1908.

2) Cf. pour incidentul cu Saint-Marc-Girardin, notița citată a domnului Madelin, pp. 82—83.

După ce Ulyse revăzu Itaca ¹⁾

După ce-și găsi din nou casa, nevasta și sceptrul; după ce numără boii — cari mai rămăseseră nepuși în frigare de pețitorii Penolopii —, perii, merii și smochinii sădiți de către tatăl său Laert și porcii îngrășați de către credinciosul Eumeu, divinul Ulyse simți încetul cu încetul că e cuprins de o adâncă plictiseală.

Omul ăsta, care de atâtea ori, în răstimpul pățaniilor lui, dorise ca să mai vadă odată fumul albăstrui suindu-se încet în văzduh, în amurgul serii, de pe acoperișurile stâncoasei Itace, lâncezia în umbra căminului său casnic.

Laert, care trecuse de o sută de ani, se reîndrumă, pe nesimțite, spre copilărie și nu se gândi la altceva decât la pomii lui. Telemac, prea nevinovat și prea feciorelnic, anostiă și scotea din tâțâni pe Ulyse. Flăcăul trist, îndrumat pe calea înțelepciunii de către Atena,

1) *Les dernières aventures du divin Ulysse.*

părea peste măsură de virtuos. Fiul coplesia pe tată-său cu zicători de pustnic și cu povețe alese. Ulyse voi, într'oză, să-l însoare cu Nausicaa. Nădăjduia, bietul om, că tânăra fată o să lumineze, cu zâmbetul ei, crăia lui cea mică. Dar neprihănitul tânăr, roșindu-se până la urechi și punând ochii în pământ, răspunse:

— Nu... Atena nu o să-mi deă voe să mă căsătoresc cu o fată pe care tată-meu a întâlnit-o, într'oză dimineată de vară, goală și cu părul despletit, jucându-se de-a mingea prin livezile din Corcyra.

Penelopa îi da gust de ceartă și în scurtă vreme nu mai putu s'o suferă de-a binele. Douăzeci de ani de văduvie, de griji și de trufie, ofliseră frumusețea mândră a eroiceii soții. Penelopa îmbătrânise. Necugetatele destăinuri ale călătorului aprinseseră în inima ei o gelozie aspră. În toate zilele îl siliă să-i vorbiască de Andromăca, de Deidamia, de Helena, de Casandra, de Briseida, de Nausicaa. Il ascultă atunci cu o răceală dătătoare de griji; apoi, deodată, cu o voce acră, îl întrebă despre Circe și Calypso, iar din mării săi ochi negri, țintiți pe trâmba pânzei sale celei vecinici, ieșiau fulgeré. Ulyse plecà fruntea șiși mușcă buzele.

Penelopa, tăcută și cu sprâncenele posomorîte, își grăbiă cusătura. Ea se

hotărâse a țese în pânză icoanele întâmplărilor de seamă ale războiului troian precum și minunile întrevăzute de către Ulyse la întoarcerea-i dela Ilion. Ea vreà să cunoască toate: țările și ființele, cetățile și marea, dihăniile și pe Zei. Curiositatea-i nu erà binevoitoare. Pentru ea, erà un lucru caraghios născocirea calului Troiei și da din umeri când bărbatu-său îi amintea isprăvile-i din peștera Cyclopului. Socotià, cu înferbântare, întrebuițarea celor zece ani de vagabontlâc după căderea lui Priam. De geaba mințià Ulyse, de geaba născocià pocinoage fără de număr și păcălituri de ale lui Poseidon, pentru ca să explice neexplicabila întârziere. Penelopa îl întrerupeà :

«Zece ani... Asta însemnează nouă ani fără de rost, pentru ca să faci un drum pe care întâia dată Grecii îl străbătuseră în trei luni».

Și, cu o lovitură aspră a mâinii drepte, înfigeà acul încărcat de lână în canavaua răsunătoare a cusăturii.

Intr'o seară de iarnă, în sala cea mare a palatului, Ulyse stà pe jumătate lungit pe niște piei de berbece, lângă vatră, unde pâlpâiau ramurile nodoroase ale unui chiparos. Sgomotul ritmat al mării plutià, ca o șoșotire nelămurită printre bârnelor afumate ale tavanului.

Penelopa țeapănă, pe un scăunaș, în fața măriei sale, sbârnâia vârtelnița. Amândoi tăceau. Ulyse tocmai povestise întrevederea lui cu sufletele morților, în ceața funebră a pământului Cimerian, între nisipoasa margine stearpă, răsunătoare, a Oceanului și pădurea sfântă de plute nerodnice și de sălcii, aproape de fluviile negre ale tărâmului celuilalt. El evocase amintirea iasmelor ăstora cari, ca niște lilieci, se învârtejiau și țipau în jurul gropii înrâurate de libațiuni, la come de a bcă sângele jertfelor.

Văzuse încă odată, pentru câteva clipe, fața îngălbenită a mamei sale Antycleea, auzise vaetul dureros al marilor viteji bătuți cu nuele de zeii cei răi — Agamemnon, Achille, Ajax, și muma incestuoasă a lui Œdip erau printre cei dintâi. Acum el cugeta la vorbele descurajetoare ale lui Achile asupra zădărniceii slăvii și asupra păcătoșiei omeneshi.

Deodată privi spre fundul odăii și fu coprins de o groază religioasă. O figură neagră, ciudată, chiar umbra Penelopei, mărită de depărtare, se mișcă pe perețele alb. Profilul ascuțit se plecă înspre vârtelnița cu murmur monoton; unul din brațe, ridicat și țeapăn, ținea fusul. Ulyse văzù cum foarfecele se deschiseră, ca și cum ar fi vrut să înghită bietul fir, și când îl tăiară, umbra cea tragică

părù că tresare de o bucurie dătătoare de fiori. Regele Itacei își ascunse fața în mâini ca și cum ar fi vroit să fugă de arătarea propriei lui soarte.

Eși atunci din casă, că să respire suflarea cea rece a mării. Rătăci toată noaptea, la întâmplare, prin întuneric, de alungul țarmurilor ori pe culmile stâncoase ale insulei sale, păzindu-se de lâcuințele omenesti, bătut de vânt, pătruns până la oase de bura înghețată pe care talazurile i-o asvârliau în obraz; din ce în ce mai hârțuit de grija viitorului, din ce în ce mai chinuit de icoana trecutului, de remușcarea unui ceas înspăimântător pe care ar fi vrut să și-l smulgă din amintire. Ulyse crezuse multă vreme că un muritor, înarmat doar cu puterea-i și cu o voință ca de oțel, putea să se lupte cu Zeii și să învingă pe Nemesis. Zece ani de nenorociri și de voluptăți, Oceanul biruit, dragostea mângâioasei Calypso, aspra patimă a Circei și cântecul Sirenelor îi adormiseră inima, și iată că fără-de-legea lui, deșteptată de către arătarea Parcei, se înfiripase în față-i pe zidul casei lui și mâna Zeilor răzbunători se lăsă pe umărul lui. El vedea din nou scena cea groaznică din ziua de pe urmă a Ilionului: Micul Astynax, pierdut, se sbătea în brațele lui, iar el, Grecul fără de milă,

lua pe bietul copilăș de picioare, îl învârtiă ca pe o praștie și îi zdrobiă țeasta de piatra întăriturilor. Andromaca și bătrâna Hecuba văzuseră grozăvia asta. Ulyse își șterse fruntea în cutele hlamidei, ca și cum ar fi șters sângele victimei, care țâșnise atunci până în față-i. Și, în vijelia valurilor și a vântului, sub pinii cei mari pe care furtuna îi aplecă într'un chip dătător de spaimă, i se păru că recunoaște strigătul care isbucni din rândurile celor două armate, din sufletul a două popoare, ca să blesteme fapta cea nelegiuită. Nenorocitului îi fu frică de singurătate, de noapte, de mugetul mării, de jelirea vântului. Plecă în grabă spre turmele de porci ale lui Eumeu. Bătrâna slugă dormiă în pace, pe pragul staulelor, acoperit cu mantaua lui de păr de capră, alături de focul aproape stins.

«Fericit omul ăsta, suspină Ulyse, căci el scapă de sub privirile Zeilor».

Și regele se întinse pe pământul gol, alături de singurul prieten pe care îl avea în Itaca.

II

De aci înainte Ulyse își schimbă obiceiurile zilnice. Plecă de-acasă cum se crăpă de ziuă și nu se întorcea decât după asfințitul soarelui. Dimineața stră-

bătea câmpiile și întovărășia prietenește pe paznicii de capre ori pe vâcari. Către amiază se ducea să vadă pe bunul Eumeu și împărția cu sclavul său mâncarea-i țărănească. Apoi, după ce trecea în revistă pe purceii cei mai de seamă, povestea bătrânului loviturile de lance ale lui Achile și ale lui Hector, furiile lui Ajax, nenorocirea lui Laocoon și tot felul de bătălii, ca în basme, care nu se întâmplaseră nici odată pe la Troia. El se îndreptă în sfârșit către o stâncă singuratică, râpoasă, care eșia în marea cea adâncă și o predomină în partea despré Helada. Acolo, se regăsea singur liber, și până seara uită pe Penelopa. Culcat pe un covor de iarbă neagră și de cimbru, el ascultă vreme nesfârșită plescăitul undei care izbia scobiturile coastei, strigătul răgușit al marilor pasări de pradă plutind în azur, doina unui pescar a cărui pânză albă alunecă în largul mării, legănată ușor de frământarea lăuntrică a talazurilor. Curând se ivi din nou primăvara, și atunci fu în cer, pe mare și în pustiul în care se ascundea zilnic Ulyse. o sărbătoare de lumină care îl mângâia de multe ceasuri rele. Itaca îmbracă o manta de flori spre a înveseli pe domnitorul ei: micșunelele și roșiile anemone, zambilile cu mirosul fin și albele asfodele

se răspândiră, nebune de viață, în scobiturile verzi ale vâlcelor; leandrii înfloriră în buchete mari prin prăpăstiile unde susurau isvoarele; aurul ginestriilor încunună crestele stâncilor și albinele cântară în zăpada îmbălsămată a migdalilor. Ulyse, reînviat de adierile încropite ale firii, se întorcea la seninătatea celor mai frumoase zile ale lui. Din înălțimea stâncilor sale, tolănit pe tânărul mușchiu mirositor, el sorbiă din ochi marea cu gingășia unui îndrăgostit. Niciodată nu o văzuse mai frumoasă și mai blândă; și încântat de nurii schimbători ai culorilor și ai reflectelor ei, Ulyse îi ertă vijeliile tovarășe lui Poseidon, poftele năzuroase și nesigure ale curenților ei, viclenia cețurilor și a vâltorilor ei, momeala dătătoare de moarte a zeitelor sale cu ochi ca de smarald, cu părul verde amestecat cu ierburi și cu mărgene. O iubiă din pricina freamătului cutelor ei pâlpatoare de scânteii, la vremea năbușitoare a prânzului, când vântul mării încetase, când pasărilor tăceau în umbra stușișurilor, când nu se auziă decât suspinul valurilor și, printre măslinii văii vecine, slaba sbârânăitură a greerilor. El o iubiă și mai cu patimă, în ceasul când purpura și aurul soarelui la sfințit înrâură cerul și apele, când în brazdele

săpate de vântul serii, se rostogoliau pânze de smaralde și de ametiste, în vreme ce, colo, spre răsărit, departe, munții cei mari ai unui pământ tainic ridicau pe cerul limpede crestele și turnurile lor bătând în roșcat iar lungi umbre liliachii se târâiau către culmile solemne. Dacă vre-o corabie trecea pela picioarele lui, înaintând cu toate pânzele întinse, Ulyse se aplecă deasupra golului și inima-i bătea cu putere; ascultă sgomotul cadent, din ce în ce mai slab, al vâslelor, urmăria cu ochii dâra de spumă, până când nava trecea de vârful Itacei ori se pierdea în noapte.

Atunci se cufundă într'un fel de vis fermecător de dulce, dar scaldat în amarul mâhnirii. Gustă, prin amintire, emoțiile vieții lui svânturateice, trufia cârmaciului care păcălește șiretenia furtunii și care își râde de zeii dușmani, mersul aromit al corăbiei pe oglinda albastră a Oceanului, pe lângă țărături umbroase și albe cetăți, întoarcerea nesperată, pe vreme de noapte, într'un port prietenesc. El râvniă la norocul acelor călători pe cari nu știa cum îi chiamă, niște barbari fără îndoială, răsăriți dintr'o patrie necunoscută, închinători la niște Zei pociți. Măine oamenii ăștia vor ajunge în insule de fericire, la mor-

mântul eroilor, lângă leagănul nemuritorilor. Vor călca pe potecile străbătute odinioară de el ori de tovarășii lui de oaste; vor descoperi, poate, în împrejurimile lor nepătrunse, pe cele două femei divine, pe care el le iubise nebun, pe Calypso și pe Circe.

Atunci bătrânul rege singuratic simțea dorul Oceanului — pe care îl hrănea cu prea multă bunăvoință în inima lui — schimbându-se deodată în păreri de rău desnădăjduite, în dorințe arzătoare. Suflarea răcoroasă a nimfei îi atingea fața, gura arzătoare a vrăjitoarei îi copleșea buzele. Pe amândouă le chema, pe amândouă le plângea. Și când, obosit de a le striga în zadar, se reîndruma către casă, când, dela intrare, auzia vocea poruncitoare a Penelopei certând pe slujnici, el se simțea gata să și lase și regat și insulă, să alerge în port, să se arunce într'o barcă, să întindă pânzele, să se cufunde în marea noapte întunecoasă.

Toamna era pe sfârșite. Câte odată un vântuleț înțepător, sosit din munții plini de neauă ai Epirului, siliă pe Ulyse a căuta pe coasta cetățuiei sale de stânci un adăpost mai blajin. Uneori marea se albiă, și, ca și cum ar fi fost sguiduită de o mânie copilărească, bătea nisipul malurilor cu lovituri grăbite; apoi micile tala-

zuri verzi se umflau, se izbiau cu turbare, și vinete, șuerând, încercau să se urce către fiul lui Laert. Intr'o după amiază, pe când Ulyse cugeta cu tristeță la apropierea iernii, la șezătorile cele lungi lângă vârtelnița casnică, la cuvântările cuvioase ale sfiosului Telemac, o corabie apăru din spre Elida, o corabie ciudată, a cărei proră înaltă și sveltă, înfățișa gâtul și capul unei berze uriașe, cu totul și cu totul aurită. În partea din urmă, se înălța un fel de turn pe care clătinarea îl plecă în toate părțile. Catargul purta deasupra pânzei celei mari, o enormă pavăză de aramă, care, isbită de soare, lucia ca o granată. Corabia, pe care marea o obosiă mult, părea că stă la îndoială în mersul ei. Vântul norocos care o împingea dela pupă se părea că o îngrijorează. Mergea când spre Cefalonia, când spre Itaca, ori părea chiar că se îndreptează spre continent și gurile Acheloului. De îndată ce vântul cel bun o grăbiă mai tare, pânzele erau strânse, vâslele ridicate și corabia plutiă fără de grije în voia talarilor.

«Uit' te zise Ulyse, ce corăbieri ne-îndemânateci. Dacă îi apucă noaptea printre ostroavele și stâncile Heladei, sunt pierduți. Oamenii ăștia nu sunt nici Fenicieni, nici Cretani, nici Ate-

nieni, nici Argieni. Poate'or fi Egipteni? Ei călătoresc prin locurile astea pentru întâia dată. Ia, să încercăm să-i vedem mai de aproape, ca să-i întrebăm care le e țara, ce nenorociri i-au isbit și ce Zei au.

Corabia își întorcea prora către Itaca. Soarele se coborî atunci după podișurile nerodnice ale Cefaloniei, Ulyse, din vârful stâncii lui își flutură mantaua de lână văpsită în purpură. Călătorii se apropiară încet și arunca ancora într'o îndoitură a coastei.

«Pe fericitul Zeus! zise fiul lui Laert, am mai văzut eu undevă o pavăză ca asta.»

Alunecă apoi ușor ca o căprioară pe panta glodoroasă a stâncilor. Cărmaciul, care stă în vârful turnului dela pupă, îi făcù un semn prietenesc și'i zise:

«Streine, să deă Zeii bine femeii, juncelor și oilor tale! Spune-ne, fără să minți, în ce parte deloc ne aflăm acum. Pământul ăsta e lăcuit de oameni bucu-roși de oaspeți?

Ne temem să nu dăm de insula pluti-toare a lui Eol, zeul vânturilor, și ne e frică de furtuni.»

Ulyse râse cu dispreț. Omul acela vorbiă limba aspră din munții Laconiei. El se temeă de Ocean, tatăl fluviilor. Regelui Itacei îi fu grozav de milă de el și de corabia lui.

«Trimitе barca la țărm» răspunse el.
 Și, după ce puse piciorul pe punte:
 «Du-mă la stăpânul-tău.»

Cârmaciul ridică perdeaua care acoperiă intrarea turnului. În fundul odăii de la pupă, bogat împodobită, un personaj ciudat zăcea pe o grămadă de perne. Amurgul, care se preschimbă în noapte, nu-ți da putința să întrezărești de cât o față spânatecă și melancolică, o largă haină de in de culoarea șofranului, presărată cu flori și frunze de aur, pe cap un fel de mitră din Asia, cusută cu păsări și balauri de aur, așa cum purtă dese ori Paris, fiul lui Priam. Nobilul călător pățise multe după urma zguduirilor corăbiei sale. Sta ca mort, prăpădit, fără de privire și fără de glas. Lungi plete gălbui încadrau amărâtul lui cap.

«Cine e ăsta, întrebă Ulyse. Un preot ori un prinț, un idol ori un nebun?»

— E divinul Menelau, nepotul lui Atreu, fratele lui Agamemnon și rege al Lacedemoniei, răspunse cârmaciul.

— Vai! zise Ulyse, bietul om!»

III

Gloriosul Atrid, pe care marea nu-l mai necăjiă, se ridică greoiu pe patul său de paradă, își așeză lungile îndoituri ale hainei, puse pe o perniță mitra de

aur și, întrepându-și fruntea pleșuvă' privi pe străin.

«A! zise el, cu glas ascuțit și plângător, te recunosc după găteala capului, divine fiu al lui Laert. Un fel de jumătate de ou. Imbrățișază-mă. Mi-ești drag și sunt fericit că te-am regăsit. Pe tine te căutam. Pentru tine am părăsit țarmurile plăcute ale lui Eurotas cel rodnic în dafini. Stai la dreapta mea. Am să-ți spun atâtea lucruri!...»

Povestirea fu lungă și întretăiată de suspine și de lacrimi. Menelau se credea cel mai nefericit dintre muritori. Zece ani se răsboise ca să-și reia soția, pe necredincioasa Helena. Când Troia pieriă, sburdalnica femeie o ștersese către munții Ida, tot în tovărășia frumosului Paris Și de alți zece ani, Menelau o așteptă. Svonurile aduse de rari vântură-lume părea foarte nesigure. Regele Lacedemoniei era sigur doar că nevas-tă-sa nu se mai arătase pe vre-un pământ grecesc. Se încăpățână să trăiască în Asia, ori poate în Africa, la popoare moleșite, pe cari le încântă cu frumusețea ei.

— « Nu mai e tânără, intrerupse Ulyse.

— Tinerețea ei n'are apus, răspunse cu tărie Menelau, căci icoana ei cea tânără stă în inima mea. Ea e mereu

pentru mine divina fiică a Ledei, fica lui Zeus, cea blondă și cea albă, mai albă de cât aripa unei lebede, o floare de voluptate pe care vreau să o iau înapoi și departe de care mă simț topindu-mă și murind.»

Plângea și se bătea cu pumnii peste genuchi, tocmai ca un copil căruia i-ai luat jucăria cea mai dragă. Ulyse se gândia la Penelopa și se minună de înfățișerile atât de deosebite pe cari le pot lua sufletele omenești.

«Ascultă-mă, reîncepu Menelau: Pentru Helena aș da Lacedemonia și toate fectoarele ei, Taygetul și toate comorile mele. Cu toate astea nu pot să încep din nou și încă singur un războiu pentru ca s'o răpesc iubiților ei. Căci știu bine că a avut pe mai mulți după fiul lui Priam. Agamemnon, Achille, Ajax, nu ar mai putea să se lupte pentru mine, fiind-că ei s'au coborât la țărnu-rile cele întunecate. In sfârșit, ce oraș aș putea să înconjur? Nu știu. Și poate încă un asediu de alți zece ani?

— La urma urmei, atunci tu n'ai să mai fii tocmai tânăr, zise Ulyse.

— O să mor, o să mor de dragoste și de furie! Dar m'am gândit la tine, șiretul, priceputul Ulyse. Tu singur ai putea să mă ajuți să-mi apuc din nou femecea.

—Și tu, frate, o să mă ajuți s'o părăsesc pe a mea. Putem să ne înțelegem, să ne unim amândoi suferințele noastre. Măine în zorii zilei, vom ridică ancora. Mai întâiu să ne ducem să întrebăm oracolele. Apoi, cu prilejul cel d'întâiu, vom lua o corabie și marinari cari să 'și știe meseria, căci eu nu pricep nimic din moftul ăsta plutitor.

—Eu l-am născocit, zise Menelau. Vream să am o corabie ne mai văzută, măreață, potrivită pentru a readuce pe Helena. Tot ca să-i plac ei m'am îmbrăcat cu haina asta pe care o poartă regii Asiei și mi-am pus pe cap ce vezi, tocmai ca Paris.

—Șofranul are o față veselă și mitra asta te prinde de minune. Dar trece noaptea. Odihnește-te. Eu o să deștept pe bătrânul meu Eumeu, care ne va fi servitor și ne va urmà, dacă o fi nevoie, până la țârmii lacomului Acheron.»

IV.

Plecară când se crăpà de ziuă. Ulyse, în picioare la cârmă, salută cu un gest mare de adio stâncile insulei sale. Apoi surâse mării, munților Heladei, cerului rumen. Un zbor de muete plecat din stânci alergà spre soare-răsare atin-

gând undele. Una din călătoarele cele albe se așeză pe capul berzei fantastice.

«Zei ne arată calea strigă regele Itacei. Vâsliți, copii, vâsliți cu voe bună. Mergem la Parnas, locuința lui Apollo, zeul care cântă din chitară.»

De odată soarele țâșni din creștetul munților. În vârful catargului, pavăza de aramă aruncă o flacără și lămuri un răsunet de cîmbală. Și corabia, ridicată de sfortărea a o sută de sclavi, înfipse ferul prorei în marea aromită, ale cărei unde leneșe păreau că leagănă ghirlande de trandafiri.

Către seară, ajunseră la golful care scaldă viile din Sicyona și din Corint și pe apele căruia se leagănă alcionii. Când cotiau după capul Etoției, Ulyse se întoarse către Itaca, înflăcărată de soarele care asfinția. Un nor repede trecu pe fruntea regelui fugar. Alături de el, Eumeu, întins pe pânțece, se gândia la dragii lui purcei și îi chemă încet pe nume. Dar spre Răsărit, culmea cea mai înaltă a Parnasului se și roșiă; munți Focidei, lanțul Citeronului, apăreau învăluiți în purpură întunecată. Și înc'odată misterul tărâmurilor depărta-te ispiti inima lui Ulyse. Corabia alunecă pe albastru. Cele dintâiu stele tremurau în verdele șters al cerului. Un corăbier tânăr cântă la proră o doină

de iubire, și viersul copilului erà așà de dulce în cât soțul Penelopei, gândindu-se la Calypso, luă din nou cu veselie cârma corăbiei, în vreme ce Menelau, lângă cântăreț, plângeà de duioșie, murmurând numele divin al Helenei, fiica Ledei.

A doua zi, la timpul prânzului, călătorii sosiră în portul Amfisa. Ulyse, Eumeu și Menelau se deteră jos din corabie, numai ei, și încredințând cârmaciului paza vasului, urcară cele d'întâiu ridicături ale Parnasului. Menelau ținea în mâna dreaptă sceptra de aur al Atrizilor, iar larga lui haină, de culoarea luminii, se agăța de măcăcinii de pe drum. Ulyse mergeà, înfășurat într'o mantă proastă de cioban. Eumeu ducea pe un umăr desaga încărcată cu daruri pe cari drumeții noștri vreau să le dea Pytiei.

În curând intrară într'o pădure deasă în care nu mai erà nici urmă de potecă. Trunchiurile alburii ale fagilor celor mari se înălțau cât vedea cu ochii sub bolta amețitoare a frunzișului pe care razele cerului nu puteau să o străpungă.

Turburați de tăcerea posomorită a firii, cei trei tovarăși mergeau alături unul lângă altul și nu ziceau nici o vorbă. Ceasul amurgului sosi mai repede de cât s'ar fi așteptat ei. O ceață vâ-

nătă se coborî din înălțimile Parnasului. Eă se lipiă de copaci, se înfășură de ramuri și atârnă până la pământ ca niște perdele de aburi. Menelau eră să țipe de spaimă: el arătă cu degetul o turmă nelămurită de forme negre, cari mergeau pe colo, prin lumina amurgită a pădurii și se urcau către vârfuri. Câteși trei, fără a se fi sfătuit, se opriră.

«O turmă de porci mistreți, zise Ulyse, ori vre un urs cu puii și ursoaica. Jivinele astea fûrnică pe Parnas.

— Ascultă!» zise regele Spartei.

Un lătrat ascuțit se auziă apropiindu-se de ei, gâfâitor, grăbit. Li se părură că o fiară săltă atingându-i și se avântă mai departe printre arbori. Apoi doi cărbuni roșii, doi ochi arzători, trecură în sărituri enorme și se înfundară în ceață.

«Un șacal, zise Ulyse. Cellalt e un lup care aleargă după șacal. După cum se vede pădurea asta nu e de loc pustie. Mi-ar plăceă să întâlnim o colibă de cărbunar, cu un foc sdrăvan, cu o căprioară în frigare și cu un burduf de vin negru.

— Mi-e frig, zise Menelau, și mi-e și frică.»

Parnasul se însuflețiă de o viață nelămurită, svăpăiată, uriașă. Zboruri grele și fâșiituri de aripi mari, clăpăituri de ciocuri groaznice, croncănituri și horcă-

ituri împoporau noaptea. De sus de pe crengi, ochii lucitori, nemișcați, ai bufnițelor, priviau neclintiți, pe cei trei năzuitori către locurile sfinte. Ici și colo, roatele de liliese se învârtiau; târâtoare pe cari nimeni nu le vedeà, șuerau încet în erburi și în mușchiu. Un duruit prevestitor de furtună alergà din răsunset în răsunset și se pierdeà în podișurile depărtate ale Citeronului. Câte odată o isbitură de vânt scutură pădurea și, în plânsul fără de margini al ramurilor, se rostogoliau voci omeneste, suspinuri, hohote de râs răutăcioase și ceva ca o jelire neîncetată, din ce în ce mai mare. Intunericul erà așa de adânc, încât călătorii se isbiau de arbori, se poticniau de pietre, se clătinau pe povârnișurile neașteptate ale muntelui.

«Se pare că Apollo nu ne vrea de loc binele, zise Ulyse. Poate că ne încercă bărbăția. Să nădărdum și să mergem mereu înainte.»

La miezul nopții, scăpară în sfârșit din îmbrățișarea pădurii. Luna, gălbejită, înneacă în ceață, le descoperi un loc sălbatec în care niște stânci, bătând în cenușiu și de o mărime neasemuită, se grămădiau într'un haos de nepătruns. De odată se văzură pe marginea unei prăpăstii în fundul căreia fierbea cu înverșunare un vârtej de apă. De-a-lungul

râpii, o potecă îngustă urcă suișul drept al Parnasului. O luară la un noroc, în șir, ținându-se de zidul de granit, ju-puindu-și mâinele de ghimpii sacâzilor. Timp de ceasuri întregi, cari nu se mai sfârșiau, se suiră încet pe urcușul munte-lui. Zorile începură să albiască deasu-pra Focidei. Sgomotul unei apropiate căderi de apă le isbi urechile.

«Ne apropiăm, strigă fiul lui Laert. Uită-te aceasta trebuie să fie fântâna Cas-talia, unde vin cântând cele nouă Muse să-și spele picioarele lor delicate.»

Și într'adevăr eră isvorul sfânt al Delfilor, căzând drept din stâncile Fe-driade. Cei doi regi, înșelați de ceața de dimineață, innaintau fără nici o grijă, pe dibuite. Persoanele lor crăiești fură muiate de un val de apă rece cu ghiață.

Trebuiau deci să aștepte răsăritul soa-relui ca să se poată îndreptă. Și când vârfurile celor o sută de munți, cu to-tul și cu totul de aur, împrăștiară vă-paia lor asupra Helladei, Argolidei, Ar-cadie și Elidei, ei se văzură singuri, rupți de oboseală și plouați de apă dum-nezeiască în pustia cea sfântă a Parna-sului.

Un copil, în pielea goală, care'șiducea la păscut junca în livezile râului Plistos, le arată poteca cea glodoroasă. Trecând

peste stâncile roșii ale Castaliei, or să ia apoi calea spre peștera în care profetița lui Apollo spune oracolele. Drumul ăsta, făcut de picioarele credincioșilor, străbăteă nițel mai încolo o pădure de brazi și niște pășuni înstelate de cele din urmă flori tomnatice. Cei trei voinici, încălziți de soare, înviorați de verdeța cea proaspătă, se simțiau mai veseli. Numai puțin și se vor închina Pytiei mângâitoare.

O musică năbădăioasă — discuri de bronz și flaute țipătoare — vesti apropierea peșterii celei temute. Capiștea se înfundă mult, adânc, în munte, printre stâncile vârfului d'intâiu; dincolo, despărțită și înconjurată de prăpăstii, în slava cerului, culmea cea mai înaltă, tron al lui Apollo, își ridică alba-i turlă, de nimic pătată și de nimeni atinsă.

În apropierea peșterii, îngrijitorul comorii primî darurile lui Menelau: monede de aur cu chipul Helenei, o diademă de aur pe care Helena o pusese odinioară pe părul ei bălaiu, buzduganul Atrizilor, luat de un rob credincios din mâinile lui Agamemnon când muriă și adus lui pe furiș, în Lacedemonia. Darul lui Ulyse era mai potolit: el își lăsă inelul de logodnă, care era de argint și care se stricase de purtare.

Atunci cei doi păstori de popoare

trecură pragul drumului tainic ce ducea pe sub pământ. Menelau mergea înainte, cu roba lui cea orientală sfâșiată de toți ghimpii Parnasului, în cap cu mitra împetrișată cu aur și pe care fântâna Muzelor o udase bine. Dela cei d'intâi pași, fură ca și îmbătați de mirosul acru al parfumurilor cari ardeau în cățui de aramă, innecând peștera posomorită într'o ceață verzuie. Tamburile liturgice sunară cu o putere îndoită: răsunau așa de sgomotos în cât vizitatorii, amețiți, își astupară urechile. In fața lor, tocmai în fundul spăimântătoarei pivniți, se deschidea, căscat, la înălțimea frunților lor, un al doilea drum pe sub pământ, strâmt de tot și în care numai cu greu puteai intra, Sfânta Sfinților, tabernacolul Pytiei, slab luminat de șapte lămpi de înfățișare funebră, atâr-nate de boltă. Stând pe un tripod de bronz, însovonită în negru, ca o mumie cernită, profetița așteptă închinăciunea muritorilor.

«Ce dobitoc groaznic!» strigă Menelau, înghețând de frică.

Șarpele sfânt, eră cel pe care regele Spartei îl salută cu vorbele astea nepoliticoase, un șarpe lung, verde, pătat cu galben, cu solzii zbârliți, care sărind pe deasupra umărului noului hagi se îndreptă către Pytia, apoi se învârtia,

grav, în jurul tripodului, îl înfășură într'o spirală scârboasă și sfârșià odihnindu-și capul în poala spectrului profetic.

Intrevederea începeà în chip supărător. Ulyse voi să'și atragă pe Pytia printr'o cuvântare plină de laude. Și cum tamburile de bronz nu mai răsunau:

«O tu, începu el, pe care zeul a cărei liră e de aur...

— Taci, îl întrerupse cu asprime profetița, taci, războinic nelegiuit! Mâinile tale sunt crunte de sânge. Văd fața galbenă a unui copil aruncat de tine, cu fruntea sfărâmată, la poalele zidurilor Ilionului. Taci! Apollo nu ascultă de cât pe credincioșii ale căror mâini sunt curate.

Vorbià cu un graiu aspru, închis, neschimbat, care părea că ese din măruntaele Parnasului. Târâtoarea își deschise ochii ei albi și aținti pe cei doi regi o privire groaznică.

«Da, urmă Pytia, amândoi sunteți necurați. Tu, omule din Itaca, tu nu îndrăznești să'ți redeștepti în inimă amintirea unei nelegiuiiri zadarnice. Și tu, Atride, tu mergi împovărat de nelegiuirile neamului tău, de blestemul care, dela Tantal, strămoșul vostru al tuturilor, a căzut, mereu mai greu, asupra lui Atreu și Tyest, asupra lui Egest și Agamemnon, regele regilor,

fratele tău, asupra lui Oreste, nepotul tău, mânjit de sângele mamei sale. Incesturile, măcelurile și parricidiile voastre au speriat lumea. Umbrele morților voștri necinștesc tărâmul cel-l-alt, și haita cea neagră a Erynniilor se simte oboșită urmărind pe cei cari mai sunt în viață din casa voastră.»

Atunci, în tăcerea tragică a peșterii, Menelau întinse către neîndurata arătare mâinile lui rugătoare.

«Mi-e milă de tine, reîncepù profetița, al cărei glas păru întristat și blând în aceiaș vreme, de tine, cel mai bun dintre toți. Dar vei fi, ca toți ceilalți, prada Nemeseidei. Dragostea neîmpăcată pentru o femeie, fiica nedemnă a lui Zeus, e un chin convenit nepotului lui Tantal. Altă prevestitoare, nefericita fiică a lui Priam, pe care ați răpit-o din Ilionul în flăcări, îți va descoperi în ce parte de loc se ascunde Helena ta. Iarăș o s'o găsești, și o să plângi la picioarele ei. Depărtați-vă. Vă poruncesc, la amândoi, să gustați din apa Stygelui. În chipul ăsta vei mai întârziă ceasul Zeilor severi. Dar Zeii pot să aștepte. Plecați. Pentru unul din voi, nuiăua neînduplecatei Sorti o să fie grozav de crudă.»

Se închinară și plecară. Afară, în iarba proaspătă, Iumeu jucă arșice cu paraclicerul Pytiei. Oamenii ăștia aveau o

înfățișare înflorită și veselă. Ingrijitorul, pe care-l chemă Diotim, pareă un om blajin, cu toate că aveă o figură aspră. Lui Ulyse, când îl văzù, îi veni o idee.

«Prietene, zise el, profetița nu ne a răspuns la toate. Noi am plătit pentru un oracol întreg și n'am căpătat de cât o slabă lămurire. N'am putea să ne luăm înapoi o parte din daruri? Păstrează cel puțin inelul meu de logodnă, relicvie foarte de preț, care a văzut înconjurul Troiei. Dar dă-ne ale-lalte lucruri.»

Diotim zâmbi în chip prietenos.

«Pe Zeus, strângătorul de nouri, răspunse el, nu prea avem obiceiul ăsta. Cu toate astea, dacă Pyton o da voe, să-ți fie împlinită dorința! Noi suntem slujitorii unui zeu darnic și ne călăuzim de dreptate.

— Cine e Pyton ăsta? întrebă fiul lui Laert.

— E îndărățul vostru, zise, zâmbind mereu, bunul Diotim.»

Ei întoarseră capul repede. Spăimântătorul șarpe verde cu pete galbene se înalță, drept, ca un chiparos tânăr, pe pragul capiștei; frutea-i turtită atingea bolta. Iși mișcă limba-i înfurcată, de seamă cu o pară de foc eșind în două părți, și pareă supărat.

«Haidem mai întâiu de aci, zise regele Itacei.»

Se uită după tovarășu i. Divinul Melonau era hăt! departe, pe sub brazii cei nalți ai muntelui.

Călătorii erau zoriți să părăsiască Parnasul. Se coborîră cu pas ușor până la fântâna Castalia și apoi intrară pe poteca repede care se afundă până în inima prăpăstiei pe care o înconjuraseră noaptea cu atâta greutate. După asta o luară de-a-lungul torentului, prin nisipul alb al vâlcelei, la umbra unei păduri de leandrii ale căror flori li se scuturau pe umeri alcătuind o ploaie mirositoare. Mergând vorbeau între ei despre cuvintele spuse de Pytia:

«Sigur, zicea Ulyse, că de tine a fost vorba, frate, când cu amenințarea cea de pe urmă. In ce mă privește, zeii răsbunători m'au pedepsit în de ajuns cu gelozia Penelopei. Fără 'ndoială Helena o să-ți amărască zilele la fel, căci toate femeile au acelaș fel de suflet. Mângâe-te. Nu murim noi din asta. Peste puțin o să îndreptăm corabia spre Arcadia, pe unde curge Stygele. N'ai să te temi de nimic. O să fiu lângă tine. Eu sunt obișnuit cu lucrurile de pe tărâmul de dedesubt și chipurile după lumea ailaltă mi sunt familiare. După ce 'om bea o înghițitură din apa asta pe care jură Nemuritorii sătui de ambrozie, să ne ducem să vedem pe alde biata Casandra.

E adevărat că Micene nu e vre-un loc de desfătare. Dar fiica lui Priam o să ne spue unde e ascunsă Helena. Și pacea o să intre din nou în inima ta.»

Cercetătorii locurilor închinatelor lui Apollo se suiră pe puntea corăbiei lor, și, pe o noapte liniștită, străbătură golful Alcyonilor.

Dimineața ajungeau pe coastele pustii ale Achaei.

«Trimete 'ți înapoi corabia, Barza cea poleită, și turnul, cârmaciul și vâslașii, zise Ulyse. Eu nu țin să mai străbat marea cea pescoasă, închis în cetățuia asta de apă. Argos o să ne împrumute corabia de care o să avem nevoie ca să căutăm pe nevastă-ta. Și apoi să reiei hlamida cea albă a războinicilor greci, care face să se desemneze formele armonioase ale corpului, și cnemidele cele frumoase cari fac să iasă la lumină eleganța pulpelor. Helena trebuie să se fi anostit de dragostile asiatice. Tu o să-i pari, în costumul din patrie, mai tânăr și mai drăguț.»

Iarna se apropiă. Arborii își pierdeau podoaba și cerul zâmbetul. Ulyse, Eumeu și Menelau se acoperiră cu lungile lor mantale, căptușite cu blănuri calde, și, sprijinindu-se pe toiagele lor de păstori, se duseră într'un loc muntos și trist, cu pământul ca fața plumbului, unde lă-

cuințele erau rare și pe 'l care închideà, în fața călătorilor, zăgazul munților arcadieni. Pentru o cupă de lapte, o mână de castane și câte-va ceasuri de somn, se rugau de ospetie pe la bieteile colibe ale ciobanilor de capre. Către sfârșitul zilei de-a treia, pe când mergeau pe un drum larg mărginit de platani puternici, cu ramurile despuiate, se uitară îndărăt, și văzură departe, singuratec, Parnasul albăstriu pe coastele căruia alunecau nouri albi; la poalele muntelui sfânt marea lucià făcând fețe ca otelul. O piatră cioplită ca din topor, roasă de muschii, le dete să înțeleagă că au intrat în împărăția lui Hermes.

«Asta e zeul cel mare al Arcadiei, zise Ulyse, călăuza sufletelor pe țărnișurile de unde nimeni nu se mai întoarce. E și zeul hoților. Bagă bine de seamă, Eumeu, de pungă cu galbenii lui Menelau. Se cuvine, cu toate astea, să cinstim pe Hermes ca pe mai marele tâlharilor. Muritori n'au, în Olymp, nici un prieten mai darnic și mai credincios de cât el.»

Sub pașii călătorilor se căscă valea Cratisului, strânsă între munți pleșuvi cu înfățișarea chinuită. Ici și colo, câți-va brazi, încovoiați de suflarea lui Boreu; mai jos, într'o rețea de torente mici, niște buchete de plute jigărite, de mes-

teacăni și de plopi ale căror frunze îngălbenite cădeau. Valea, ea-însăși, o pânză de noroiu și de nisip, încărcată de pietroiae vinete și de trunchi de copaci uscați, nu era de cât albia unui torent care părea fără de margini.

«Să ne grăbim, zise Ulyse. Nu zăriți colo, pe vârful unei stânci, un fel de bisericuță? O să ciocnim la ușă și o să mâncăm în liniște. Stygele nu e departe. Poteca spre tărâmul ălălalt o să ne o arate paznicul.»

Bisericuța, închinată divinităților cari stau dedesubtul pământului, lui Hades, lui Hermes, Hecatei și Persefonei, era deschisă pentru toate vânturile muntelui, căci n'avea nici ușe, nici acoperiș. O lampă fumegoasă, înecată de ceață, luminează nelămurit altarul jertfelor. O mo-gândeată moțaiă, lungită pe treptele altarului. Afară se auzia murmurul nespuse de blând al unui râuleț.

Preotul se ridică drept în capul oaselor, când se apropiară streinii. Sub o frunte grozav de mare și pleșuvă, ochii îi scânteiau ca niște cărbuni aprinși. Barba căruntă îi ajungea până la brâu. Ai trei drumeți se închinară dându-se de-a'ndaratele, și până la pământ, în fața portarului Stygelui. -

«Veniți prea târziu, mormăi el. La ceasul ăsta, Furiile es din gurile tără.

mului celui-l-alt și se plimbă pe vale, ca să se răcoriască. Cerber le însoțește și latră din ale trei guri, la lună. Ascultați...

Li se păru că aud răsunetul unui urlet în răstimpuri, năbușit, lătratul unui dulău, ne mai pomenit de mare, apucat de turbare.

«O să așteptăm lumina zilei lângă tine, moșicule, zise Menelau, al cărui glas nu era prea sigur. Dar suntem rupți de oboseală și ne e foame.

— Nu cum-va socoți templulăsta drept un han? întrerupse cu mânie omul cu ochii arzători. Aici se postește, se roagă, se plânge. Eu mă culc. Noapte bună!»

Cei trei prieteni stară nemișcați, muți, pe vine, pe piatra rece până'n revărsatul zorilor. Atunci preotul se sculă și zise :

«Veniți după mine.

— Barem, întrebă Menelau, Cerber s'a dus acasă?»

Preotul înălță din umeri. Mergea pe tăcute și pașii lui ușori păreau alunecarea unei umbre.

Cum ieșiai din capiște, mergeai pe o deschizătură printre stânci, de-a lungul unui râuleț cu șoșotitul blând. Dar apa negricioasă și greoaie miroșiă urât de tot. Printre stânci nici un copăcel; pe

malul apei, nici muschiu, nici un fir de iarbă. Firea aci era moartă.

«Uit-te Stygele, zise preotul aplecându-se către râuleț. Dar păziți-vă, nu gustați din el acum. Apa asta țâșnește din bălțile lumei celeilalte: e ticăloasă și blestemată. Dacă umblați după curățire, trebuie să beți din Styge lângă stâncile muntelui Nonacris, chiar unde s'aruncă râul în Tenar.»

După o cale de un ceas, preotul se opri. Cu un gest măreț, arată celor doi regi groaza cea sfântă.

Tocmai în fundul unei rătunjiri nesfârșite, de înfățișarea cărămizii arse, se vedeă mai întâiu și 'ntâiu zidul, cu vârful ascuțit, al muntelui Nonacris, țeapăn, trufaș, pe al cărui podiș alb de zăpadă se află o cunună înaltă de nori. De amândouă părțile zidului celui cumplit, muntele lovit de trăsnete, răscolit, atârână de-asupra golului; ace de piatră, turnuri sfărâmate, încărcate de zăpadă, se aplecau peste prăpastie, amenințătoare; și, jos de tot, o lume de ruine, stânci îngrămădite par'că de brațele unui uriaș nebun, un val de pietre care se 'nălță și isbiă, fără putință de isbândă, zăgazul lumei celei-l-alte. Și mai jos, veniă râșorul, apa de moarte cari eșiă pe furis din pietrele îngrămădite, cu murmurul său cel vecinic blând.

«Priviți», zise atunci bătrânul.

Intinse mâna către munte. Din aburi rătăcitori, legănați pe culmi, se coborâ tocmai ca o panglică neagră, fără sgomot și ca și cum ar fi fost înțepenit. isvorul cel Sfânt. Apoi se pierdea în noianul de piatră și se rostogoliă, în noapte, printre Morți.

«Acuma, porunci preotul, să ne suim pe acoperișul Tărâmului celui-l-alt, ca să ajungem la fântâna cea curată, de care se turbură pacea fericită a Zeilor nemuritori, numai să-i audă numele.»

Și, foarte drept, cu un pas măsurat, trecea peste grămezile de pietre. Nici odată nu sta la îndoială unde să pue piciorul. Pentru el, ruinele muntelui păreau că sunt scara unui templu. Cu cât se suiă în dărămăturile Nonacrisului, cu atât statura lui se înălță măreață. Cei trei întrezăritori de mistere găfâiau pe urma ciudatei călăuze. Cădeau în genuchi prin rupturile de stânci, se răniau de colțurile ascuțite ca niște muchi de cuțit. În sfârșit ajunseră în vârf. Preotul îi așteptă, rezemat cu spatele de munte. Un vuet nelămurit alergă prin adâncimile subpământene ale Nonacrisului.

Ulyse, cel d'întâiu, se apropie de Styge, apoi Menelau, apoi Eumeu. Ei luau în podul palmei câteva picături de apă rece ca gheața pe cari le duceau la buze.

«Bine, zise bătrânul. Acuma puteți să priviți, fără să muriți, tainele Iadului. Uităte ferestrele tărâmului celui-lalt. Aplecați-vă și uitați-vă jos. Diu întunecul în care se înfundă Stygele, o să primiți destăinuirea mântuitoare ori dureroasă pe care Zei v'o păstrau.»

Ascultători, fiecare din cei trei călători îngenuchiă pe marginea crăpăturii de unde se ridică fâșiitul apelor nevăzute și plecă fruntea.

Stară așa câteva clipe. Eumeu se ridică al dintâiu, cu fața întristată.

«N'am văzut nimic, spuse el preotului.

— Bucură-te, prietene, răspunse bătrânul. Fericit e omul în ochii căruia Iadul pare întunecos și gol ca un mormânt!»

Două strigăte izbucniră atunci, unul de isbândă, altul de groază nespusă. Menelau, în picioare, bătea din mâini și râdea. Ulyse, cu privirea pierdută și cu fața albă ca varul, se târă la picioarele preotului.

«Am văzut pe Paris, strigă Menelau, pe Paris, amantul Helenei, Paris, oaspele viclean cari mi-a răpit dragostea Helenei. A murit, ticălos pe vecinicie. Fuge plângând înaintea lui Cerber. Zăvodul sfâșie cu ghiarele lui de oțel carnea lui Paris și sângele roșu al Troianului curge în Styge. Cade și, dintr'o mușcă-

tură a întreitului său bot, drăguțul de câine îl ridică; și Paris cu trupul sfâșiat începe din nou fuga. Binecuvântați să fie Zeii!

— Să fie blestemați! murmură Ulyse. Am văzut trecând corul Oceanidelor care cântă un imn Nemesidei. Și pe urmă, plutind în curgerea negrei ape, legănat pe un pat de lotus și de asfodeli, am văzut corpul alb al unui prunc: aveă coșul pieptului sfărâmat, capul tot una de sânge. A deschis ochii și am simțit cum privirea lui se țintuia pe fața mea. Am crezut că o să mor și am țipat.

— Nu vreau să-ți știu numele, zise preotul. Tu fuși un mare vinovat. Fie ca Stygele să-ți spele petele!»

Zăpada începeă să cadă. Se învârtejiă pe înălțimi, se cufundă în peșteri. Din toate crăpăturile muntelui, din prăpăstiile căscate ale Stygelui ieșiau aburi posomorîți cari se topiau în colonne mișcătoare și se târau până la podișurile aeriene, perdute în ceață. Spăimântătoarea pustie de stânci, mai nelămurită, mai depărtată, se ascundeă; turnurile dărăpănate ale Nonacrisului și acele de piatră, înnecate într'o mare de burhau, dungate de zăpada care cădeă, se dau înapoi, mereu mai mari, și se clătinău. Vuetul apelor tainice, mai înfundat, păreă un mare, nemărginit, șoșot de foi

uscate, măturate de crivățul iernii. O lungă mahramă cernită se coborà fără de sgomot pe valea morților.

VI

Ceata cea mică se întoarse în tăcere la bisericuța zeilor subpământeni. Bătrânul preot făcù inimă bună mosafirilor săi, cu vorbe line și cu o masă alcătuită din măslina, nuci și migdale uscate, iar pentru potolirea setei le dete apă limpede. Apoi le dete drumul.

«Să ne îmbrățișăm, prea cinstite părinte, zise regele Spartei, și ia aști trei galbeni pentru Cerber, drăguțul meu de zăvod. Să-i cumperi prăjituri cu miere de sărbătorile cari vin, ale lui Hermes, călăuza sufletelor, și ale Persefonei, culegătoarea de maci.»

Drumașii își luară cârjile, își ridicară mantalele până la urechi și o luară printre râulețe, pietre și copacii uscați, de-a-lungul Cratisului. Suiră o coastă prăpăstioasă, presărată cu brazi ale căror crengi erau încărcate de o zăpadă proaspătă care le înfloriă. Către asfințitul soarelui, descoperiră lacul Feneos în fundul cupei lui ovale, nemișcat, întunecat de către cei șapte munți cari l'împresoară d'inspre Apus, șapte piramide negre, ca de mormânt. Maseră

noaptea între zidurile unei case părăsite, în tovărășia unei cucumele, albă de bătrânețe, al cărei neastâmpăr le turbură somnul. A doua zi după ce au mers o bucată bună în jurul lacului, se coborau aproape ca de-alungul unui zid în valea Stymfalului, băltoacă tristă pe ale căror noroaie săriau negrele stymfalide, ca niște corbi sglobii. Menelau, poftiă să contemple în locul acesta vâltoarea în care se aruncă apele noroioase, ieșite, ca și ale Stygelui, din stâncile cari alcătuesc deschizătura Feneului.

«Nu! nu! zise Ulyse, le-am văzut prea de aproape, fluviile și vâltoarea Iadului, populate cu vedenii fioroase și cu amintiri sângeroase. Să mergem mereu, frate, cu picioarele în tină și cu inima vitează. Sunt grăbit să zic bună-ziua Casandrei și să mă arunc repede pe marea cea uriașă, marea, prietena mea cea de seamă, care îmi va redă uitarea și îmi va turna speranță în suflet.»

Mai merseră încă două zile, printr'o țară pustiiată, înțepenită de vânturile înghețate ale Focidei. Pustia Nemei, balta Lernei—unde orăcăiau broaștele,—născură în mintea și pe buzele fiului lui Laert vorbe de înțelepciune despre nebunia vitejiilor și despre șiretlicurile femeilor.

«Uitați-vă, prietenilor, la nepătrunsul

nimic al muncilor îndeplinite de Hercules. A omorât pe centaurul Nesos, a omorât leul din Nemeea, a tăiat capetele hidrei din Lerna, și lumea fûrnică de jigăanii fioroase. În ce mă privește, eu am văzut foarte ciudate, în călătoriile mele. El a săgetat stymfalidele și noi întâlnirăm stoluri întregi de păsări d'astea, cobe. A sfărâmat, pe Caucaz, lanțurile lui Prometeu, și sila, nedreptatea, tot domnesc printre muritori. Femeile sunt cari au prăpădit pe semi-zeul acesta. E drept că a măcelărit pe una din prea multele lui neveste, și firește nici nu 'mi trece prin gând să socot că rău a făcut; dar, vezi, s'a înjosit la picioarele Omfalei, o prefăcută și aia! Cea de pe urmă, Dejaniră, îi țesu tunica blestemată de care trebuiă să moară. Eu în locul tău, Menelau, nu m'aș mai gândi la Helena cea bălaie și m'aș duce să beau mied în grădinele Taygetului și să încunun cu micșunele pe fecioarele Lacedemoniei.

— Stăpânul meu este Eros, răspunse suspinând Menelau, Eros, tiranul Zeilor cari lăcuesc pe Olympul cel cu o mie de piscuri.

— Eros eră și stăpânul celor cincizeci de feciori ai lui Egiptos cari voiră a se căsători, fără ca să o doriască și ele, cu ale cincizeci de fiice ale lui

Danaos. Dar, în noaptea d'întâiu—după nuntă, patru-zeci și nouă din aceste cucoane tăiară capetele bărbaților lor și le aruncară—crunte de sânge și groaznice—aci în apropiere, la braștele din Lerna. Și istoria asta de dragoste e foarte bine cunoscută de Helena, fiica Ledei.»

Către seară, drumeții poposiră, ca să țină sfat, pe culmea unui deal pietros de unde se zăriă, la stânga, întunecata acropole a Mycenei, palatul și mormintele Atrizilor; mai în vale, capitala lui Agamemnon și, departe, acropolea verzuie din Argos. Menelau, mișcat foarte, doriă să nu pătrundă decât la lumina soarelui în casa nelegiuită a Clytemnestrei. Eumeu, care se temeă de vedenii spăimântătoare, eră de părere să cate adăpost, pentru la noapte, în cetate. Ulyse, care nu sta mult la îndoială, hotărî că trebuesc să meargă, îndată, drept la Casandra.

«Și mâine, zise el, o să întindem, veseli, pânzele, iar doina Nereidelor cu părul ca smaragdul, ne-o da ritmul după care 'or vâsli oamenii noștri.»

În scăpătatul soarelui, se puseră din nou pe drum. Atunci însă un strigăt care numai omenesc nu eră, un țipăt de ființă care moare ori de nebun, întretăiat de cuvinte furioase ori de ru-

găminți, îi oprî pe loc. D'inspre Argos alergând către Mycene, un om mergea în sărituri mari, cu un avânt nesăbuit. Câte o dată își întorcea capul și privia în depărtare, alergând mereu, ca și cum l'ar fi gonit vre-o fiară; apoi strângându-și umerii, cu capul aplecat înainte, își îndoia iuțeala. Alte ori se uită la palme, apoi le frecă din toate puterile una de alta, de par'că vrea să șteargă o urmă de sânge. Venia așa, cu părul și cu barba în vânt, în noaptea care cădea.

Călătorii se deteră înapoi cu câți-va pași. Omul trecu prin fața lor, glonț, aproape atingându-i, dar fără să-i vadă. În clipa aceea, plângea.

Dar Menelau îl recunoscuse. Și domnitorul Lacedemoniei aplecându-se la urechia lui Ulyse, șopti:

«Oreste!»

Fiul lui Agamemnon se îfundă în întuneric. Incetul cu incetul strigătul lui se stinse printre mormintele Regilor.

Paznici învăluiți în bronz, înarmați cu paveze de aramă și cu sulii grele cu îndoit tăis, veghiau în jurul cetățuiei. Menelau arată inelul său regal. Paznicii se închină adânc.

La marginea unei terase, se vedeă, între două ziduri aspre alcătuite din stânci uriașe, o poartă d'intr'o singură

bucată, d'asupra căreia se ridicau doi lei de piatră, în picioare, față în față, de amândouă părțile unui stâlp. Torțele ridicate de robii cari mergeau înaintea mosafirilor luminau priviliștea cea fioroasă. Dincolo de poarta asta, suiai un drumuleț între două turnuri; apoi, în fundul unei întinderi de pământ, singuratic și trist, se arătă palatul. Străjile de bronz, nemișcate, apărau portaliul. O sclavă bătrână, cu fața tatuată în roșu și albastru, ridică perdeaua de porfiră din fața unei săli joase. Ulyse și Menelau lăsară afară pe Eumeu și se vârîră în vizuina Atrizilor.

Mergeau pe rogojini groase de papură. La început nu zăriră, la lumina roșie a faclelor, sub bolta plină de umbră, de cât ziduri goale pe cari erau puse, ici și colo, armării de bronz, chivere cu pene oflitate și securi de răsbou; apoi, în fundul sălii, stând pe un tron de aramă, îmbrăcată în alb, cu părul-i lung și negru desfășurându-se până la cingătoare, o femeie de statură 'naltă, de-o maiestate dureroasă. Lângă ea era, pe jumătate culcată pe covorul de papură, o fată învelită într'o mantă de porfiră împodobită cu frunze de aur, o fată bălană, subțire la trup, ai cărei ochi mari, negri, se îndreptară, îngrijo-rați, spre cei doi necunoscuți.

Buzele femeii îmbrăcate în alb se mișcă de o dată ca într'un freamăt. «Vă așteptam, zise Casandra cu un glas armonios și mândru. Electra, fata mea, sărută mâna unchiului tău Menelau, care vine să vadă de cu noapte înmormintele nobilei sale familii. Ia scăunașul ăsta, rege al Spartei. Stai. Celălalt o să stea în picioare.

— Eu sunt gata să ies, dacă o poruncești, roabă din Asia, răspunsă ironic fiul lui Laert. Eu n'am nimic de cerut aci, nici prezicere, nici vrăjire. Și apoi eu îmi bat joc de neamul lui Priam.

— Râzi cât 'ai vrea, biruitor al lui Astyanax, dar păzește-te de neamul lui Ulyse. La voi Grecii ăilalți, omorârea părinților e un joc care zâmbește flăcăiandrilor.

— Eu n'am decât un fecior și e un tânăr prea virtuos, care se teme de Zei și care primește sfaturi dela Atena cea cu ochii albaștri.

— Am pomenit eu de Telemac? zise profetița. Penelopa fu oare ea singura ta iubire? Păzește-te, rege al Itacei, în plimbările tale de noaptea; fugi de singurătatea orașelor moarte; teme-te de ruinele unde dormitează sufletul unui copil!

— Copilul ăsta, cel din urmă vlăstar

al regilor voștri, ultima nădejde a Iliionului, plutește pe un pat de lotus, în cântecele Oceanidelor, în Iadul răsunător, și niciodată, nu, niciodată, viu fiind, nu aș mai apucă pe poteca Stygelui.»

Dar Casandra nu mai ascultă pe Ulyse. Ea trăgea cu urechea la sgomotul unui pas furișat care venia și se ducea prin curtea palatului. Electra, din ce în ce mai îngrijată, își ațintiă ochii pe perdeaua de porfir.

Menelau, pe care dialogul acesta îl turburà, își apropia, sfios, scăunașul de jețul Casandrei.

«Depărtează-te, zise fiica lui Priam. Locul ăsta e sfânt. Acolo fu omorât, de o lovitură de măciucă, ca un bou în staul, Agamemnon, Regele Regilor, frațele tău!»

Ea urmă pe un ton încet, solemn :

«Eram de față și am văzut totul. E-gist merse pitiș către rege, ținându-și arma sub mantă. Clytemnestra adulteră îi mergea pe urmă. Părul ei despletit părea niște șerpi negri. Ținea o lampă de pământ în mâna dreaptă. Agamemnon căzù fără de nici un strigăt. Il iubiam. Era, împreună cu Priam, cea mai de seamă figură a neamului omenesc. Dar Zei cei vecinici l-au răzbunat.»

Pașii omului nevăzut, care se plimbă, se apropiau de perdeaua de purpură.

Electra, înfiorată, se sprijini, cu brațele puse cruce, de zidul de piatră.

«Și iată Nemesis», zise încet de tot Casandra, arătând cu degetul pragul sălii.

Oreste, pe jumătate gol, sguduit de groază, stete la îndoială câteva clipe, apoi năvăli, cu capul aplecat înainte, în odaia blestemată.

Mergea nebunește în toate părțile, la întâmplare, isbindu-se cu fruntea de armăriile de bronz, și țipătul auzit de cei doi regi pe dealurile dela Mycene izbucniă mai înspăimântător sub bolta Atrizilor.

«O! cățelele negre care latră după mine, Erynniile Iadului cari mă hărțuesc și mă mușcă vecinic, vecinic! Cu cât alerg mai iute, cu atât ele mă urmăresc mai repede. Sunt plin de sânge pe mâini, un sânge vecinic cald, vecinic roșu, al cărui miros le face pe cățele să urle. O! mama mea Clytemnestra, atât de frumoasă, așa de naltă, atât de palidă! Ce rană în gâtul tău, pe unde se scurge un val de sânge! Ce milă! ce chin! Cerul nu mai are stele, pământul e rece ca un mormânt. Palatul meu e pustiu, totul e mort în juru-mi, și inima și mintea mea nu pot să moară. Vai! vai!»

Electra căzuse în genuchi, cu fața în

mâini. Ulyse și Menelau se daseră în umbră. Casandra se ridică liniștită și merse către Oreste.

Indată ce putu întâlni, în cotiturile isbite ale alergăturii, ochii nenorocitului, ea îl atrase lângă sine și'l duse în spre tron. Ii vorbiă cu graiu duios ca un viers, într'o limbă melodioasă și barbară, și Menelau și-aduse aminte că au-zise pe femeile din Asia legănându-și copii în chipul ăsta, în câmpia Troiei. Fermecat de vraja cuvintelor, învins de gingășia privirii de mamă, Oreste se ținea în tăcere după Casandra. Ea se întoarse iarăși în tronul-i de aramă. El se așază la picioarele ei și-și puse fruntea scaldată de sudori pe genuchii roabei misterioase. Ea cântă mereu și vocea-i luă o melancolie de vis. Cu mâna-i, albă ca ceara, atingeă părul oacheș, buclat, și grația mângâierii adormiă pe omorâtorul de mamă.

Atunci Electra chemă, printr'un semn, pe cei doi călători. Fiica lui Priam întrebă doar pe Menelau despre scopurile lui.

«Caut, zise svânturatecul soț, pe Helena cea cu zâmbetul dumnezeesc.

— Dar tovarășul tău, Grecul care minte în tot-de-a-una?

— El o caută împreună cu mine. In

acelaş timp el fuge departe de Penelopa, credincioasa lui soţie.

— Nebunia oamenilor cari se cred mari învăţaţi e o dovadă despre dispreţul Zeilor. De ce să 'ţi dau lămuriri, când ghicirile mele n'au fost crezute nici o dată? Zadarnic am strigat în Ilion, în Mycene, tainele grozave ale viitorului. Cei cari 'mi erau mai scumpi râdeau de ameninţările mele. Adineaori sfâşiai pentru Ulyse vâlul întâmplărilor viitoare: nu a găsit de cuviinţă să mă înţeleagă. La urma urmelor, Menelau, călătoria asta o să 'ţi facă bine sănătăţii. Iarna e blândă în Egipt pentru regii cari îmbătrânesc.

Duceţi-vă. In staulul Zeilor cu coarnele îndoite şi aurite, profetiţă a Morţii, Helena ta e regină. Du-te de sărută cu dreaptă cucernicie pulberea consfinţită de urma sandalelor ei. Dar plecaţi fără întârziere din palatul ăsta. Acî se respiră un aer de crimă. Electra şi cu mine, până 'n zori, vom legăna somnul şi visurile ultimului născut din Atrizi».

VII

In revărsatul zorilor, Menelau veni la mormântul lui Agamemnon să jertfiască un miel negru şi să toarne vinul cuvenit morţilor. Apoi călătorii încălicară

pe catâri, trecură Inachos, înconjurară zidurile Argosului și recunoscură, printre dafini, lămâi și smochini, marele zid din Tirynt, ridicat de Cyclopi.

«Aci, zise Ulyse călărind mai departe, aci domniã odatã bunul rege Amfytion, soțul plăcutei Alcmene. Căsătoria lui fu fericită: el nu cunoscù niciodată nevinovata înșelăciune a femeii sale, pe care Zeus o cinști cu dragostea-i, mulțumită unui șiretlic minunat. El omorî pe socru-său, dar din greșeală. Era un domnitor de toată bunătatea.»

O umbră trecu pe fruntea lui Menelau.

«Un bărbat înșelat, chiar de către un zeu, n'ar putea să fie fericit decât pe jumătate, răspunse el cu amărăciune; căci el ajunge de vorba muritorilor și de râsul copiilor.»

La amiazi, drumeții noștri descălicară lângă stâncă năprasnică predominantă asupra Argosului. Ulyse băgă de seamă o corabie ușoară și lesne de îndreptat, ai cărei vâslași îi părură vioi și buni de tovărășie. Când soarele asfinția, corăbierii despicau marea cea spumoasă, înconjurați de un alaiu de delfini bătând în albastru. Un nor de rândunele o luase înainte.

«Sboară spre Egypt și vor spune din ciripitură despre sosirea noastră, ajungând pe acoperișul care acoperă frumu-

sețea Helenei», zise Ulyse, mâhnit cu adevărat de vorba-i supărătoare care pomenise din stângăcie pe regele din Tirynt.

Menelau încercă să zâmbiască. Dar nu avu destulă putere. Amfitrite săriă atunci mai voioasă de cât delfinii cu spinarea azurie, și cumnatul Clytemnestrei, galben ca turta de ceară, cu părul vâlvoiu, fu ajutat de Eumeu să coboare în pânțele corabiei.

«A! zise Ulyse, noaptea asta rămân eu singur stăpân pe îndrumarea călătoriei. Atride n'o să bănuiască nimic despre schimbarea drumului. Avem destulă vreme să ajungem în țara Egiptului. Calypso! dragă Calypso! Indreptez prora către insula ta fericită și sfântă. Mâine o să dau vina pe stele că am rățăcit. Cărmaciule, du-te de te culcă!»

Puse mâna pe cărmă. Toată noaptea, în ritmul vâslașilor, visă plăceri îmbătătoare. Vedeă, în pânzele ca de lapte întinse de lună pe mare, legănându-se piepturile goale ale Naiadelor; auziă în sunetul puternic al talazurilor, chemarea dragăstoasă a Sirenelor.

Menelau se ivi a doua zi pe puntea corabiei destul de târzior. El se așteptă să priviască golul nemărginit al undelor; făcu o mișcare de om care nu mai pricepe nimic zărind un fel de cor de

insule și de insulețe răspândite care încotrò priviai. Nu erau în jurul corăbiei, pe aproape ori departe, decât munți stâncoși, ciopliți în chip de piramidă ori de boltă rotundă, cu piscuri ca în basme. Cei mai apropiați, sălbateci, nu aveau nici o urmă de picior omenesc; cei mai depărtați se topiau în albastrul cerului.

Regele Taygetului se uită la Ulyse plin de îngrijorare.

«Pe semne, zise acesta din urmă, că mașina cerească s'a stricat din vre-o întâmplare și Carul ăl mare și-o fi pierdut mintea, as'noapte. Te pomenești că Poseidon ne-a împins, fără s'o știm, de partea unde se deșteaptă în fie-care dimineață Zorile cu degetele trandafirii. Mi se pare că văd colo o insulă în care am fost ospătat odinioară destul de bine. Crăiasa insulei acesteia, Calypso, fiica Tetidei și a Oceanului, avu pentru mine, timp de șapte ani, cele mai desăvârșite bunăvoințe. Haidem, pentru câte-va zile, să uităm lângă ea de necazurile noastre din urmă, de Pytia, de Styx, de Oreste și de Casandra. De alt-fel n'ar fi de loc de mirare ca încântătoarea fată să fi primit știri despre Helena.»

Aruncară ancora într'o adâncitură îngustă ale cărei împrejurimi părură cam schimbate ochilor lui Ulyse.

«Altă dată, zise el, partea asta din

insulă era totdeauna înverzită și înflorită. Par'că a dat focul prin ea.

— Iarna e timpurie anul ăsta, spuse, priceput, Menelau. În Sparta, platanii și începuseră să se desfrunziască.

Ulyse se puse pe râs.

«Bine, prietene, nu știi tu că în locurile Nymfelor, a căror tinerețe nu se trece nici-o-dată, domnește o primăvară vecinică? Haidem mai iute. Indată o să dăm de pădurea sfântă în care iubitei mele și mie ne plăcea să acoperim cu flori altarul lui Eros, zeul nostru.»

Intrară în pădurea dragostei. Lîră prăpădită, întunecată, de o tristeță nespusă. Copaci de sute de ani, uscați, roși de ierburi și de mușchi, se aplecau, apăsați par'că de oboseală, unii peste alții. Ierburile ruinelor, cu miros acru, urzicile, stușișurile de spini se întindeau peste aleele cele mari. În mijlocul unei răspântii, aproape de o mare căldare de marmură plină de un noroiu verzuiu, altarul lui Eros zăcea sub o mantă de ghimpi și de ederă. Și în toată pustiirea asta nici o pasăre nu cântă.

Ulyse nu mai râdea.

«Poate c'o fi murit» zise cu sfială Menelau.

Un sgomot nedeslușit de glasuri ome-nești îndreptă băgarea de seamă a celor doi regi către o poiană vecină cu al-

tarul pângărit. O femeie bătrână erà cu Eumeu care o ajutà să ridice o crosnie mică. Crosnia erà cât se poate de ușoară, dar bătrâna erà așa de slabă!

Regii se apropiară. La vederea lui Ulyse, femeea deschise brațele și scoase un țipăt subțiratic și slab, întocmai ca o pasăre când moare. Eumeu dete drumul crosniei și ținù pe biata bătrână care cădea pe spate pe o grămadă de frunze uscate. Tremurà ca o floare ofilită în vârful unei crengi. Erà nespuse de slăbită, de prăpădită, gata să cadă, cu fața străbătută de sbârcituri adânci și cu șuvițe de păr alb în jurul frunții sale de fildeș îngălbenit! Dar ochii, frumoșii ochi albaștri, dumnezeești de frumoși, tineri și gingași! Ulyse îi sărutase odinioară de mii de ori sub umbrișurile pline de murmure ale dumbrăvii sfinte, alături de altarul încărcat de crini, de verbine și de trandafiri.

«Vii prea târziu, gemeà Calypso. Când asfinți soarele, în seara d'întâiu a fugii tale, eram pierdută. Vai! Ulyse, de ce nu ți-am desvăluit taina Nymfelor? Tinerețea noastră vecinică e un dar al Zeilor atât timp cât rămânem fecioare și curate; dar iubirea, întâia, singura noastră iubire, din harul Zeilor plini de blândețe, lasă încă să înfloriască frumusețea noastră atâta vreme cât ea ră-

mâne credincioasă, neschimbată. Eu fui iubita ta, și tu trădași iubirea noastră. În câteva ceasuri, am îmbătrânit pentru toți anii pe cari i-am trăit; toate primăverile tinereții mele au fost socotite ca tot atâtea ierni pe capul meu cel amărît. Azi împlinesc o sută de ani. Diseară o să mor. Dar... te-am mai văzut și sunt fericită.

Ulyse veni la Calypso, îi luă fruntea între mâinile-i tremurătoare, și, fără de nici un cuvânt, cu lacrimi în ochi, puse cea din urmă sărutare în părul cel alb.

Apoi, în tăcere mare, cei trei călători se îndepărtară. La întâia cotitură a potecii Ulyse se întoarse: Incovoiată pe bastonu-i, prăpădită de tot, slăbită de tot, Calypso îi urmăria cu o lungă privire de dragoste, și ochii albaștrii ai Nymfei, ochii dumnezești de tineri și de gingași, luminau tristețea pădurii sfinte.

VIII

Corabia își întoarse prora către Egypt Atât cât pământul lăcuit de Calypso se văzù între Ocean și cer, Ulyse nu-și luă ochii dela stâncile insulei. Și, când amurgul învălui cu umbra-i corul depărtat al Cycladelor, el scoase un mare suspin și șopti:

«Fie ca ziua de azi, cea mai tristă din viața mea, să mulțumiască mânia Zeilor!»

Străbaterea mării fu norocoasă. În fiecare noapte, stelele scânteiau mai măreț pe cer; în fiecare dimineață, marea zâmbia și mai plină de nuri ca în ajun. Incetul cu incetul se risipiau gândurile posomorîte ale lui Ulyse. Menelau părea chiar vesel.

În sfârșit călătorii văzură în depărtare o ceață mai azurată, care se ridică după o coastă joasă, nelămurită; acolo folmotoace de spumă albă tremurau alergând pe colțuri de stânci nevăzute. Pete verzui, stuflșuri de copaci subțiri se ridicau în chip nelămurit din unde. Era Egiptul.

În curând intrară în apele verzi-albastre ale unui mare râu leneș ale cărui țărmuri joase și întinse hrăneau o pădure de trestii. Cu un ceas înainte de a se înnoptă, se opriau în dreptul unui sat de pescari. Din colibele de pământ și de paie, răspândite printre lăcoviști, ieși o mulțime de oameni îmbrăcați în tunici de in, cu fruntea încinsă de o bentiță albă; aveau umerii înalți și largi, mijlocul prelung, strâns la cingătoare, fața măslinie, buzele groase și resfrânte, ochi mari foarte blânzi. Se strânseră

fără zgomot de-alungul țărmului, muți, privind pe străini.

«Cum să-i întrebi? zise Ulyse. Ni-meni dintre noi nu le știe limba.»

Deodată, făcu o mișcare veselă, ca de un lucru neașteptat, și strigă:

«Pe Hermes! zăresc un Grec.»

Un băiat tânăr, cu fața limpede și delicată, șterpeliă, cu multă îndemânare, din coșul de papură pe care-l ducea în cap o bătrână, niște roade ca de aur și le vâră în brâu-i cel lat.

Fiul lui Laerte, făcând un fel de pâlnie din amândouă mâinile, strigă: «Frate!»

Tânărul zâmbi și salută. Eumeu îi aruncă o frâghie și aduse pe punte pe hoțul de portocale.

Istoria lui Psycharion fu iute povestită. Niște hoți de mare fenicieni puseseră mâna pe el, când era de doisprezece ani, pe stâncile din Delos. Un naufragiu îl duse Egiptului. Așteptă, fără nerăbdare, ca Osiris să-l înapoieze lui Apollo. Cunoștea Nilul până la Memfis, orașul cel mare al Zeilor și al Regilor. Celor doi oameni de neam mare, cari-i ascunseră numele lor cu potrivită chibzuială, copilul Archipelagului făgădui să le slujiască cu toată credința, ca tâlmaciu și călăuză. Nu știă nimic despre vre-o regină greacă, bălae și frumoasă, care ar fi, acum, în țara Faraonilor. Dar la

Memfis, spuse el, unde sunt preoți învâțați și câteva fete încântătoare venite din Grecia și din Asia, ca să se închine lui Serapis, poate că nobilii străini vor afla ceva în privința acelei domnițe.

Și suișul Nilului reîncepù, încet, foarte legănat și dătător de gânduri posomorîte. A patra zi, în revărsatul zorilor, zăriră în spre apus de râu, departe, niște înfățișeri țepene, cu totul nemișcate, cari păreau că tot cresc odată cu luminarea cerului și plutiau asupra văii. Deodată, când se ivi soarele, trei corturi năpraznice se ridicară, scăldate într'o lumină trandafirie.

«Mormintele regilor, zise Psycharion, regi morți de mii de ani. Ei dorm aci, neschimbați, vecinici, în odăi de piatră neagră, culcați la picioarele chipului lor de marmură neagră. Iți face frică să-i vezi.»

Ulyse ridică din umeri.

«Rămășițele unui rege, zise el, nu sunt mai de preț de cât ale unui văcar. Câteva crengi de măslin și de chiparos aprinse, în colțul unei țarini, de mâna fiilor lui, îi sunt un pat de moarte prea bun. Nălucitoarea icoană a mortului, curățită de foc, înbălsămată de cimbru și dafin, se coboară atunci, ușoară, în crăia lui Hades.»

În fața Pyramidelor, pe țărmii Nilului, un buchet de palmieri păru călătorilor loc bun de odihnă. Puseră de aruncă ancora și pătrunseră, la vremea prânzului, în răcoarea oazei.

Flori de porfiră pe jumătate veștejite, legate ca niște lanțuri, stufișuri de lotus albastru erau răspândite ici și colo printre ierburile subțiri; în jurul unui jilț crăiesc de albastru, coji de poame, de chitră și de rodii.

«Aci, zise tânărul Grec, o femeie pe cât de frumoasă tot pe atât de trufașe, ibovnica marelui preot al lui Serapis, vine câte o dată să petreacă în tovărășia celor mai nurlii curtizane din Memfis. Eunuci negri, cu sabia scoasă, stau de pază atunci în jurul dumbrăvii. Eu am auzit dese ori, călătorind pe Nil, cântecele când vesele, când triste ale tinerelor acestora. Către seară, se urcă din nou în corabia lor și se întorc în orașul împărătesc, sub licărirea stelelor.

— Cum o cheamă pe femeia asta ?
întrebă Menelau cu un glas sugrumat de sbuciumare sufletească.

— Nimeni nu știe în Egypt, și numai — fără îndoială — marele preot îi cunoaște numele. Nimeni nu-i a întrezărit trăsăturile feței pe care o acoperă un văl cusut cu aur. Oamenii din țara asta îi zic «Doamna din Asia».

Cei doi regi se întinseră molatic pe nisipul încropit pe unde alergau cărbuși greoi, smaralde vii. Menelau, pe gânduri, respiră mirosul stins al florilor de porfiră. Un cârd de ibiși albi se învârtiau, cu un gungurit ascuțit, în albastrul cerului.

Un fâlfâit de aripi, ciocuri cari se ascuțiau pe crengile cele mai de sus ale palmierilor, scoaseră pe Ulyse din aroma plină de farmec în care se găsiă. Niște pasări mari, cu ochii țintă și batjocoritori, galbeni-aurii, cu penele verzi, roșii și albastre, cu lungi cozi de tot felul de culori, sburăturiau greoi din copac în copac, și păreau că se uită la ai vântură-țară cu un fel de curiozitate glumeață. De odată se porniră par'că să izbucniască într'un râs obraznic, aproape omenesc.

Și una din ele strigă, chiar deasupra capului soțului Helenei:

«Menelau! Menelau! A! A! bietul Menelau!»

Tot cârdul, cuprins de o bucurie răutăcioasă, bătând din aripi, repetă:

«Menelau! bietul Menelau! A! A!»

Regele Spartei se îngălbeni.

«Zei, zise Ulyse, ori poate nefericiți muritori, vechii noștri tovarăși de luptă, înlănțuiți de vre-o altă Circe în trupuri de pasări.

— Ba nu, răspunse Psycharion, ci numai papagali, vietăți minunate, care repetă în chip credincios cuvintele pe cari le au auzit din gura oamenilor.»

Dar o bătae-de-joc și mai cruntă, primită cu un hohot de râs și mai răuvoitor, răsună în frunzișul palmierului celui mai stufos. Urmașul lui Atreu, umilit, își aplecă fruntea-i crăiască.

«Haidem, zise el, căci se face târziu.

— Mi-ar plăcea, zise Ulyse, să ne încântăm ochii privind mai de aproape mormintele astea, monumente ale unei nebunii barbare. Plimbarea o să fie scurtă. De alt-fel, cum suntem străini, nu putem să intrăm în zidurile Memfisului de cât după sfârșitul zilei.»

Pe când mergeau, Ulyse zări o duzină de ouă nespuse de mari pe cari le încălziă soarele. Fiind-că n'avea ce face, cu vârful de fer al bastonului, sparse mai multe.

«Să ne păziască Zeus! zise Psycharion. Ouăle astea sunt sfinte. Crocodilii, dobitoace dumnezești pe cari le hrănește Nilul, le lasă în nisipul pustii, unde soarele le clocește. Țștia sunt ai Isidei, marea zeiță a Egiptului. Să ne grăbim s'o luăm la fugă. Vai de capul nostru, dacă cine-va ți-o fi văzut fără-de-legea!»

Nisipul galben-roșcat, făcut val-vârtej de o furtună proaspătă, adâncit într'un

fel de vâlcele întortochiate, înălțat în chip de coline, întârzià mersul călătorilor. Pyramida se și înnălbià în aburii cenușii ai amurgului. Și, din câmpia stearpă, la colțul de miazăzi al uriașului mormânt, se înălță capul întunecat, șoldurile și brațele marelui Sfinx.

În minutul ăsta, dinspre râu, se auzi larma unei mulțimi de ființe nevăzute cari se târau și săltau cu un clinchet de solzi, de clănțanituri de fălci, cu lovituri grăbite de coadă, cu scrâșnituri de mânie fieroasă.

Psycharion, speriat, se oprì și strigă «Suntem pierduți! Uit'te crocodilii!».

Atunci alergară în goană spre Sfinx. Psycharion se cocoțã pe spinarea dobitocului mistic. Eumeu ridicã spre mâinile întinse ale tânărului pe Ulyse și pe Menelau; la rându-le, cei doi regi traseră la ei pe bătrânul din Itaca.

«Uit'te, zise Ulyse pe un ton bumsflat, ce câștigi să alergi prosteste prin lume în căutarea unei soții necredincioase.»

Noaptea veni deodată. Luna se ridică deasupra Nilului. Dușmanul se apropiã, cu o iuțeală spăimântătoare. Îndată șuvoiul cel negru ieși dintr'o râpă adâncă: Apoi se desfăcù în două ramuri, și se năpusti asupra Sfinxului. Erau mii. Într'o clipă de ochiu împresuraseră dihania de

granit și se încercău să-i dea iuruș. Se suiau unii pe alții și groasnică revărsare se umflă, se urcă, gâfâind, horcăind, sclipind în noapte. Dar ghiarele lor nu puteau să se prindă în soclu. Alunecau din nou și se rostogoliau în chip de ciorchine nelămurite, își reluau avântul în grămezi mai strânse, se prăvăliau din nou într'o neregulă de speriat. Când în sfârșit înțeleseseră zădărniciia turbării lor, se trântiră cu pantecele pe pământ, cu gurile căscate, de jur împrejurul celor împresurați.

Cei patru fii ai Heladei, călări pe Sfinx, petrecură o noapte dureroasă. Simunul suflă și le asvârliă în ochi o ploaie de nisip. El se târa pe vale cu tânguirii surde, și pustia albăstrie ale cărei cute ondulau, ca niște valuri, până în fundul zării nesfârșite, semănă cu marea adâncă deslănțuită.

Până la ziuă, Grecii stară în tăcere. Crocodilii aromiseră. Când soarele țâșni din aburii roșcați ai Nilului, ei ridicară a-lene pocitele lor capete și căscară cu un aer de nemăsurată plăcere. Călătorii văzură cum le străluciau dinții amenințatori, ochii lacomi. Dușmanul așteptă cu nerăbdare ceasul mesei celei desfătătoare.

Psycharion nu mințise. Crocodilii erau din tagma preotească. Ei pedepsiau de

odată o familie cernită și o fărădelegé. Cei mai mulți aveau la picioare lanțuri ori brățări de aur, la urechi cercei cu pietre nestimate. Unul din ei, de o mărime spăimântătoare, era presărat de rubine: pe solzii frunții lucia, scris în safire, semnul tainic al Isidei.

Băiatul plângea gândindu-se la Delos. Eumeu își luă adio dela purceii din Itaca pe cari socotiă că nu o să-i mai vadă. Menelau se plângea că i-a fost dat să piară de-o moarte păcătoasă, el, nepotul lui Atreu, ginerele lui Zeus și fratele Regelui Regilor. Ulyse chemă în gând în ajutoru-i pe Atena.

Atunci își aduse aminte de peștera Cyclopului și de măcelărirea Pretendenților, de siguranța mâinii lui, de îndemânarea-i la arc. Își luă bastonul ascuțit, îl potrivî cu dreapta-i, țintî ochiul crocodilului mitropolitan și dete drumul armei. Dobitocul scoase un urlet de agonie, se svârcolî în svâcnituri furioase, apoi rămase nemișcat, țeapăn. Murise.

Tovarășii lui cei mai de aproape îl mirosiră o clipă și scoseră un chelălăit prelung, nesuferit. Și groaznica armată se mișcă și o luă la fugă, care încotro văzû. Ea dispăru în curând după Pyramida cea mare.

Drumul eră liber. Grecii săriră cu ușurință după Sfinx și, fără să se mai

uite înapoi, alergară, cu o iuțeală amețitoare, către Nil.

Ajunseră, în cel din urmă ceas al zilei, în portul Memfis. Iși înscriseră câteși patru numele — nume false — pe tăblițele ofițerului de poliție care era de pază la poarta cetății și o luară la întâmplare, pe ulițele întunecoase de pe acuma, în căutarea unui han. Aleseră unul de înfățișarea potrivită: «La Ibis de argint». Mâncară o găscă friptă și o turtă de mălaiu unsă cu miere. Apoi o luară prin oraș ca să lege cunoștința.

Se găsiră într'o parte murdară, plină de praf, lăcuită de hamali, luntrași, femei de uliță și îmbălsămători de mumii. Mahalaua le părù că e în prada unei mișcări ciudate. Prăvăliile mici și mari se închideau cu grabă. Femeile sulemenite, împoțonate cu găteli-stacojii, eșiau cu totul speriate de prin văgăunile lor ori de prin cârciumile afumate. Negri uriași, goi până la brâu, se grăbiau râzând în chip dobitocesc. O întreagă populație grosolană isbià cu coatele în chip aspru pe străini; pisicile sfințite, pe care mișcarea asta le turburà, alunecau printre picioarele celor doi regi, Preoți îmbrăcați în in, încălțați cu sandale de byblos, treceau, cu fruntea sus, printre mulțimea bâzâitoare.

«Trebue să fie, mai departe, vre-o

serbare populară. Priveliștea asta o să ne odihniască după bătăile de inimă de as'noapte.»

Mergeau, târâți de șuvoiu, la întâmplare, și vedeau trecându-le pe dinainte, ca într'un vis, toate cuiburile de sărăcie și toate minunățiile cetății sfinte: de-a-lungul ulicioarelor mocirloase, culcușuri de noroiu uscat, acoperite cu pae; pe marginile bulevardelor largi, palate și temple, portice cu stâlpi de de-abiă le vedeai căpătâiul, lustruite în roșu, păzite de sfinxi de piatră, locuite de zei de bazalt, zei groasnici și caraghioși, chipuri de câini, de ereți ori de șerpi, cu multă seriozitate ținând mâinile pe genunchii strânși unul lângă altul. În albastrul nestrăveziu al cerului se înrâuă sclipirea stelelor. Un Anubis de porfă roșie, luminat de razele lunii, se ridică pe pragul unui mormânt, idol crunt. Câinii, stând pe vine în jurul zeului lor, lătrau plângător.

Se auzi, atunci, în depărtare, în fundul nopții, larma unei mulțimi omenеști care îuaintă în fața celei d'întăiu. Și de-o dată, la întorsătura unei căi, niște facle apărură luminând o lume împetrișată care se mișcă într'o vijelie de strigăte, de gemete, de bocete și de blesteme. Cimbale și dairele, izbite în chip regulat, adăogau un ritm de înmormântare la gălăgia oa-

menilor, la rugămințile femeilor, la urletele câinilor. O mână de apucați, goi până la cingătoare, își loviau pieptul cu pumnii; alții, ieșiți de prin singurătățile Lybiei ori Etiopiei, își sfășiau carnea cu lovituri de cuțit; iar alții, ținându-se de brațe și bălângănindu-și capetele ca niște urși, cântau bocete cari-ți făceau părul măciucă; femei, apucate de alte-alea, erau târâte de însoțitoarele lor; Africani, cu fața ascunsă de o mască neagră, treceau, țepeni ca niște năluci; fierari învârtind ciocane, luntrași după Nil înălțând în văzduh lungile lor vâsle; nebuni cari râdeau, plângeau ori jucau, după isonul muzicei celei spăimântătoare.

«Sărbătoarea nule e veselă, zise Ulyse; e potrivită cu zeii lor. Dar uit'te vine, mi se pare ăl pe care-l sărbătoresc.»

Abia isprăvisese vorba regele Itacei când cei patru Greci se dară înapoi, îngroziți și încercară să se ascundă în umbra mulțimii. Lungit pe un pat de paradă, pe care-l purtau patru robi negri, având înaintea și după el câte un întreit rând de torțe, înconjurat de preoți în haine cernite, Crocodilul cel sfânt, înlănțuit în flori de lotus, era dus de poporul său la marele mormânt din Memfis.

Dar alaiul se oprì deodată. Un copil trențuros, un paznic de măgari, de la țară, amestecat printre preoți, se întor-

sese către fiul lui Laerte și-l arătă cu degetul. Și haita fanatică se și repezise dintr'o săritură asupra străinilor. Fu o clipă de sgomot nemai pomenit. Ulyse văzù o măciucă de fer ridicată asupra capului său; se aruncă repede în spre Eumeu și arma sdrobi alături de el căpățâna unui Etiopian. Menelau se sbătea, pe jumătate strâns de gât, între doi hamali: o femeie, scoțând din păru-i un lung ac de aur, vreă să-i scoată ochii lui Psycharion.

Atunci, în întunericul orașului de sus, răsunară niște tâmbițe de argint, măreț și trist. Un fior prelung străbătù mulțimea a cărei furie părù că se oprește și care se dete la o parte în tăcere, lăsând singur patul cu mortul. O călărie de oameni învăluiți în fier, cu lăncile în odihnă, trecù drept înainte ca un vârtej; apoi, în pas alergător, eunucii negri, cu țepoaipe pe umăr; apoi, pe un catâr bogat împodobit cu o învălitoare de porfiră și de aur, o femeie singură, cu vâl pe față, toată în alb, de o albeață de lebadă, subțire și de o înfățișare crăiască.

«Doamna din Asia» șopti Psycharion.

La vederea crocodilului mort, înstelat cu rubine, îngropat în florile de lotus, ea întoarse capul cu dispreț și ochii-i se ațintiră asupra Grecilor pe cari mâini neîndurate îi țineau pe marginea dru-

mului. Făcù o mișcare de uimire sau de milă, se plecă spre un ofițer dintre cei cari o însoțiau și îi dete o poruncă. Soldatul, cu o singură vorbă, scăpă pe vânturătorii de lume cari, apărați de coada alaiului, urmară pe femeea cea tainică.

În curând eșiră din mahalalele celor vii, și se înfundară în părțile lăcuite de Regii morți. După o scurtă poposire într'o odaie de înmormântare ai cărei pereți înfățișau, luminați de lămpi de acioaie, săpături colorate în piatră, lucrul câmpului în Egypt, prăvăliile meșteșugarilor, vieța casnică pe Nil, fură duși la o intrare subpământeană săpată sub templul lui Serapis. Coborîră câteva trepte și zăriră, la lumina gălbue a faclelor de ceară ținute de către eunuci în lungi haine de in, un îndoit rând de coșciuge înalte de pământ ars și lustruit, lăcuință vecinică a boilor Apis. În fund de tot, rezemată de unul din morminte, Doamna din Asia așteptă pe cei doi regi.

Pe când ei se aplecau la picioarele ei, ca să-i mărturisiască mulțumirea lor, ea 'și scoase ușorul său vâl cusut cu aur. Menelau scoase un mare țipăt de bucurie și căzù cu fruntea în pulbere.

«Scoală-te, zise Helena cu un zâmbet întristat. De ce ai venit până la mine?»

Glasul ei, de o blândețe nesfârșită, se

auzià ca un răsunset depărtat al unui cântec de fată mare, sub bolta lui Serapis. Frumusețea ei, cu toți anii cari erau la mijloc, dovedià neîncetat noblețea unei nașteri dumnezeiești. O floare de nemuritoare tinerețe strălucià mereu pe fruntea-i curată, în ochii, a căror mângâiere drăgăstoasă era tot așa de turburătoare ca și în primăvara vieții ei. Păru-i bălaiu se lăsà în coade mătăsoase, cu nuri de tinerețe. Dar, după măreția trufașă a arătării, se vedeà bine că femeea asta, a cărei dragoste fusese prețuită cu valuri de sânge, hrănià în sufletu-i un desgust nețarmuit pentru neamul omenesc.

Ea întrebă din nou cu glasu-i cântător:

«De ce ai venit până la mine?»

Atunci el își deschise inima. Vorbì, se rugă, plânse. Arătă amărăciunea lungilor lui suferințe, furia geloziei și a dragostei lui disperate pentru fugară. Atâta vreme erà de când soția îl trădase, și el o iubià ca în ziua d'întâiu. Nici un chin, nici o cernire nu-l cruțaseră. Ura lui împotriva lui Paris ajunsese până la nebunie. Sub zidurile Troiei îndurase chinurile a zece ani de așteptare, glumele și batjocurile tovarășilor lui de arme, blestemul întregii Grecii ai cărei copii muriau în Asia pentru a

răzbună necinstea lui. Războiul ăsta, de neînălăturat și zadarnic, fusese ruina neamului său, cel mai măreț care a fost vreodată sub soare. Nelegiuiri de neispășit înfierau de aci înainte casa lui Atreu cu o pată de necinste și oamenii își întorceau fața cuprinși de o groază sfântă la vederea palatului înfiorător din Mycene. Din familia sa, mândria lumii, nu mai rămânea decât un tânăr care omorîse pe mamă-sa și o fecioară singuratică, lângă căminul de plâns al lui Agamemnon. În fața unei așa de mari dureri, în fața unor atari morți, el îi cerea mila ei. Adineaori îl mântuise de mânia unui popor. Binefacerea era puțin lucru pe lângă cea pe care o mai nădăjduia. N'o să-i facă ea binele ăsta de a-l urma pe vasul său și de a lua din nou din mâinile unui iubitor așa de credincios coroana crăiască a Lacedemoniei?

«Vai! șopti Doamna din Asia, atâtea lacrimi pentru zâmbetul unei femei!» Menelau plângea cu hohote, cu fruntea rezemată de umărul lui Ulyse. Helena, după o tăcere, zise:

«Pentru cinstea ta și pentru amintirea numelui meu, eu rămân aci. Nu, o crăiasă ca mine, fica lui Zeus, nu poate să se'nvoiască a intra din nou în palatul său, soție necredincioasă, căreia un

soț binevoitor, la apusul zilelor ei, i-a iertat greșala. Olympul n'ar voi să mă mai cunoască. Și tu, Menelau, ai fi păpușa Greciei. Femeile din Sparta, cu cinstea lor așa de mândră, 'și-ar ascunde fața văzându-mă, și mumele m'ar arăta fiicelor lor ca pe cea mai josnică femeie de stradă. Soră a Clytemnestrei, eu n'aș avea pe seamă-mi ca ea, spre a'mi înălța slava, o fărădelege măreață. Acî, în Egypt, poporul, prinții, războinicii, robii, preoții se apleacă și tremură când trec. De tinerețea mea, de istoria mea, ei nu știu nimic și cunosc numai minunea obârșiei mele. Pentru ei, eu sunt mereu fiica Nemuritorilor, de neatins și de temut: taina leagănului meu îi încântă și îi sperie, căci printre zeii lor cei groaznici, idoli de moarte, zei cari mugesc ori chelălăe, cari latră ori miorlăe, eu înfățișez o lume de lumină și de viață, bucuria care toarnă ambrozia sfântă, pe Zeii frumuseții celei vecinice. Marele preot al lui Serapis, bătrân de aproape o sută de ani, se socoate iubitul meu. Nu fii gelos de ăsta, Menelau! Mulțumită lui, eu domnesc peste Memfis, și prin Memfis preste tot Egyptul. Dacă aș vrea, copilul ăsta bătrân ar arunca în Nil mumiile de trei ori sfinte cari dorm în mormintele astea. Și să vin eu în Tayget ca să mă bată cu pietre co-

pii din Lacedemonia! Dacă mă mai iubesti, lasă-mă. Uită-mă. Ofițerii mei o să vă ducă, prin valea asta cu morți, până la corabie, care după porunca mea plutește din nou pe râu și vă așteaptă în loc sigur. Adio! adio pentru totdeauna!»

Văzură atunci cum năluca albă se înfundă și se stinge în întunericul templului. Mirosul îmbălsămat al părului ei bălău plutea încă pe lângă mormintele negre. Menelau nu putea să mai zică nici o vorbă. Ulyse cel milos ajută mersul cel împleticit al prietenului său până la pragul subpământei unde erau Eumeu și Psycharion. Peste un ceas, călătorii alunecau lin pe Nilul argintat de lună. În urma lor, luminile din Memphis se cufundau încet în pustie.

Lui Menelau îi era dat să rămână un îndrăgostit nemângâiat, până la sfârșitul vieții. Ținut să se întoarcă fără întârziere în crăia lui ca să-și plângă acolo soția, între bătrânii lui robi, sub leandrii de pe Eurotas. Se coborî din corabie în sânul Laconiei, în portul Gytion. Ulyse întovărăși pe soțul cel trist până la intrarea câmpiei Spartei. Se despărțiră cu lacrimile în ochi în fața Taygetului cel cu povârnișuri ca de sânge.

«O să mă întorc pe la tine, după ce'oiu străbate cele două din urmă lo-

curi de popas ale vieții mele rătăcitoare. Trebuie să mai văd pe Circe, vrăjitoarea, și să mă duc pe la ruinele Troiei. În casa dărăpănată a lui Priam, o să aduc jerfe umbrii plângătoare a lui Astyanax. Apoi o să mă întorc în insula mea, unde nădăjduesc că Penelopa o fi isprăvit pânza și s'o arăta de o fire mai ca lumea. Dar de aci înainte o să'mi petrec vremea jumătate în Itaca și jumătate în Lacedemonia. O să'mi fie plăcut să stau cu tine, frate. O să vii la tine iarna, în vremea care e atât de aspră pe stâncă mea, dar pe care o înveseleşte soarele la adăpostul muntelui tău. Ține cu tine pe Psycharion, ca o amintire vie a ceasurilor de nesuferit petrecute în Egipt. Și pregătește-mi în palatul tău o odaie caldă, cu fața la Miază-zi, spre Ocean, așa ca vântul mării să cânte, noaptea, lângă patul meu și să mă lege în visele mele.»

IX

Ulyse întrebuiță câteva zile, în portul Gytion, să vadă cu băgare de seamă toate părțile corăbiei. Nu eră să ia el, iarna, când plesnesc toate burdufurile lui Eol, din nou drumul periculos al Argonauților spre marea Cimmeriană? Iși pusese în gând, într'adevăr, să se

ducă mai întâiu în insula fermecătoarei și apoi să pună piciorul în pustietățile Ilionului. O să treacă pe lângă țărnu-rile troiane și, prin strâmtoarea în care pieri nenorocita Helle, călare pe berbecele cu lâna de aur, dincolo de Bosforul Traciei, o să pătrundă în cețurile cari, din podișurile Caucasului și din câmpiile înghețate ale Scyției, se coboară la Oceanul viclean, lăcuința Circei. În ajunul plecării, văzù venind pe câmpie un lung șir de catâri, duși de mulți robi, cari aduceau regelui Itacei darurile bunului Menelau, pungi pline cu aur, blăni de capră și de miel, făină albă de grâu, miere cu miros îmbătător din Tayget, măslinے cărnose din Atena, smochine gustoase din muntele Itome, stafide din Zacynt, vinuri din Creta de fața topazului, rodii din Mesenia cari păreau niște cutii scumpe pline cu rubine. A doua zi, când răsări soarele, el turnă în mare vin din belșug, spre a-și face binevoitor pe Poseidon, apoi întinse pânzele și ridică ancora.

Dar Poseidon e un zeu a cărui pică ține mult. El deslănțui împotriva călătorului toate gusturile vânturilor. În fiecare zi Ulyse, plictisit de a o bate în loc, se opriă către seară, la adăpostul vreunei insulei stâncoase sau al vreunei ișituri în mare a prăpăstioasei Achaie.

Făcù mai mult de o lună până să ajungă la sânul albastru care scaldă țărmurile Atticei. Momit de frumusețea munților cu fețe ca vioreaua și ca floarea de piersic, el dete poruncă vâslașilor săi să-și îndoiască opintirile. In mijlocul văii, o stâncă se ridică, tocmai ca temeliile unui templu, înneacă într'o lumină de aur, învăluită de o pădure de măslini. Acolo era casa cea sfântă a Atenei, stăpâna lui în ceasuri de amar. O să se închine înaintea bătrânului idol de lemn, cu capul de cucumea, la care se rugă lumea din vremuri al căror început se pierde în noaptea necunoscutului. O să lege de stâlpu-i o creangă culeasă din măslinii zeiței. Și fecioara cea vitează o să adoarmă, pentru plăcerea lui, gelozia Nemuritorilor.

Și de astă dată, Poseidon desfășură toată șiretenia-i. Boreu, vântul munților celor înalți, al cărui păr și a cărui barbă sunt albe ca zăpada, aleargă cu răutate prin sălița care desparte muntele Parnes de Pentelic și clocotî apele sânelui. Ulyse, aruncat spre stâncile Egeinei, și temându-se de înnecc, trase la larg din nou și se adăpostî, nu fără greutate, sub stâncile ascuțite ale Sunionului.

In sfârșit soțul Amfitritei părù că se mai îmblânzește. Navigatorii nu mai avură aface de cât cu mofturile zilnice ale co-

piilor lui Eol. Rătăciră dela vârful Eubeii până la țărmurile din Chios cel înfloritor în vii, până la stâncile din Scyros, unde, odinioară, Achille petrecuse ceasuri plăcute, amestecat, sub o rochie femeiască, printre nevinovatele fete ale lui Lycomede.

Intr'o dimineață, Ulyse recunoscù asprul Tenedos; apoi, pe coasta nisipoasă a Asiei, movila înverzită unde se odihniă, îmbrăcat în armura-i, fiul lui Peleu.

«La întoarcere, zise el, după ce voiui fi mângâiat prin fumul din jertfe sufletul de copil al lui Astyanax, o să viu să salut mormântul tău, neînvinșule Achille. O să sugrum lângă țărm un junc negru care n'a fost încă pus la plug. O să-ți arunc cu brațul crini și anemone și florile rumene ale dafinului pe mantaua de iarbă care slujește de lințoliu celui mai viteaz, celui mai frumos Grec. Și asta o să fie rămasul meu bun față de Asia, de toate amintirile tinereții, de trufia ca și de tristețile unui războiu în care furăm amândoi frați de armecredincioși.»

Atunci intră pe strâmtoarea Hellespontului, apoi plutì pe o mare de marmură pe care o apăra împotriva vânturilor de miazănoapte munții încărcăți cu zăpadă ai Traciei. Dar Bosforul, cu pieptul înainte și năvârlios ca un râu

din cele mari când se umflă de ploile iernii, îl ținù vreme îndelungă cu ancora într'un sân pacinc, prelung și întors ca un corn, ale cărui țărături, împădurite cu arbori totdeauna verzi, stejari și chiparoși, foșniau de cerbi cu ramuri bogate, de vulpi cu blana moale, de stârci plini de seriozitate, și unde uneori, noaptea, isbucnià, în adâncimile desişurilor, răgetul leului. În sfârșit suflă vântul de miazăzi, și nouii Argonauți putură să treacă strâmtoarea faimoasă prin fuga vestitei Io schimbată în junice, chinuită de acul unei muște dumnezeesti.

Marea întunecoasă în care intrară pe urmă le pregătià tot felul de întâmplări neașteptate și chinuri multe. Când noaptea, când ziua, vreo minune la care nici nu te-ai fi gândit le turbură ori le încântà inimile, lăsà încurcat pe Ulyse care se socotià atât de priceput la mersul pe mare. Nici odată unda pescoasă nu i se păruse mai ciudată. Adesea corabia se înțepenià, prinsă ca într'un clește între două mari șuvoaie protivnice și vâslele isbiau zadarnic fața apelor, ceasuri întregi; trebuiau să aștepte ca vântul umflând pânzele să-i scoată din încurcătură. Alteori, vasul, luat de un vârtej, se învârtià pe loc, se învârtià fără încetare, cu partea de jos în aer, cu prora confundată în vârtoare, din ce în ce mai

înainte. Pâlnia cea întunecată învârtiã, cu o iutealã spãimântãtoare, rãmãșițe cari te făceau sã-ți se sbârliascã părul, cãrme și catarguri, trupuri omenesti, cu fața vãnãtã, cu ochii închiși, cu gura cãscatã, din care se pãrã cã țãșnește încã strigãtul rãgușit al agoniei. Și dincolo de pereții strãvezii ai prãpastiei treceau liniștite dihanii, așã de schiloade cum nici n'ai fi visat vreo datã : erau și șerpi și balauri și tauri în acelaș timp, înarmate cu ghiare, cu platoșe de solzi, desfășurându-și aripile lor uriașe de lili-ci, cleștele lor de scorpioni, bătând din cozile lor încolãcitoare de târãtoare, dobitoace de o mãrime ne mai pomenitã, cu luciri azurii, de aramã ori de oțel, cu mari ochi nemișcați cari urmãriau, cu o mirare tâmpitã, învãrtirea ameti-toare a corãbiei.

Cerul, la rãndu-i, se arãtã dușman. Nouri, de o înfãțișare ciudatã, eșiți din zãpezile cimmeriene și împinși de Boreu, se grãbijau sã nãvãliascã, spre searã, în câmpurile unde înfloresc stelele prietene cãlãtorilor pe mare. Ei rãtãciau în neorãnduialã într'un chip așã de alandala printre cãrdurile de stele, încãnd Cloșca cu pui, schilodind pe Orion, înnomolind pe Vãcar, înãbușind Carul ăl mare, în cãt Ulyse nu mai înțelegeã nimic din zãpãceala stelelor sale prietenoase. Tre-

buiă atuncia să strângă pânzele, să ridice vâslele, să pândiască, pentru a găsi din nou drumul cel bun, întâiele roșeli ale zorilor. Intr'o noapte, cerul se văpsi ca de dogoarea unui foc uriaș și socotiră că talazurile rostogoliau sânge. A doua zi, pe fundul împurpurat al bolții cerești, se văzù ridicându-se până în slavă o vâlvătae de foc, al cărui șireag se prelungiă până la Soare-răsare și care făcea ca stelele să scoată flacări. Apoi se alburî și se stinse la apropierea zilei.

Dar ciudățeniile cele mai de temut veniau din cețurile răspândite pe mare și cari se uniau cu norii cerului. Grămadite ori sfâșiate de crivăț, ele eșiau deodată în chipuri amenințătoare de colțuri de stânci ori de capuri, de maluri prăpăstioase ori de turnuri, de cetățui ori de acropole înălțate pe un temeu de colțuri eșite din apă, de cari se spărgeau, fără sgomot, fără încetare, talazuri de aburi. Cărmaciul, temându-se de vre-o isbitură de moarte, sta la îndoială, opriă mersul corăbiei, așteptă ca ivirea cea dătătoare de griji să se fi risipit în văzduh. Câte odată Ulyse, în picioare la cârmă, nu mai zăria nici catar, nici pânze, nici vâslași. Se căutau pe dibuite, unii pe alții, pe puntea vasului, glasurile se chemau și-si răspundeau, asurzite și ca și cum ar fi fost

cufundate și pierdute departe, departe, glasuri subțiri și nesigure, pe cari nu le mai cunoștea nici urechia unui prieten. Și în vreme ce drumeții, zidiți în ceață, udați de zloate, își închipuiau că Foibos Apollo fusese împins din cer și căzuse până în pânțelele Erebului și că soarele muriă, ca o lampă de pământ, în zarea depărtată, adesea, din toate părțile, din fundul neatinsei taine, se deșteptau și alergau pe mare, apropiindu-se ori depărtându-se odată cu mișcarea mării, mii de sgomote ciudate, nedesluite, încremenitoare, bubuituri de ape cari cad, huruituri de care de aramă, apoi lovituri de paveze și de armuri, strigăte de luptă, larmă de oameni cari se înnecau, cuvinte de pe urmă ale unor oameni cari muriau. Câte odată un fulger violent despica ceața, lumină întunerecul și arată un alaiu de corăbii de înfățișare necunoscută, împinse de vâsle mute cari nu atingeau valurile, ori o călărire de Uriași, ori încă, plutind sus de tot și gata să se repeadă la călători, un nour de pasări pocite, cu gâtul întins, cari croncăneau spăimântător.

Odată, între altele, lui Ulyse i se părù că aude un plescăit care venia încet, pe furiș, către el. Se plecă deasupra mării și descoperi o plută mergând în voia undelor și a vânturilor, fără vâslași și

fără pânze. Câteva scânduri rău legate duceau o mulțime de umbre omenеști în picioare, în genunchi ori culcate cele mai multe se arătau cu pieptul, gâtul ori fața străpunse de câte o săgeată. Și regele îi recunoscù pe toți, tinerii de o frumusețe surâzătoare, podoaba Itacei, pe cari îi măcelărise el nu de mult în jurul căminului său: Antinoos, care căzù cel d'întâi în minutul când ridică spre buze o cupă de aur; Eurymakos, care se asvârlise cel dintâiu cu spada în mână împotriva soțului Penelopei; Melantos, pe care Eumeu îl târîse de păr și-l spânzurase de bârnele unei odăi: Liodis, al cărui cap, tăiat dintr'o singură dată, se rostogolise în pulbere. În partea dinapoi a plutei stau îmbrățișate, cu părul despletit, cele douăsprezece slujnice necurate, pârîte de doica nemiloasă, și pe cari Telemac le sugrumase cu un ștreang, ca pe sturzii prinși în laț.

Ulyse își întoarse capul dela vedenia cea groaznică și, cuprins de fiori, se întrebă dacă vedeniile erau să se sue pe scara corăbiei lui.

Soarta mea așa vrea, murmură el, și Nemesis o să mă prigoniască până în cea din urmă seară a vieții mele. De sigur, eu trebuiă să pedepsesc ocară adusă casei mele. Tinerii ăștia nebuni

se îndopau cu boii mei, îmi jefuiau celarele și mi doriau femeia. În sfârșit Atena se luptă în dreapta mea. Dar sunt eu oare osândit să întâlnesc mereu în drumu-mi fața galbenă și corpul crunt al jertfiților mei?

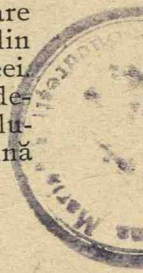
Pluta cea tristă, prelingându-se de marginile vasului, se depărtă într'un freamăt al mării mai ușor decât un suspin. Abia trecuse de prora lui Ulyse, și se șterse ca un vis.

Cu toate astea corăbierii avură și zile fericite. Când cerul era limpede, marea blândă, când vântul Scyției dormia, văzură sărbători de lumină și de culori, păreri rezezi și afară din cale de blânde, cari fură încântarea călătoriei lor. Pe câmpia de apă înveselită de soarele iernei se înălțau de odată insule sfinte și fericite, încununate de păduri, împodobite cu temple având portice albe. Se grăbiau atunci să vâsliască spre țărmii de verdeață; dar înșelătoarea vedenie se da înapoi din ce în ce mai atrăgătoare, și colinele azurate, dumbrăvile sfinte, livezile proaspete, șirurile de colonne de murmură, nu mai erau în sfârșit decât aburi nesiguri, în curând acoperite de valurile întâielor umbre ale amurgului. Altădată iar, un cântec din văzduh, un cor de copii ori de fecioare îndreptă în depărtare privirile lor. O

navă albă ca laptele, strălucitoare, de neatins, alunecă pe unda scânteetoare. Călătorii opriau ritmul vâslelor lor, ascultau, răsând în tăcere, glasurile tainice în cari li se părea că fiecare aude cântările țării sale, cântece ale munților și ale insulelor, doine bătrânești, de pescari ori de păstori, plăceri ale copilăriei, icoane de dragoste, a căror mângâere melodioasă le atingeă frunțile și-i făcēă să-și uite surghiunul.

Tot așa, dese ori, când discul de aur al soarelui se cufundă în ocean, vieța casnică renăștea în crăia Amfitritei; bătrânul Glaukos, bietul zeu neînsemnat al oamenilor de mare, își arată deasupra valurilor păru-i verzui și barba amestecată cu scoici și spume. În jurul lui, Tritonii răsători, în cărcă delfinilor, suflau în scoicile lor mari, iar nebunaticile Nereide se jucau cu o lipsă de rușinare, naivă; muetele își scuturau aripile lor albe și piuiau, legănate de mișcarea mării; pești mari, cu veselie, se dau peste cap în scobiturile valurilor, ori priviau cu un aer binevoitor și serios la corabie, poate cea dintâiu pe care 'or vor fi văzut-o în singurătatea asta, din vremea lui Jason, întâiul iubit al Medeei.

Dar într'o zi, către seară, o insulă ade-vărată, care nu mai eră o arătare glu-meată, eșită dintr'un amestec de lumină

și de cețuri de mare, răsări în fața apelor, se mări și părù că vine înaintea drumeților. O adiere răcoroasă le aducea un miros ușor de drob și de iasomie. Marea nu mai avea nici o cută. Cedrii măreți își desfăceau întunecoasele lor vârfuri împurpurate de focurile soarelui care asfinția. Se zăria, la capătul unei largi alee de chiparoși, clocotitul unui râuleț, sărind din stâncă în stâncă. O turmă de cerboaiice se jucă printre clădăriile de flori. Mii de sgomote ciudate se ridicau și se amestecau în văzduh, nechezuri de epe și cântece de păsări, hohote de răs și gungurături de porumbi; plângeri de animale rănite și freamăte de chitară; urlete de lupi și cântece bisericești. Era insula Circei, a Circei fermecătoarea, otrăvitoare și curtizana. Ulyse puse mâna pe cârmă și cu fruntea sus, cu ochii răsători, arătă cu mâna tovarășilor lui o cută a țărmlui unde trebuiau să tragă corabia.

X

Fiul lui Laerte, însoțit de credinciosul său Eumeu, apucă, pe sub bolta de stejari verzi, o potecă pe marginea cu nisip alb, a mării. Mergea, gândindu-se la nuri pofticioși ai zânei, la minunile îndeplinite prin băuturile și vrăjile pe

cari le da tinerilor ei iubiți, foștilor lui tovarăși schimbați, printr'o singură lovitură de băț, în dobitoace scârboase, la iarba minunată, cu floarea albă ca laptele, pe care Hermes, doritor să-i vină în ajutor, i-o dase, și al cărui farmec fusese mai puternic decât vrăjirile și reaua și-retenie a Circei.

«Să mă ierte Zeus! zise de-odată Eumeu vesel; uit'te colo un porc îmbăindu-se. Asta e lucru nepomenit. Din firea lor dobitoacele astea numai la așa răcoreală nu se gândesc. Asta trebuie să fie vre-un porc fermecat.»

Porcul din bae, mare de tot, umflat, aproape fără păr pe el, cu pelița tandafirie, eșià sorbind, cu o plăcere prea lesne de văzut, mirosul pădurii; își scutură cărnurile cari dârdâiau pe el și pe cari se rostogoliau și străluciau mărgăritarele de apă sărată.

Când dete cu ochii de străini, grohăi într'un chip nepoliticos și făcù o mișcare ciudată din umeri. Apoi mi țî se lungi câtu mi-i porcul de lung, pe spate, în iarba cea îmbălsămată de micșunele și părù că se bucură, ca de un lucru mare, de razele soarelui cari se stingeau, de suspinele zefirului, de murmurul mării și de cântecul îndepărtat al privighetorii.

«E prea gras, zise tot Eumeu, și-l

strânge grăsimea de gât. Ar trebui să-l tae mai curând. Ai noștri nu sunt așa de grei, poate că nici nu sunt așa de bătrâni, dar au carnea mai gustoasă. Mi-ar plăcea să atârן șuncile ăstuia, îmbălsămate în sare, cimbru, iarbă neagră și foi de dafin, la fumul vetrii mele, în casa mea din Itaca.»

Porcul, ca și cum era mirat să audă frumusețea vorbirii grecești, ciulì urechile. În acelaș timp, se părù că vorbele lui Eumeu îl întristează foarte. Gemù tânguios, întoarse capul, se uită în spre Ulyse, scoase un țipăt ascuțit, se sculă și, dând din codiță, alergă la cei doi călători. Căzù la picioarele regelui, abià suflând, prăpădit de tare ce i se bătea inima. Atunci din amândoi ochii lui cenușii, țâșnì câte o lacrimă.

«Uit'te o minune și mai mare, strigă Eumeu care se aplecase ca să vadă mai de aproape vita care gâfâia. Nici odată n'a plâns vre-un purcel, căci mâhnirea și lacrimile sunt numai ale nenorociților de oameni, și dobitoacele astea negrijulive n'au, toată viața lor, de cât un minut de adevărată tristeță, atunci când porcarul le înfige cuțitul în gât. Și încă și minutul ăla e cât se poate de scurt.»

Ulyse se uită la dobitocul cel plin de simțire, uimit peste măsură.

«Erau douăzeci și doi, zise el, și mă-

rinimosul Euryloc îi duse până la palatul zânei. Dar Euryloc nu intră în palat. Când ceilalți mâncară turta făcută din făină, brânză și miere, udată cu vin negru, ea'i atinse cu bățul cel neîndurat, și cât ai clipi din ochi fură schimbați în porcei lacomi de ghindă și de coarne. Cu toate astea, când le dete din nou înfățișarea omenească, i-am numărat pe toți pe degetele mele. Niciunul nu rămâne în staulul otrăvitoarei. Poate Circe o să-mi lămuriască taina asta care mă turbură.»

Iși luară drumul din nou spre lăcașul fermecătoarei. Porcul îi urmă câtăva vreme, gâfâind. Apoi, descurajat, se lăsă pe marginea potecii și adormi în pace.

Nu trecu mult și pădurea de stejari se luminează de licăriri roșii. Fiare mari, lei ori leopardzi, rătăceau pe sub copaci, în începutul de umbră; se arătară blânzi față de cei doi Greci; unii veniră să lingă mâna lui Ulyse și să-și lipiască fruntea de el. În mijlocul unei poene, un lup bătrân, prăpădit, aproape alb, prezidă pacinic jocurile unei turme de capre. Un urs, cu spatele lipit de un trunchiu de chiparos, privi cu gingășie și fericire o stea de aur care se aprindea și tremură în fundul cerurilor.

O lumină mai vie înflăcăără pădurea cea sunătoare. Un rug de cedri cu

fumul îmbălsămat ardeà înaintea casei vrăjitoarei. Un glas de femeie, melodios și foarte limpede, cântă într'o limbă necunoscută călătorilor, în porticele din lăuntru.

«E glasul Circei, zise Ulyse, glas mai dulce și mai înșelător decât chemarea Sirenelor. Dar Hermes tot veghează asupra-mi. Zâna, cu mâna-i ușoară, țese o pânză minunată care ar putea să împodobiască cortul Nemuritorilor. Firele urzei răsună sub degetele ei ca și coardele unei lire. Țese, toarce, coase, în nopțile de iarnă. De altmintreli, o mărturisesc, numai într'atâta se aseamănă cu biata Penelopa. Și, sunt mulți ani de când Penelopa nu mai cântă.

Circe, sta, pe jumătate culcată, pe un pat de blănuri bogate, cu cotul pe capul unui leu prietenos. Niște robi ardeau mirosuri în cupe de argint; mai multe nymfe așezau mânuchiuri de crini și de trandafiri în vase de aur. Când văzù pe Ulyse, crăiasa cu inimă ascunsă încreți sprâncenele. Nymfele și robii ieșiră. Eumeu se oprià umilit, la intrarea porticului.

Niciodată nu păruse vrăjitoarea mai plină de nuri, în ochii lui Ulyse, ca acuma. Ochii ei negrii și adânci, gura ca fraga, împingeau inima la dragoste. Dar niciodată fruntea ei nu fusese mai

obraznică, privirea mai crudă. Ea arată fiului lui Laerte, fără să vorbiască, o ridicătură, acoperită cu o piele de tigru, în fața patului.

El se așeză, sfios ca un tinerel.

«Ești frumoasă, zise el, ca și Afrodita de frumoasă. Te iubesc.

— Eu, răspunse Circe, te urăsc.»

Ea tăcù, mângâie coama leului, apoi cu un glas șuerător:

«Da, te urăsc. Mulțumită ție, am fost umilită, batjocorită, amenințată. Zeii tăi 'și-au bătut joc de puterea mea. Mi-au răpit pe tovarășii tăi. Tu, Grecule, vicleanule, făuritorul atâtor păcătoșii, tu, m'ai trădat. Jurămintele tale de dragoste le-ai sfâșiat. M'ai părăsit, după o noapte de plăceri, ca pe o femeie pierdută. Și nu te-ai mai întors. O alta te-a legănat în brațele ei, în vreme ce tu râdeai de slăbiciunea mea și te mândreai cu nelegiuirea ta. Și astă seară, te întorci la mine, cât se poate de liniștit! Indrănești să înfrunți pe vrăjitoare în fundul peșterii ei! Dacă aș vrea, Ulyse, când aș face un semn din mână, leul ăsta s'ar aruncă pe tine, și, ar face, cu unghiile lui, din tine, o sdreanță sângere-rândă. Dar pedeapsa asta n'ar fi potrivită cu ura mea. Imi trebuie o răsbunare mai mare, o durere mai aleasă. Vizita asta de noapte o să te ție scump,

rege al Itacei. Ce nebunie, să părăsești pe bătrâna ta soție și stânca ta isbită de marea albită! Nici una din vrăjile mele blestemate, nici una din chemările mele drăcești n'ar fi putut să schimbe într'un dobitoc așa de bun de plâns, să facă de râsul lumii și pentru totdeauna, pe cel mai dibaciu, pe cel mai nerușinat dintre Grecii cu frumoase cnemide!»

Un urlet cu răstimpuri dese, strigătul unei haite de fiare isbucni în pădurea vecină. Apoi vre-o douăzeci de lupi mari, străbătură curtea palatului în goana mare. Unul dintre ei, bătrânul lup, aproape alb, se culcă la piciorul patului, alături de leu. Ceilalți se năpustiră în spre cuhnii.

«E ceasul de mâncare al oaspeților fometoși din pădurile mele, zise vrăjitoarea. Lupii ăștia au fost odinioară preoți frygieni, cari sărbătoriau în Ilion în sunetele unei muzici grozave, tainele Cybelei, Zeița cea Mare. Când orașul lui Priam fu ars, jefuit, înecat în sângele apărătorilor săi, ei pribegiră plângând și se suiră într'o corabie al cărui cârmaciu era un om din Itaca. Ei voiau să se ascundă în munții Traciei, ducând cu ei idolul lor și cimbalele de aramă. Dar Grecul, din răutate, schimbă drumul corăbiei și îi aruncă într'o noapte cu furtună, pe stâncile insulei mele. El

nădăjduiă să mi-i vândă, ca pe o turmă de robi. Pribegii gustară din băuturile mele. Nu le pare rău de înfățișarea lor dintâiu. Sunt slobozi, fieroși și urlă cât poftesc, tot așa cum făceau mai'nainte în capiștea lor. Țsta, mitropolitul lor, un lup plin de înțelepciune, și-a schimbat, fără'ndoială, și credința odată cu firea. Mi se închină în tăcerea inimii lui. Impreună cu leul ăsta, rege al Scyției, pe care în necul corăbiei lui mi l-a dat, este prietenul meu cel mai sigur. Imi păzește comorile și somnul.

— Dar cellalt, zise Ulyse îngrijat, cârmaciul, fiul Itacei, ce-ai făcut din el?

— El avu soarta, cunoscută înaintea lui, însă numai pentru câte-va ceasuri, de ceidouăzeci-și-doi tovarăși ai tăi. Dar Zeii tăi nu l'au mântuit. E încă mândria staulelor mele. Din nefericire, zilele-i sunt numărate. Trebuiă să fie o pradă gustoasă pentru pânțele și răz bunarea lupilor mei. Ceasul îi este aproape. Și chiar a sosit...

Afară, se auzi o rugămintă de ființă pierdută, o rugămintă ascuțită, dar sugrumată și scurtă. Veselul purcel nu se mai bucură de răcoarea talazurilor și de zefirul mării, de dulceața ierburilor îmbălsămate de aglici și de micșunele.

«Vai! suspină bunul Eumeu. Ar trebui măcar să știm numele nenoroci-

tului, ca să putem da ceva pentru umbra lui, care se îndreaptă acum spre țărmurile întunecatului Acheron.»

Circe se întoarse către bătrân:

«Cine e, zise ea, străinul ăsta, slăbănog, îmbrăcat cu o mantă de văcar?

— E prietenul meu cel mai credincios, răspuse Ulyse, cu toate că nu e nici leu din Scyția, nici lup.

— E totdeauna o plăcere să vorbiască omul cu tine, răspuse zâna cea cu ochi întunecoși, căci vorbele tale sunt neașteptate și pătrunzătoare. Pe cârmaciul acesta îl chemă Hermodul. Eră sluga lui Hermes, zeul mincinoșilor și al hoților de drumul mare.

— Mi eră drag, zise Ulyse. Nimeni nu știă să citiască, mai bine decât el, în stele tainele folositoare corăbierilor.

— O să plutiască de-acî 'nainte pe Iadul cel întunecos, adăogă Circe; însă cerul Lumii-celei-lalte e mai negru ca abanosul și n'are stele.»

Robii puseră atunci, aproape de fermecătoare, o masă încărcată cu mâncări și cu amfore. Ea puse de așezară patru cupe de cleștar și, cu mâna ei, le umplu cu un vin ca fața chihlibarului.

«Apropiati-vă, amândoi, zise ea cu un zâmbet ciudat, și nu vă temeți întru nimic de ospătătoarea voastră. Mâncările și vinul ăsta mai dulce de cât mierea

sunt fără de nici o vrajă. Luați scăunelele astea. O să mâncăm ast-fel, cu mare gust, în familie.

— Lipsește un mesean, zise Ulyse.

— Uit'te-l, răspunse Circe».

Un băiat tânăr, foarte ciudat ca înfățișare și ca mers, pătrundeà sub portic, ținând în lanț doi șacali și târând de urechi pe ursul gânditor din poiană.

Cele trei dobitoace, îndărătnice, se arătau cât se poate de posomorîte. Când le dete drumul, se ascunseră hârâind în umbră. Tânărul dete bună seara vrăjitoarei gândindu-se în altă parte, și fără să se obosiască a băgà de seamă pe cei doi vântură-lume, se așeză la masă și goli, aproape d'intr'o dată, cupa cea mai adâncă.

Èrà înalt, sdravăn, cu mijlocul subțire și cu mersul ușor. Fața îi erà regulată; trăsăturile delicate ale neamului grecesc; dar ochi-i negri neastâmpărați, îngrijați, erau cam șășii, și fălcile, prea puternice, te făceau să te gândești la un puiu de fiară. Fața îi erà arsă de soare, părul îi cădeà în neregulă pe frunte, amestecat cu o ramură de ghimpi cu boabe roșii ca mărgeanul. Èrà îmbrăcat cu o haină scurtă, făcută din piei de dobitoace sălbatice. și de ea atârnavu burueni și măracini. Pulpele și picioarele îi erau goale, pâr-lite de soare, înțepate de spinii garduri

lor. Privirea-i arată răutate și în acelaș timp șiretenie. Chiar din minutul d'întâiu, i se părù regelui Itacei că vede o viperă destul de periculoasă.

«Fiul meu Telegon», zise Circe, în chip rece.

Lui Ulyse, încremenit, îi căzù poama pe care o ducea la gură.

«Telegon, urmă otrăvitoarea, vin de salută pe prea măritul mosafir pe care Zeii și norocul său l'au adus la căminul meu. În toată lumea, nu e om pe care tu trebuie să-l iubești mai mult de cât pe dânsul. Vreau ca să-i dai jumătate din inima ta.»

Copilul luă mâna lui Ulyse și 'și puse buzele pe ea. Eroul grec simți că șarpele vreă să mușce. Iși trase mâna repede.

«Asta, zise el, e un lucru de neînțeles. Când am venit eu întâia dată în insula asta, tu n'aveai nici un copil. De atunci sunt vre-o doisprezece ani. Și copilul ăsta n'are mai puțin de șaisprezece primăveri.

— Nu uiți de cât un lucru, răspunse Circe, puterea vrăjirilor mele. Dacă mi e ușor să schimb în lupi, în porci, în lei, războinici, oameni de mare și preoți, eu pot, și mai ușor încă, să grăbesc la o ființă omenească înceata creștere adusă de vreme. Telegon s'a născut după mai puțin de un an de la plecarea ta. Când

o aveà șaisprezece ani, fruntea-i o să atingă vârful columnelor ăstora și, cu brațul lui de uriaș, o să smulgă cedrii și stejarii din pădurea mea ca pe niște firisoare de iarbă.

— Cine e tat'său? întrebă Ulyse, care se îngălbenise deodată.

— Ghicește-l, dacă poți, spune-i nu mele în fața lui fii-meu, dacă îndrăsnești! Tată-său fu, cred, un Grec meșter nevoe mare la vorbă, pe care întâmplările războiului și gusturile Oceanului îl duseseră spre coastele Colchidei. Atunci Asia eră cernită, marea acoperită de pribegiți, pământul mânjit de omoruri și de păcătoșenii. În cetățile biruite, capii învingători strângeau de gât, cu mâinile lor, pe copiii din leagăn; alții le zdrobiau capetele de lespezile templelor. Atunci Zeii tăi învățau pe credincioșii lor trădarea, fapte rușinoase, omorârea părinților. Olympul vostru nu eră de cât o peșteră de tâlhari, de omorători, de murdăritori ai caselor cinstite. Neamul omenesc se îmbătă de poște trupești, de trufie și de sânge. În timpul ticăloșiilor ăstora rămăsei grea cu Telegon. El a păstrat din ele asprimea și tristețea. Copilul ăsta mă sperie, și știu că soarta îi păstrează, după cum a făcut pentru Atrizii voștri, un viitor de groază, o neglijuire pe care aezii voștri o vor cântă

pe liră. Vrei acum, Ulyse, să căutăm amândoi numele, țara și zeii tatălui său?».

Ulyse nu răspundeă nimic. Simția o îngrijare de moarte și ca o ameteală, tocmai ca un călător, oprit de odată, la întorsătura unei poteci, de o prăpastie. Întunecoasele amenințări ale Circei dobândiau, prin vorbele destăinuitoare ale zeiței, o însemnătate de nespus. Și, ca să-i crească și mai mult amărăciunea gândurilor, proorocia nelămurită a Casandrei îi venia în minte.

«Păzește-te de neamul lui Ulyse! La voi Grecii, omorârea părinților e un joc plăcut tinerilor!...»

Telegon se părea că n'a înțeles nimic din cuvântarea cea grozavă a mamei sale. După ce se sătură, se întoarse la bietekele dobitoace pe care le canonia, la ursul cel visător, la cei doi șacali, și'i plictisi în toate chipurile. Mare plăcere îi făcu blănosul dobitoc când apucă în brațe și strânse din toate puterile pe cei doi nenorociți rătăcitori de prin păduri și câmpuri, cari pe jumătate înăbușiți și cu ochii scoși din cap, chelălăiau de-ți eră mai mare mila.

«Uit' te mulțumirea, zise Circe, ori mai bine zis nebunia lui. El e gâdele dobitoacelor mele. Născocoște mii de chinuri pentru ele. Și cu toate astea, ursul pe care-l vezi e o ființă pacinică și po-

liticoasă. În vremea lui a fost ghicitor în stele al regelui Priam. Faima lui se întindea în toată Asia. În fiecare seară, vestia stăpânului său, pentru a doua zi, fuga rușinoasă a oasteigrecești. A fost pe aceaiș corabie unde erau și preoții Cybeleii. Cei doi șacali nu erau de cât niște prăpădiți de hoți de mare, rătăcind pe marea Cimmeriană, în goană după bieții pescari. Telegon nu lasă nici un ceas de odihnă ăstor trei jertfe ale lui, de cari se ține mai cu seamă. Nu-l mai bat cu nuiava; căci pedeapsa îl făcea din ce în ce mai neascultător, și mai rău. Și e păcat, că nițel mai puțin fieros și mai ascultător, copilul ăsta ar fi cât se poate de plăcut.»

Noaptea înaintă. Lupul bătrân și alb dormia adânc. Leul cel mare și prietenos căscă. Urletele și răgetele depărtate se stingeau puțin câte puțin în pădure. Circe puse de așternu, pentru streini, sub portic niște blăni călduroase de miei negri.

«Noapte bună! zise ea fiului lui Laert. Fie ca roiul viselor fericite să sbârâne, până'n zori, lângă căpătâiul tău!»

Plecă, măreață. Înaintea ei mergeau robii și în urma ei nymfele.

Regele Scyției și mitropolitul frygian, regele Itacei și porcarul lui rămaseră singuri în curtea pe jumătate întunecată.

Nu trecù multă vreme și Eumeu adormi, înfășurat în mantă.

Lângă el, Ulyse, rezemat în cot, se gândià. Se gândià la trecut dar și mai trist la ziua de mâine.

Chipul lui Telegon, se ivià în minte-i, ghici toare de temut, și erà să meargă, de aci 'nainte, nedeslipit de el pe drumul nesigur al vieții sale. Cât de mult cinstià el acum pe virtuosul Telemac, zicătorile 'i înțelepte și muștrările fiești ale tânărului neprihănit! La rându-i, grozava fermecătoare îl făcèa să-i pară rău de Penelope, stând la căminul străvechiu, în mână cu fusul, însovonită și fără zâmbet, zână casnică al cărui suflet sever aveà în el poate mai multă bunăvoință de cât asprime. Colò, pe stânca lui, în casa lui, îl așteptà un liman de scăpare, sfârșit fericit al îndelungatelor lui întâmplări. Numai acolo, sub aripa Zeilor prieteni lui, ar puteà să scape de răzbunarea Circei, de loviturile nelegiuite ale lui Telegon, și ar păcàli pe Nemesis. Și dorința pe care, de atâtea ori o avusese odinioară, în insula rãzătoare a nymfei Calypso, renășteà în inima eroului: să vadă, de departe, încă odată, fumul albăstriu ridicându-se tremurător de pe acoperișurile stâncoasei Itace.

Înainte de toate, vorba erà să poată fugi cât mai repede din insula cea ti-

căloasă, să-și ia din nou drumul pe mare, să se roage, printre ruinele Iliionului, de Astyanax să aibă milă de el și să-l ierte. Se ridică, și încet, în vârful picioarelor, se îndreptă spre poarta palatului. Afară, rugul de cedru nu mai arunca de cât niște licăriri slabe de tot. Dar împrejurul lui erau niște robi îmbrăcați în armuri de aramă, înarmați cu lănci și cu săbii. Chiar pe pragul palatului, de-alungul porticului de dinafară, veghiau, paznici nemișcați, rezemați de colonnele făcute dintr'o bucată. Unul din ei făcù o mișcare în potrivă-i și încrucișă lancea în fața umbrii regelui.

Ulyse era prins. Pășind pe nesimțite, se întoarse la culcuș unde moțăia bunul Eumeu. Și, lăsându-se în voia soartei, așteptă.

La miezul nopții, luna se arată pe acoperișurile palatului și aruncă în curte o lumină dătătoare de gânduri. Dinspre partea unde se odihniau fiarele prietenoase, se auzi sgomotul unui mers plin de grijă și par'că înfundat. Apoi cele două dobitoace fermecate, leul și lupul, străbătură curtea, ducându-se în linie dreaptă către cei doi vântură-lume.

Pe când mergeau, se opriau câteodată, ca și cum ar fi vrut să-și dea seama de cale ori ca să se sfătuiască. Deodată,

luară o hotărâre și săriră fără sgomot până la picioarele lui Ulyse.

«Uit' te, se gândi fiul divin al lui Laert, o vizită plină de taină și cât se poate de neprevăzută.

Lupul cu blana albă se apropiase de Eumeu, și, suflându-i în față, mângâindu-l cu o labă binevoitoare, îl deșeptă. Leul cel mare de Scyția se așeză în chip nobil în fața fratelui său întru crăie, și, bătând pământul cu coada, se uită la el prietenește și îndemnător. Ulyse mirat, subjugat, înțelese poftirea mută a dobitocului.

«Acî, zise el robului său, lucrurile firii sunt răsturnate într'un chip de mirat. Animalele astea sălbatice au un suflet milos, sufletul lor de preot și de rege bătrân. Ei ne aduc mântuirea. Să ne încingem mijlocul, să ne luăm toiagele de drum și să-i lăsăm să ne călăuziască.»

Alaiul ca în basme se mișcă în lumina lunei. Intâiu, mergea, cu capul sus, cu gura deschisă și cu nările tremurătoare, leul Circei; Ulyse și porcarul veniau după el; lupul cel alb era în urmă, plin de grijă, legănându-se ca un arhiereu.

Pășiră în tăcere peste pragul palatului. Paznicii vrură să se împotrivască trecerii lor. Dar leul, ai cărui ochi galbeni erau ca de flacăra, își arată toți

dinții din gura-i cea nespus de mare, și, scuturându-și coama roșcată, se pregătiă să se repeadă la dușman. Păzitorii, spăimântați, se dară înapoi. Robii dinprejurul rugului o și tuliseră la fugă. Lupul ăl bătrân hârâi în semn de biruință.

Se înfundară câteș patru în noaptea azurată. In zadar, pădurea blestemată încercă să le opriască drumul. Văgăuni și prăvăliri de ape nevăzute cătuș de puțin de Ulyse la venire, piepturi de stânci de netrecut, smârcuri cu noroaie adânci în care furnicau târâtoare grozave, o câmpie de zăpadă și de ghețuri brăsdată de prăpăstii înșelătoare, deslănțuirea ne așteptată a unei furtuni în pădurea care mugia, toată vrăjitoria otrăvitoare se plecă înaintea avântului măreț al leului crăiesc. Dobitocul cel viteaz mergea înainte și minunățiile mincinoase ale Circei șovăiau și se topiau ca o pânză ușoară de ceață tomatecă dealungul pădurilor. In sfârșit, după un ceas de alergare, cei doi Greci se bucurară de vederea corăbiei lor, pe care marea, cu talazurile de sedef și de argint, o legăna. Ulyse, de pe nisipul țărmlui, strigă pe cărmaciu, care le trimise o mică barcă stăpânită de patru vâslași. Când să se sue în ea, călătorul voi să mulțumiască celor două fiare.

Dar ele se și depărtaseră, pe câmp, și se întorceau liniștite unde le erà soarta.

Abià suise Ulyse scara, când auzi, plecând dela țarm, un sgomot regulat, neîncetat. O ființă vie se mișcă pe valuri și se apropia încet de vas. Regele, Eumeu și cârmaciul se suiră pe locul cel mai înalt al corăbiei ca să poată supraveghia pe înnotătorul noptatec. Se arată nelămurit, de o formă ne hotărâtă și câteodată se cufundă în unde, scăpă multă vreme vederilor, apoi ieșià din nou la o depărtare mare, vedenie neînțeleasă, supărătoare.

«E, vre-un delfin, zise cârmaciul. Marea Cimmeriană hrănește lighioane de-astea de toate mărimile. Au carnea grea, uleioasă și de un gust rău. Dacă vine în față-ne o să'i arunc o lance de-a noastră de marinar. Sub solzii peștelui ăștia sunt de multe ori pietre nestimate.

— Ba, zi mai bine, își dete părerea Eumeu, că e un zeu de cei mici și răi, unul din zeii cari cântă și trag pe corăbieri spre stâncile ascunse de mare. Știu eu unul care înnoată de ani de zile între coastele Itacei noastre și între stâncile Cefaloniei. ăștia au un păr de alge verzi ori viorii, o barbă cam cenușie de mușchiu de mare, o mantă de scoici. Alui din Itaca îi place să se plimbe noaptea, pe țarmul nisipos și pe

câmpii. De mulțori, l-am auzit învârtindu-se pe lângă staule. Atunci purceii noștri se împing uni într'alții și tremură de frică, până aproape de zori.

— Pește ori zeu de mare, zise Ulyse, eu mă tem ca nu cumva arătarea asta să nu fie încă o cursă a vrăjitoarei. E bine să nu-l pierdem din vedere. Chiar acum mi se pare, înotătorul vine la noi. Să se așeze vâslașii la locurile lor și să ne pregătim a ridica ancora fără întârziere.»

Din nenorocire, un nor nemărginit, fără de nici o formă, vânat, ascunse de o dată, călătorilor, lumina lunii. În acelaș timp, un vânt ascuțit suflă din munții Colchidei, și valurile turbate danțară nebunește împrejurul corăbiei. Apoi norul cel negru se sparse într'o cădere de apă neîndurată. Vântul suflă, urlă; ploaia rece ca ghița, isbiă, învârtejindu-se, fața vânturătorilor de lume; piatra, ca niște ciuperci de oțel, îi palmuiă în chip crud. Cărmaciul spuse că nu pot plecà pe o asemenea vreme. Fără nici o îndoială, corabia s'ar sparge de colțurile cari ies în fața apei și cari sunt așa de multe prin locurile astea. Nu vrea să tragă ancora.

«Ei bine, zise Ulyse, hai să ne culcăm. Noaptea asta a fost pentru mine mai mult turburătoare decât veselă. Nu

mai e mult până la ziuă. Noroc că sărbătoarea drăcească a Circei e pe sfârșite. La urma urmelor, ploița asta ne-a scăpat de înotătorul cel îndoelnic, care — o mărturisesc —, mă cam îngrijia.»

XI

Dimineata, cerul era limpede, marea răzătoare. Un vânt răcoros, venit din Caucas, umflă pânzele. Ulyse se depărta repede, cu sufletul senin, de insula cea cobitoare.

Încă odată, biruise el ori nu știința nelegiuită a Circei? Atena îl acoperia neîncetat cu pavăza ei. Prin ea, scăpase de dihaniile sfințite ale Egiptului, de norodul furios din Memfis. De ce n'ar vrea să i se facă binele ăsta, care să desăvârșiască pe cele de până acum, să i se dea liniștea gândurilor, să știe pe Astyanax mângâiat, noaptea sângeroasă din Ilion ștearsă ca un vis urât? De sigur, Atena vede mai departe în viitor decât Cassandra, o roabă bântuită de vedenii cobitoare, turburată de nălucile Clytemnestrei și ale lui Agamemnon, o nebună, fără îndoială, căreia i se turburase mintea, văzând pe Oreste în toate zilele cum vorbește într'aiurea. Ce preț aveau acum destăinuirile înfricoșătoare ale vrăjitoarei, care nu putuse vedea ascunsa

înțelegere a celor două fiare, groaza și fuga păzitorilor, fuga celor prinși? Râdeà când se gândià ce mutră o să facă otrăvitoarea, și ce o să se petreacă între mamă și fiu, cum o să-și bată joc de ea ori chiar cum o să o loviască Telegon. Dacă e vorba într'adevăr că ăst copil, cu sufletul nelegiuit, erà osândit de soartă să ridice o mână fără de lege asupra unuia din părinții săi, apoi tatăl, dus de frumoasa-i corabie, nu sfărmasese vraja și nu dase de minciună, cel puțin în ce'l privește, înfricoșătoarea proorocie? S'o vedeà dacă zâna era de neatins, nemuritoare, ca Zeii olimpici, ori dacă, neputând să moară, o jertfi pe fiu-său în mânia-i. Dacă Telegon ori Circe or pieri după fața pământului, jalea oamenilor n'o să fie prea mare, și întâmplarea asta n'o să-l facă pe Ulyse să se prăpădiască de remușcare nici să se topiască plângând.

Pe la miezul zilei, Ulyse, culcat pe spate, lângă catarg, povestià cârmaciului istoria și sfârșitul dureros al lui bietul Hermodul. Eumeu vorbià de copilăria și tinerețea nefericitului, fiul unui pescar, a cărui colibă era vecină cu stau-lele de porci crăiești. De multe ori, Hermodul urmase, lângă el, plimbarea turmei celei înfloritoare, pe malul mării. Amândoi, întinși pe țărmul nisipos, la

umbra vre-unei stânci, priviseră cu drag marea pânză albastră a Amfitritei, în vreme ce porcii, cu râtul în nisipul umed, își încălziau la soare șoldurile carnoase. Vorbiau ei, copilul și păstorul, ceasuri întregi și mereu despre poveștile cu navigatori înșelați de șiretlicurile lui Glaukos și a căror corabie se răsturnă, noaptea, pe un țărm necunoscut, neprietenos, rodnic în balauri și în uriași, unde-i aștepta moartea.

«Hai să gonim închipuirile astea supărătoare, strigă fiul lui Laert; uit-te a venit vremea mesei; vreau să mănânc azi măslina din Atena, în cinstea dumnezeștii mele prietene, și să beau vin auriu din Creta, ca o închinare față de Zeus strângătorul de nori.»

Cârmaciul zise să se coboare în fundul vasului unui băiat însărcinat să aducă din merindele păstrate numai pentru rege.

Aproape în acelaș minut, din pântecul corăbiei, ieși un strigăt de spaimă, și pe puntea corăbiei apăru băiatul, galben, cu părul sbârlit și cu mâinile goale.

«Un dobitoc, strigă el, un dobitoc lănos, negru, cu ochii ca jeraticul, înghite smochinele din muntele Itome și mierea din Tayget! Scrâșnește din dinți și mi-a fost frică. Un dobitoc îngrozitor!»

Ulyse se repezi în adâncimele coră-

biei. Dobitocul jefuià fără de ruşine darurile bunului Menelau. Regele la rând-u-i, încercă să strige. Dar glasul i se stinse, sugrumat de groază. Picioarele i se îndoieră, căzù, — închizând ochii ca să nu vadă, — la picioarele lui Telegon.

Pentru întâia dată, simţià că-i pier din suflet vitejia şi veselia. Omul ăsta, împotriva căruia se uniseră în zadar Olympul şi Oceanul, toate dragostile şi toate urile, viii şi morţii, care niciodată nu se îndoise sub loviturile nenorocului şi râdea încă voiniceşte, în miezul furtunii, în picioare pe sfărâăturile vasului său, acum se aplecà, doborât de o putere nevăzută, încăpăţanată, mai divină decât răutatea Nemuritorilor, furia Irynniilor, chinurile de pe lumea cealaltă. Canonul tainic, din zi în zi mai ascuţit, mai tare, pe care-l îndurà de atâta amar de vreme, îi doborà însfârşit curagiul, îi înlăturà, în bătae de joc, nădejile şi visurile lui. Un vrăjmaş nevăzut îl urmărià, pas cu pas, în noaptea soartei lui. Suflarea unei vedenii îi venià în faţă şi sufletu-i, chinuit de amintire, se făcè pârtaşul Zeilor protivnici. Heracles, ars de crunta-i tunică, îi părè mai puţin de plâns. Îi părè rău că n'a fost în locul bătrânilor săi tovarăşi de lupte: Agamemnon, cei doi Ajax. Regele Regilor căzuse, lovit în cap, pe piatra casei

sale și n'avusese vreme să vadă fața omorâtorului, să zăriască, în fundul umbrei, pe Clytemnestra ticăloasă, învingătoare. Ajax din Salamina, ajuns, din furie, de râsul copiilor, își străpunsese pieptul cu spada și, murind, regăsiă admirația și cinstirea oamenilor. Cellalt Ajax, marele necredincios, singur împotriva tuturilor Zeilor, trăsnet, pe stânca lui, de Poseidon, aveă bucuria murind, să asvârle cerului cea din urmă ocară, cel mai desăvârșit puțin-îmi-pasă. Sfârșitul eroilor acestora eră plin de slavă și potrivit pentru o vecinică pomenire. Dar el, cărei păcătoșenii trebuia să cadă jertfă? Grija chinuitoare, mai întâiu nesigură, deșteptată în inima-i de vorbele întunecoase ale Pytiei, crescuse mereu, în zăpezile Stygelui, sub acoperemântul Atrizilor, în palatul Circei. Și iată că proorocirile murmurate la ureche-i, vedeniile puse în fața ochilor lui, luau de o dată o figură omenească, și copilul ăsta sălbatec și crud se puneă de-a curmezișul drumului său și-i arătă hotărârea de moarte.

În timpul ăsta Telegon, ud din cap până în picioare de apă sărată, isprăviă de înghițit un fagure de miere îmbălsămită de florile Taygetului. Câte odată ridică până la buze amfora în care spumă un vin vechiu din Archipelag. Ulyse

se târî spre scara punții și eși la lumina zilei.

«E delfinul de as' noapte, le spuse el tovarășilor, zeul de mare ori demonul care înotă împrejurul nostru și care, mulțumită întunerecului și furtunii, s'a vârit pe furiș printre merindele noastre. Eumeu o să-l cunoască ușor. Eri, vrăjitoarea ni-l da drept fiu-său. Să nu uităm, prietenilor, că Circe minte în totdeauna. Eu cred mai lesne că Telegon acesta e vreun biet egipan, venit de prin singurătățile Caucasului și pe care vijelia l-o fi aruncat pe stâncile otrăvitoarei. Într'adevăr seamănă cu zeii de munte, lănoși, cari se țin după zeul Pan, în plimbările-i câmpenești și cântă din fluer, din trâmbița Amfitritei ori din caval. Țsta n'are, e drept, picioare și coarne de țap și părul nu e altceva decât o haină foarte prăpădită făcută din piei de capră și de șacal. Dar vrăjirile și farmecele zânei acesteia au o putere de mirat, și așa zisul ăsta fiu, tristul Telegon, e și el jertfa vreunei fermecătorii șirete. Un copil fără de părinți, săracul! gonit departe de leagănul lui și care n'o să mai vadă nici odată nici pădurea unde s'a născut, nici neamu-i dela țară. E bine să ne fie milă de el; să-i lăsăm, cu blândețe, smochinele și mierea noastră. Zeii miloși o să ne răsplătiască, în bunăvo-

ința lor, pomana asta neînsemnată, căci dela ei ne vin, în totdeauna, străinii cei lipsiți și cei nenorociți.»

Vorbiă astfel cu un glas liniștit, aproape zâmbitor, cu înfățișarea-i plăcută de viclean care fù taina puterii și slăvii lui celei mai înalte printre oameni. El știă bine că Eumeu, sărac cu duhul, nu înțelesese nimic din destăinuirile amenințătoare ale Circei. Ulyse putea să îngroape în inimă-i, ca în fundul unui mormânt, spusele zânei. Atunci el rămânea stăpân pe mijloace în lupta desnădăjduită pe care o aștepta cu grije față de Telegon și de Soartă.

Milosul Eumeu se coborî la rându-i în fundul corăbiei și aduse îndată, rezezat de brațu-i, pe mosafirul neașteptat. Ingrijit de bătrân, Telegon fù culcat la soare, scos din pieile-i de dobitoace, șters, frecat cu uleiu, mângâiat și înfășurat într'o mantă. Cum se părea că nu știe limba noilor lui prieteni, nu răspundeă la îngrijirile astea gingașe decât prin sunete nelămurite, strigăte de copil, și prin semne de mulțumire. Toți corăbierii, lăsând vâslele, se strânseră împrejurul egipanului și care mai de care îi laudau frumusețea trupului și nevinovăția feții. Numai cârmaciul, un om aspru, pe care meseria lui îl făcuse bănuitor, băgă de seamă ochii șasi, privirea stricată a

tânărului. De câte ori își aruncă ochii la Ulyse, de atâtea ori îl pironia cu o aruncătură aspră și curioasă; atunci stăpânul Itacei, întorcând capul, se uită la mare.

Telegon, căruia fumul vinului auriu i se urcase la cap, își puse fruntea pe genunchii lui Eumeu și nu trecu mult și închise ochii, gustând un somn binefăcător. Bietul bătrân îl luă atunci pârintește în brațe și-l coborî la adăpost, unde glasu-i hodorogit de ani legănă pe gingașul băiat fără de părinți, cu un cântec de doică.

Vâslaşii se întoarseră la băncile lor. Cărmaciul se apropiă de stăpânul său care sta întins, pe gânduri, lângă catarg. Îl atinse încet pe umăr. Ulyse tresări ca un om sculat pe neașteptate din somn și zise:

«Ce vrei?

— Să-ți dau un sfat înțeleptesc și, dacă e nevoie, să-ți fac o rugămintă. Ascultă. Eu sunt robul tău, dar te iubesc, și urăsc pe copilul ăsta. Fața lui mă sperie. Trebuie să moară.

— Ura e sfetnic rău, zise fiul lui Laert. Băiatul nu ți-a făcut nici un rău. Și apoi, pe corabia asta, e mosafirul meu. Pentru mine, pentru toți ai mei, e ca un lucru sfânt; căci el s'a așezat gol și nearmat, la căminul meu.

— Pentru un scop întunecos, răspunse cârmaciul. Tu n'ai citit adineaori ca mine, în ochii mosafirului tău. Nu, pe ăsta nu ni-l trimete Zeul cel prea puternic și prea bun. Bagă de seamă. As' noapte el nu ne-a înșelat vecherea decât printr'un șiretlic de speriat. E un dușman. Are privirea pătrunzătoare și neastâmpărată de viperă. Pune să-l omoare.

— Se cam uită cu un ochiu la slănină și cu altul la făină. Dar asta nu e un semn de suflet nelegiuit. Am cunoscut mulți Greci pe cari-i supără beteșugul ăsta. Tatăl meu Laert nu se uită prea drept; și cu toate astea n'a vărsat vreodată nici măcar sângele unui miel și n'a dat cu fierul decât în ramurile sterpe ale perilor și merilor lui.»

Cârmaciul se aplecă spre Ulyse și vorbindu-i la ureche, murmură:

«Nu e nimic mai ușor. Tu n'o să vezi, n'o să auzi nimic. Eumeu o să-l îndrepte aci astăseară, pânăce nu se ridică luna. O lovitură zdravănă de vâslă în tâmplă, o vâslă ridicată din neîndemânare, o în-tâmplare, o nenorocire, dacă vrei să-i zici așa. Și apoi, zgomotul surd al unui lucru nemișcător care cade în apă, în-tâmplător. Marea e tăinuitoare, tăcută. Tu știi bine că marea e prietena noastră. Un vas care se înneacă nu lasă urmă mai temeinică decât o aripă de muetă

atingând fața apei. Pune să-l omoare, divinule Ulyse!»

Regele, îngăduitor, ascultă pe om și ispita îi coprindea sufletul. Hotărârile-i mărinimoase, îndoelile sufletești, mila, se topiau. La urma urmelor, cârmaciul avea dreptate. El îi puneă înainte singurul, cel mai de pe urmă mijloc spre a împiedecă lovitura de moarte a Nemesidei. Ulyse era în stare de războiu. Își apăra viața. Și poate că Telegon nici nu eră fiu-său adevărat. Otrăvitoarea născocise prin basmul ăsta mincinos, un chin nou. Așa, eră liber. Putea să jertfiască, fără remușcare, vlăstarul unei zvânturate nelegiuite. Cel puțin n'o să vadă, de astădată, pe o mamă cernită plângând pe fața galbenă a copilului ei.

Nu răspunse nimic slugii celei pricepute. Dar, cu ochii pe jumătate închiiși, ca și aromit de fâșiitul mării, se gândia.

Auzi atunci în partea cealaltă a corăbiei zgomotul unui pas ușor. Cineva se îndreptă încet spre el. Ridică atunci capul și se uită.

Soarele se cufundase în Ocean. Pe aurul și purpura cerului se lămuria chipul delicat și mijlocul subțire al unui băiat. Ulyse, la început, nu pricepù că e Telegon.

Tânărul părea cu totul schimbat, mulțumită îngrijirilor bătrânului Eumeu, îm-

brăcat cu o haină albă de in, cu picioarele goale, cu fruntea descoperită, cu părul așezat, pe tâmpile, în cărlionți onduțați și ridicat în vârful capului de o panglică stacojie. Ochi-i negri, aproape mângâioși, își pierduseră mișcările dă-tătoare de grijă. Telegon zâmbi. Re-gelui i se părù că vede pe Telemac așa cum era când l-a îmbrățișat, în portul insulei, în ziua când, îu mijlocul urărilor poporului său, se întoarse adus de de corabia lui Alkinoos.

Un fulger de suferință stăbătù sufletul lui Ulyse. În încremenirea nedeslușită a gândurilor lui, izbucnià o lumină orbitoare. Copilul care venià la el, între cer și mare, era carne din carnea lui, sânge din sângele lui.

O sguđitură curioasă cuprinse pe călător, mai întâiu dureroasă, apoi încetul cu încetul amestecată cu resemnare și pătrunsă de iubire omenească. Chemă lângă el pe cârmaciu și-i zise:

«Nici un fir de păr să nu se clătiască din capul ăsta, iau de suflet băiatul acesta. O să fie frate cu Telemac, poate cărja bătrânețelor mele, bucuria celor din urmă ceasuri ale mele. Și Atena, dacă vrea, poate să zâmbiască de bunătatea mea!»

Plutirea merse mai departe fără de hopuri și neschimbată. Primăvara și începuse să învieze. Adieri încropite um-

flau pânzele lui Ulyse. Coastele îndepărtate se îmbrăcau cu un albastru mai blând. Intr'o dimineață, când intrau în Bosfor, a d'întâiu rîndunică se lăsă, fremătînd, pe marginea prorei.

Toată ziua asta, cutreerătorii de lume, târâți de unda puternică, plutiră între coline împodobite cu verdeață proaspătă, strălucitoare de iarbă tânără, smăltate cu flori trandafirii și albe. În stușișurile mari de chiparoși și de platani, gunguriau drăgăstos porumbeii. Pe oglinda sînurilor adânci se sbeguiau delfinii. Mîngâierile zefirului aduceau pe țarmurile Europei balsamurile turburătoare ale Asiei. Când se dau pe după mici ieșituri de pămînt în mare, vîntul scutură asupra corăbiei o ploaie îmbălsămată de flori. Apoi Bosforul se deschise, marea nemărginită se desfășură, ca de sîdef, și în zarea cea mai depărtată, înălțată pe temeliile albastrii ale coastelor, se ridică un munte mare, singuratec, prelung, scînteetor. În focul soarelui care apuneà, mantaua de zăpadă desfășurată pe culmea cea sfîntă se arătă amestecată cu aur și porfiră. Ulyse, în picioare la prora vasului, se închină cu gravitate în fața muntelui.

«Uit'te Olympul, zise el bătrînului Eumeu, o lăcuință de fericire în care Zeii gustă pe îndelete ambrozia, în vreme ce

Apollo face să cânte coardele de aur ale lirei sale. Nemuritorii stau câteodată pe o altă culme, în țara aspră a Lapiților și a Mirmidonilor, printre vijeliile și bubuiturile tunetului. Acolo, în vremurile de demult, Titanii, nepoții lui Uranos, avură o luptă grozavă cu Zeus. Munții zburau atunci prin văzduh ca pietrele din praștie. Stâncile, sfărâmate, îngrămădite, Pelion răsturnat pe ruinele Osei, se ridicară până la nori. Pământul se desfăcù și Iadul înghiți pe Titanii nelegiuți. Olympul ăsta sălbatec e lăcașul care-i place mai mult Herei, arțăgașa de nevastă a lui Zeus; aci vine ea săși ascundă furiile; din jilțul ei de nori pândește, între două fulgere, dragostile drumete ale zeului ăsta mare. Zeus, mâniat de teama zeitei, a spânzurat-o într'o zi la căpătâiul unui lanț de aur, care, din cer, cădea spre pământ. De ce n'am putut și eu, un biet muritor, să-i fac o jucărie la fel Penelopei! Strălucita fică a lui Icarios, după ce aș fi deslegat-o și aș fi pus-o din nou în picioare, ar fi fost veselia căminului meu. Dar să lăsăm părerile de rău cari sunt zadarnice! Olympul ridicat în fața noastră, e o biserică pacinică, în care vânturile iernii nu pot intra, unde nu cade niciodată ploaie și pe care o încunună un cer vecinic răsător. De colo

de sus, 'mi-aduc aminte, Nemuritorii, curioși, se aplecau spre câmpia Ilionului și se uitau la luptele noastre. Poate c'ar fi bine să mă urc cu băiețelul ăsta, cu Telegon, pe treptele bătrânului loc de închinăciune. O să-l închin pe tânăr Zeilor prieteni casei mele. Căci are mare nevoie să-și curețe inima de mânjirile de la mă-sa și să-și curețe după frunte suflarea și sărutările fermecătoarei.»

Incet, corabia alunecă pe marea de marmură. Încă o noapte întreagă și încă o zi merseră spre muntele sfânt și, când soarele scăpătă la apus, cutreerătorii noștri aruncară ancora în fundul unui sân nisipos. În clipa asta, o bufniță mare de tot, scăpată dintr'un pin singuratec așezat pe malul undelor, alergă, bătând aerul cu ăripile-i grele și se puse pe vârful catargului.

«Inchinăciune ție, strigă Ulyse, închinăciune, vestitoare a Atenei, mângâietoarea mea, și zeița neamului meu! Vii să mă călăuzești spre jilțul lui Zeus, a cărui mână svârlă tunetul. După atâtea necazuri, în ceasul când soarta pareă că mă amenință mai tare, când Zeii mă părăsiau, tui aduci binecuvântarea Olympienilor și faci să luciască, printre umbrele în care zadarnic îmi căutam poteca, o întâie rază de nădejde!»

Bufnița părù că înțelege cuvântarea

asta; își aplecă, spre fiul lui Laert, capu-i roșcat și opri țintă ochii-i rotunzi, galbeni și străvezii, ochii-i ca fața chihlibarului, în ai călătorului. Apoi întorcându-se spre largul mării, își mișcă încetinel aripile, ca o pasăre obosită care se pregătește să și ia din nou sبورul spre o țară depărtată.

— Ulyse nu se luă după sfatul ăsta așa de tainic. El voi să se coboare numai decât din corabie, cu Eumeu și Telegon. Se și îndreptă spre Olymp. Bufnița lăsă atunci vârful catargului și veni să se învârtiască, în cercuri din ce în ce mai strânse, în jurul regelui. Iși opriă mersul și scotea un cheunit plângător, din ce în ce mai ascuțit și aproape supărat.

«Uit'te, zise Eumeu, o bufniță foarte ciudată. Dacă e într'adevăr, după cum spui, pasărea Atenei, ea ne aduce porunca să nu ne suim în vârful ăsta și să întindem pânzele spre Itaca. Nu e bine ca prăpădiții de oameni să priviască prea de aproape lăcuințele Zeilor fericiți. De altfel a venit noaptea, nu știu nimic ce e prin țara asta și mi aduc aminte și acum de frica pe care o trăserăm pe Parnas.

— Noi tot să mergem, răspunse Ulyse. Dobitocul ăsta împenat e, într'adevăr, neplăcut. M'a lovit peste obraji cu o

aripă, destul de sdravăn. Fără 'ndoială, e trimis de vre-o zeităte care are ne-
caz pe slava mea. Haidem. Nu vreau
ca muntele acestă strălucit să lipsiască
din sărbătoarea amintirilor mele.»

Și încet de tot, ca și cum s'ar fi te-
mut să nu-l audă tovarășii, murmură:

— Poate că n'o fi pe acolo, sus, de-
cât câmpuri de zăpadă și cârduri de
vulturi. Aezilor și preoților le place să
povestiască, dimineața, visele pe cari
le-au avut noaptea. Și neamul încreză-
tor al oamenilor trăește și moare în vi-
surile astea, vecinic».

Un fulger vioriu, plecat din culmea
cea mai de sus, luminează muntele, stân-
cile, pădurile, marea. Trăsnetul bubuie
pe înfundate. Bufnița, spăimântată, se
perdă în întuneric.

«Să fugim! se rugă Eumeu».

Ulyse sta la îndoială. Dar, în licări-
rea unui fulger, întrezărise fața lui Te-
legon, zâmbetul cel neînțeleș; privirea
șasăie a flăcăului. Dacă se întorcea, dâ-
du-și astfel pe față sărăcia curajului,
se da cu mâinile legate în puterea ti-
căloasă a tânărului. Atunci s'ar fi sim-
țit pierdut.

«Înainte! strigă el. Apa Stygelui, pe
care o băurăm iarna trecută, nu e o
băutură folositoare împotriva răutății ori
mâniei Zeilor?»

Merseră toată noaptea. Străbătură, la întâmplare, râulețe de apă rece ca ghița cari se coborau din zăpezile Olympului, pârae de apă ferbinte ai căror aburi acri îi 'năbușiau. În zori, se opriră, ca să răsuflă, în inima unei păduri mărețe, cu totul și cu totul înstelată de flori cu fețele cari de cari mai frumoase, în care se înălțau cedri uriași încununati de o mare de verdeață, castani încărcați de mânuchiuri aurite. Când se înălță soarele, isbucni cântecul de veselie scos de mii de pasări ale căror pene scânteiau ca niște pietre nestemate. Și cântecul ăsta eră așa de dulce în cât, fermecați, călătorii, rezemați în cârjile lor, nemișcați, crezură că au și ajuns în tinda plină de viers a Nemuritorilor. Clădării de trandafiri se agățau în nuci și în sycomori până în vârfurile lor; stufisuri de crin înlănțuiau trunchiurile vânoase ale chiparoșilor; isvoare luciau și tremurau, ca niște firisoare de argint, printre micșunele și roșiile anemone; în vârf de ierburi scânteiau mărgăritarele cele prea curate de rouă. Ceasurile treceau. Soarele ajunsese drept de-asupra capetelor. Înlănțuiți de farmec, cei trei călători ascultau mereu pe cântătorii cei dumnezești.

«Ah! suspină bătrânul Eumeu, de trei și de patru ori fericit ar fi porcarul care

ar îngriji de o turmă înfloritoare la umbra stejărilor ăstora mari și care, către seară, și-ar întoarce în liniște la staulul apropiat purceii sătului de ghindă gustoasă!»

În sfârșit trebuiră să părăsiască locurile astea de desfătare. Și delă primele urcușuri ale muntelui, Ulyse întrevăzū grozavă greutate a pasului făcut. Olympul se arătā necălcāt de picior omenesc. El se înălțā mândru în albastru, scară uriașā, nesfârșită, de podișuri pustiite, pe cari le despărțiau prăpăstii spăimântătoare, în fundul cărora spumau șuvoaie repezi de apă. Trebuiā să mergi cu sfortări și mereu în primejdie, din stâncă în stâncă, din râpă în râpă, printr'un noian de pietre sfărâmate, de stânci răsturnate, de trunchi de arbori ciunțiți de trăsnet. Suișul Stygelui fusese mai puțin dureros. Drumetii alunecau și se rostogoliau în crăpături, apoi, ca să urce un nou brâu, se cățarau pe șghiaburi strâmte, se agățau de colțuri de stânci, către înălțimi ametoitoare. Eumeu, care își sângerase picioarele, rugā pe stăpânusău să se lase de drumul ăsta. Numai Telegon, vioiu, neobosit, săriā, ca o tânără capră de munte, pe seninările adâncurilor. El îndemnā pe Ulyse cu un zâmbet și cu un semn batjocoritor, și regele Itacei, rușinat de a părăi mai

puțin îndrăsneț decât copilul ăsta, se încapătănă să lupte nebunește împotriva firii și a lăcuiitorilor Olympului, înțeleși între ei.

Se apropiă seara. Ajunseseră la piciorul celei din urmă culmi și credeau că au atins chiar pragul templului, cortul lui Zeus. Din nenorocire, pentru a pătrunde în templu, lipsiă scara. Vârful Olympului se ridică, alb și rece, dincolo de un zid de marmură nespus de mare, un zid drept, de neînvinc.

Ulyse, descurajat, se opri.

«Atena, mă înștiințase, suspină el, și bătrâna-i bufniță aveă dreptate să mă poftiască a'mi reluă drumul pe câmpia de apă, unde nu se face culesul viilor. Zeii se ascund vecinic privirilor ome-nești. Și noi îi cinstim, cu sufletul să-rac și curat, fără să-i cunoaștem bine vre-o dată. Poate că, de i-am privi, față în față...»

Eră să spună o vorbă nelegiuită. Dar un vultur de o mărime ne mai văzută, desfăcându-și lungile-i aripi negre, se avântă dintr'o peșteră căscată sub o trâmbă de zăpadă, pluti câte-va clipe în albastru stins al cerului, apoi, repede ca fulgerul, se năpusti asupra fiului lui Laert, cu o lovitură a ciocului său de oțel sfâșia fruntea pelerinului nelegiuit și se înalță din nou, scoțând un cron-

cănit de biruință, spre scaunul dumnezeesc al lui Zeus.

Pe Telegon îl apucă râsul. Și râsunetul râsului său alergă, din ce în ce mai sunător și aproape grozav, în jurul Olympului.

Sângele înrâură rana craiului. De odată tânărul, a cărui bucurie părea că nu are margini, veni și puse mâna dreaptă pe sfâșietură, cântând cu glas încet o vrajă pe care cei doi Greci nu o înțeleseră. Când își ridică mâna, rana nu mai eră.

«Iată, se gândiă Ulyse, un tovarăș de drum, în acelaș timp, periculos și binefăcător. Mamă-sa, otrăvitoarea, mi-a dat un doftor curios pe care e nevoie să-l pândesc cu grijă. De ce m'a tămăduit, când în acelaș timp râdea de necazul meu șiși bătea joc de suferința mea?»

Noaptea se înălță din mare, de pe vale și din povârnișurile muntelui. Eu-meu scoase din traistă câți-va pumni de măsline și de smochine uscate, masă puțin îmbelșugată, pe care călătorii—bând apă de zăpadă, și pătrunși până 'n măduva oaselor de vântul coborât din înălțimi—și-o împărțiră în tăcere. Apoi își aleseră drept culcuș despicătura unei stânci unde erau să aștepte întoarcerea luminii și ceasul prielnic coborârei.

Ulyse nu dormi de loc în noaptea aceea.

Iși plimbă prin minte toate zilele de nenorocire pe care le întâmpinase de la întâlnirea-i cu Menelau: Parnasul și Stygele, Pytia și palatul blestemat al lui Agamemnon, noaptea spăimântătoare de la Mycene, Calypso aproape de moarte, teama groaznică din Egipt, necazul și necinstea din Memfis, trufia Helenei, și-retenia răutăcioasă a Circei și fiul acesta neașteptat pe care soarta i-l aruncă în brațe, copilul cel de temut care dormia alături, tainicul Telegon. Eră grăbit să încheie viața asta rătăcitoare, să înfrunte cea din urmă întâmplare, să citiască în Iliion cele din urmă cuvinte și poate taina amenințătoare a soartei. Și fiind-că Zeii nu vroiau să-l primiască, trebuia să părăsiască iute de tot lăcașul sfânt al fericirii lor.

Cum se crăpă de ziuă o luară la drum și înconjurând fruntea Olympului, descoperiră, între stâncile îngrămădite, un sghiab-lung, grozav de prăpăstios, care le dete puțința să ajungă repede la podișurile de jos ale muntelui. Apoi, albia unui șuvoiu, în care nu se rostogoliau încă zăpezile topite de cele d'intâi suflări ale primăverii, îi duse până'n câmpie. Dar căutară în zadar pădurea fermecată. Nu mai eră; pierise, ca și visul lor.

XII

Trei zile de plutire între țărmurile joase și triste ale Hellespontului duseră pe ai vântură-lume până în dreptul pământului troian. Ulyse luă cârma și porunci mișcările. Puse de strânse pânzele și încetună ritmul vâslelor. Vasul alunecă cu grijă pe marginile coastei. Odată cu întâile umbre ale amurgului, cârmaciul aruncă ancora. Se auziau atingerile talazurilor leneșe de-a-lungul țărmlui apropiat, și suspinul vântului printre stuhurile de trestii respândite pe mal.

Ulyse, mișcat și cu glasul tremurător, chemă lângă el pe bătrânul rob. Intinzând mâna, regele Itacei i arată marea pustie, câmpurile tăcute, cerul vânăt:

«Ce departe e, zise el, ziua în care prora corăbiei mele sfâșiă chiar în locul ăsta valurile Amfitritei și atingeă împărăția trufașului Ilion! Erau mai mult de o mie de trireme pe cari se găsiu feciorii Helladei: Atena, Argos, Lacedemona, Pylos, Salamina, Cefalonia, Cytera și Delos, toate cetățile, toate insulele, toate acropolele plutiau în cor către regatul lui Priam, purtând în vârful catargurilor icoana Zeilor lor, împodobită cu flori. În picioare, la pupa corăbiilor, flăcăiandri cântau pe chitară un pean întru slava

Nemuritorilor; cimbalele de aramă însemnau loviturile vâslelor noastre, și marea și cerul schimbau un zâmbet uriaș. Și astă seară, mă întorc singur, îmbătrânit, cu inima îngrijorată, pe țărmul ăsta pustiit care n'a păstrat nici amintirea înșelăciunilor mele de războiu, nici răsunetul numelui meu!...»

Atunci luna eși dintr'o albie de nori îngrămădiți în marginea zării și se înălță deasupra Asiei. Dincolo de colinele și de podișurile pierdute în fundul câmpiei și scăldate într'o ceață argintie, se văzură lucind ghețarii muntelui Ida. Aproape de tot de corabie, fâșiitul nedeslușit al unui șuvoiu treceà printre sălciile pe ale căror crengi plutiau pânze sfâșiate de aburii albastrii. Erà Simoisul și frate-său Scamandrul, rostogolindu-se în aceiaș albie, cari prin murmurul lor ziceau copilului Itacei, un bun venit melancolic din partea Dardaniei. Râul se se isbià de mare, sfărâmà zăgazul neputincios al valurilor și aruncà în depărtare trâmbe de spume scânteietoare.

Telegon, înfășurat într'o piele de capră, se și culcase pe puntea corăbiei.

Ulyse veghiă până la ziuă la pupa vasului, cu ochii îndreptați spre Ilion, cu urechia gata să prindă micile sgo-mote nelămurite ale văiei, ale șuvoiului, ale mării. Colo, din loc în loc, câte-va

focuri de păstori se aprindeau, torțe slabe cari făceau și mai amintitoare de moarte înfățișarea pustiei. Șoșotitul posomorît, neîncetat acelaș, al întunericiiului obosi în curând răbdarea călătorului. Va să zică, toate muriseră în câmpia asta, unde răsunau odinioară pavezile și trâmbițele de bronz, nechezatul cailor, strigătele rășboinicilor, și câte-o-dată, pe turnurile troiene, tânguirea desnădăjduită a soțiilor și a mamelor?

Telegon, legănat de mișcarea cea blândă a corăbiei, părea cufundat mereu în somnul fericit al copilăriei. Luna îl învăluia în lumină albă. De câte ori Ulyse se întorcea către el, o umbră de zâmbet d'intr'un vis nevinovat înfloriă pe buzele subțiri și necolorate ale flăcăiandrului. Dar abiă se întorcea regele ca să priviască iarăși câmpia Ilionului sau înălțimile cu neauă ale Idei, că printre lungile gene închise ale celui care dormia strălucia licărirea unei priviri negre și zâmbetul copilăresc se stingeă.

Din zori, Ulyse se pregătia să coboare pe uscat. Chemă pe Eumeu lângă el și i da cele din urmă porunci. N'o să lipsiască de cât două zile. A treia zi de dimineață 'or să plutiască spre Itaca. 'Or să se întoarcă acasă tocmai când pe coastele insulei în care se născuse,

la adăpostul stâncilor, 'or să înfloriască viile. Și ăsta o să fie cel din urmă popas al călătoriilor lui, sfârșitul îndelungatelor lui svânturări, amurgul vieții lui vitejești.

Fața îi erà liniștită și foarte serioasă. Eumeu puse în traistă-i un lecyt de vin cu fața ca aurul, a cărui vărsare o să-i placă umbrei dureroase a lui Astyanax. O să cumpere, dela vre-un biet păstor rătăcitor prin câmpiile Troiei, mielul hotărît pentru jertfă. Pacea senină a ispășirii se și arătà pe fruntea regelui.

Doi vâslași așteptau în luntea care se legănà lângă marginea corăbiei. In clipa când puse piciorul pe scară, fiul lui Laert se simți tras de pulpana mantalei. Telegon se ținea de el și-l rugà din ochi. Dar pilotul alergă strigând:

«Nu! nu! îl ții cu mine. Nu luà, stăpâne, pe străin! l-am văzut, as'noapte în visele mele, amestecat cu un fel de arătare grozavă pe care n'am înțeles-o. Asta e un sfat al Atenei. Dacă ții la viață, lasă-mi mie copilul ăsta!»

Ulyse fu, și de astă dată, într'o clipă mai repede ca fulgerul, stăpânul desăvârșit al soartei lui. Dar i se părù că vede în ochii lui Telegon o rază de dragoste fiască; luă cu blândețã de mână pe flăcăiandru și fără să răspundă

nici măcar un cuvânt rugăminții făcute din tot sufletul de către cârmaciul său, îi făcu semn să se coboare după el pe scara corăbiei.

Cârmaciul urmări vreme îndelungată, cu privirea, pe cei trei oameni cari mergeau de-alungul Simoisului. Când nu se mai văzură printre cutele văii, își scutură bătrânu-i cap cărunt, cu un aer de adâncă mâhnire, și suspină:

«Vai! de ce n'am strivit sub călcâiu puiul ăsta de șarpe!»

Primăvara desfășură atunci pe mormântul în care zăcea măreția Ilionului un lînțoliu de ierburi înflorite. Cât vedeai cu ochii, în pustietatea îmbălsămită de mirosuri proaspete, aurul ginestrului se însoția cu porfira anemonelor, cu albimea nălucitoare a crinilor sălbatici, cu frumusețea strălucitoare a stânjineilor cari păreau niște mânuchiuri de ametiste. Din cuiburile ascunse între răsură, veniau cântece. Mierlele flecăreau pe sub tânăra verdeată a plutelor și a plopilor tremurători; sboruri de porumbițe albe se înălțau deodată din gardurile vii; stoluri de rândunele se învârtiau în albastrul curat al cerului; stârcii se duceau și veniau, mergând grozavi, de parcă erau cine știe cine, împrejurul heleșteelor înflorite cu nuferi albi, unde orăcăia un întreg popor de broaște; șo-

pârlele, ca fața șofranului și a smaraldului, se mișcau cu iuteală în soare; caii dracului, albaștri, cu ăripile străvezii, jucau danțuri ușoare în alba lumină a dimineții.

Dar în vesela deșteptare a firii, lipsia vieța omenească. Ulyse călcă sub picioare-i cenușa unei cetăți moarte, a unui neam care s'a stins. Din rarile colibe întâlnite de călători, unele erau închise cu strășnicie și îți dau fiori când te uitai la ele; altele, dărăpănate, fără uși și fără acoperiș, năpădite de mărăcini, deschise tuturilor vânturilor. Un ciobănaș aproape gol, dârdâind din pricina frigurilor, cu fața ofilită, cu ochii sperioși, la apropierea lor își adună grabnic turma-i de capre și se suie, fără să îndrăsniască a întoarce capul, până în vârful unui deal, unde se dete în dosul unui tufiș de sacâzi, mai repede ca un iepure. Altul, mai îndrăsnit, asmuți câinii pe necunoscuți și le șueră pe la urechi pietrele din praștie. Ceva mai departe, o săgeată se înfipse în mantaua lui Eumeu.

«Un neam învins, zise Ulyse, ajunge repede neprimitor și dușmănos. Aștia s'au întors la barbaria celor mai vechi strămoși ai lor, din vremea când oamenii locuiau prin peșterile munților, ca vulpile și ca urșii și nu cunoșteau pe Zei.

Au plătit destul de scump înșelătoria lui Paris și dragostea nelegiuită a Helenei, fiica Ledei...»

Ulyse mergea. în pulberea câmpiei, cu fruntea în jos, ca și cum erà isbit de gânduri triste; cu jumătate glas, mai zise:

«Și noi, strănepoții lui Danaos, am plătit cu sângele nostru cel mai curat, cu gloriile noastre cele mai înalte, marea nenorocire a lui Menelau...»

Deodată, își aduse aminte de vorba spusă în față-i de Doamna din Asia, în întunericul din Serapis:

«Atâtea lacrimi pentru zâmbetul unei femei!»

Și adăogă:

«Tovarășii mei, prieteni mei sunt morți. Menelau și cu mine, suntem cei din urmă eroi ai Helladei pe cari foarfecele Parcelor ne-a cruțat. Dar va fi plâns oare soțul Helenei de cine-va? Omul ăsta nefericit a fost, pentru toată lumea, o pacoste din cele mai curioase Pentru necinstirea lui, pământul pierdù atâta lume și suspinul văduvelor umple încă cetățile. Cât despre mine, al cărui sfârșit e poate apropiat, cine știe unde îmi va fi mormântul? Mi-ar plăcea să dorm la poalele stâncilor Itacei, pe malul răsunător unde se isbește spuma valurilor, de-alungul mării înălbite. Inșă Zeii, geloși, păstrează taina

ceasului nostru din urmă și nu ni se dă voia să ne alegem mormântul, după cum nu ni s'a dat nici pentru leagăn.»

Eră la amiază. Câmpia nisipoasă, încălzită de soare, se ridică spre Ilion pe un povârniș din ce în ce mai drept. În depărtare zidurile și turnurile lui Priam și începuseră să se iviască. Călătorii trecură Simoisul în dreptul în care șuvoiul ăsta primește apele Scamandrului; apoi o luară pe lângă râul ăsta mai liniștit pe care îl alcătuesc o mulțime de isvoare eșite din rădăcinele Idei. O pădurice de plop și de ulmi mulțumiă pe streini cu umbra ușoară a frunzișului ei care începea să dea și cu un covor de iarbă smăltată de flori aurii. Se duseră sub copaci și se întinseră pe iarbă, printre isvoarele cari murmurau. Câmpia troiană adormiă sub marea tăcere a nămieților. Atunci, pe când Telegon se jucă, alergând după lăcustele greoaie, împlătoșate cu aur roșcat, în hățișul stușișurilor, Ulyse zise robului:

«Ascultă Eumeu, și ține minte bine ce-ți spui. Eu vreau să intru singur, către seară, în zidurile Troiei, singur, în palatul lui Priam și în templele dărâmate; o să mă urc singur pe poteca cetățuiei celei ciuntite, în Pergam. Toată noaptea o să umblu din dărâmătură în dărâmătură, din amintire în amintire

și voiu deșteptă sufletele morților... da, sufletul unui mort mai de plâns decât miile celor secerăți de soarta crudă în zilele acelea de slavă și de cucerire. În timpul ăsta să vezi de Telegon: Să nu-ți scape din ochi. Ar putea să se rătăciască prin pustietatea asta care ne e vrăjmașe, sau chiar, dându-mi de urmă, să mă turbure în privegherea mea față de cei duși, să strice întrevederea solemnă a regelui Itacei cu umbrele Dardanide...»

Un hohot de râs tineresc întrerupse pe Ulyse. Băiatul se îndreptă spre el, fericit de izbânda-i la vânătoare și arătând, puse ca 'ntr'o frigare în acul de aur al pălăriei, trei lăcuste mari trăgând să moară.

«E din zi în zi mai drăgălaș, zise Eumeu.

— Fără 'ndoială, adaugă Ulyse. Dar nu-i e milă de dobitoace. Adu-ți aminte de ursul și de cei doi șacali pe cari 'i canoniă ca un calâu în casa mamă-sei otrăvitoare. Azi, hai să îi dăm lăcustele pe mână. Și păzește-te, frate, să nu pierzi din ochi copilul ăsta.

— O să-i dau de lucru, după cum fac de câteva zile, învățându-l muzica limbii noastre. Știe să zică până acuma: Tată! tată! și ai crede că auzi glasul

unui bătean venit din Itaca ori din Cefalonia.»

Ulyse tresări. Se uită țintă la slugă. Dar bătrânul vorbià cu mare curățenie a duhului.

«In fiecare seară, înainte de a dormi, îmi spune vorba asta, care mă mângâe mult. Căminul meu a fost totdeauna singuratec. In lungile zile triste ale iernii viitoare, în serile de vijelie ori de ploae, o să spunem amândoi, lângă un foc bun de parcă'l văd pârâind, vorbe iscusite și povești glumețe.»

Umbra pospăită a copacilor se și întindeà pe covorul de verdeață. Telegon, obosit de călătorie, culcat lângă Eumeu, închisese pleoapele. Ulyse mai zise:

«Ia banul ăsta de aur. Să-l dai pe un miel negru pe care o să-l sugrumăm la răsăritul soarelui, în locul în care trebuie să potolesc pica Zeilor. Măine, înainte de zori, să te duci, ținând pe Telegon de mână, la turnul ăla mare ridicat deasupra porții care deschidea calea Ilionului către mare. Acolo o să te aștept, și, de departe o să-ți fac semn. Adio.»

Se depărtă cu pași mari, cu capul sus și mândru, cu haina plutind în boarea încropită a vântului serii și cu bățul de drum ridicând pulberea albă a câmpii.

Pe când se apropià de întăriturile lui

Priam, sgomotul unui maiu îl făcu să și îndrepte băgarea de seamă către un loc plin de trestii mari și de sălcii, pe malul Scamandrului. Se îndreptă în partea aceea și cunoscu îndată marea baie de marmură în care odinioară fetele troiene veniau să și spele vestimintele. Dar rotunjirile-i îi erau sfărâmate și colțurile lor pe jumătate înnecate în băltoacă. Ingenuchiată pe treptele cele mai de sus ale spălătoriei, o femeie bătrână, îmbrăcată în sdrențe, îmmuiă câteva fâșii de pânză în apa clocotitoare a fântânilor. Apoi, le isbiă cu maiul, cântând cu glas slab o doină ale cărei cuvinte Ulyse nu le pricepea. Femeia asta era o rămășiță a marelui războiu, ruină printre ruine, poate cel mai de pe urmă lăcuiitor al acestui loc de cimitir. Ea nu văzù pe străin, care era ascuns de o perdea de sălcii. Cânta mereu, și vierusul trecea dela chinuire la groază, dela mânie la tânguirea copilăroasă a plângătoarelor plecate pe fruntea înghețată a unui mort. Deodată se ridică și făcu mișcarea înceată și gingașă a unei mame care și leagănă copilul în brațe. Lacrimi mari se rostogoliau de-alungul sbârciturilor ei. Și, întorcându-se către Troia jefuită, de trei ori aruncă strigătul ăsta:

«Astyanax!»

Și de trei ori, din stâncile Simoisului,

din întăriturile Ilionului, din turnurile Pergamului, răsunetul răspunse:

«Astyanax!»

Ulyse, înfiorat, se depărtă urmărit de numele ăsta grozav.

Se oprî vreme îndelungată la poalele întâiilor ridicături ale oraşului. Cetatea crăiască, pe care o văzuse, în cea din urmă zi, pretutindeni în flacări, cruntă de sânge, în înfricoşetoarea vijelie a măcelului şi a jafului, îi apărea, în seara asta de primăvară, mormânt uriaş, tăcut, neasemuit de impunător, cu zidurile sale spintecate, cu turnurile căscate, palatele şi templele sfărâmate, răspândite ca de sguduirea unui cutremur de pământ. Câte-o-dată, pe o movilă de pietre şi cărămizi, se ridică o columnă singuratică, înnegrită de foc, ori, în curtea vre-unui palat, printre lespezile de marmură ridicate de rădăcinile lui, un tânăr chiparos. Din spăturile făcute în zidurile cari se dărâmau se înălţau ramurile întortochiate ale smochinilor; printre zimţii Porţilor Scee înfloriau stufiguri de măracini, şi perdele întunecate de ederă încadrau rănile turnurilor.

Atunci Ulyse trecu prin poarta cea mai apropiată şi urcă încet suişul oraşului către palatul lui Priam. Mergea pe ierburile şi-muşchiul singurătaţii, în-

lăturând cu bățul urzicile, agățându-și hlamida în ghimpii gardurilor vii. O întreagă lume neștiută se deșteptă și se mișcă în șoaptă la sgomotul ușor al sosirii lui: șopârle galbene speriate se ascundeau în vre-o gaură; un mare șarpe verzui eși dintr'o chivără de aramă și se târî spre ruinele unui templu; o barză își luă sborul plesnind din cioc și se făcu nevăzută în spre munte. La fiecare pas, călătorul trebuiă să dea la o parte paveze roase de rugină, bucăți de săbii, de lănci ori de săgeți. Ziua scădea. În curând cea din urmă rază a soarelui se stinse în ghețurile Idei. Ulyse se întoarse către mare.

Trâmba violetă a undelor se mărgineă cu aurul limpede al cerului; o mică pânză albă se deslipiă din stâncile aspre din Tenedos. Călătorul oprî asupra mării o privire lungă, plină de tristeță și de dragoste, își întinse mâna dreaptă ca și cum și-ar fi luat rămas bun șiși luă din nou mersul către casa lui Priam.

Din pragul palatului, fu primit de un vârtej de lilieci cari sburau către răcoarea serii și umbra amurgului. Dela întâii lui pași în tinda plină de colonne răsturnate, de bârne înegrite de foc și de mașini de războiu stricate, pe jumătate îngropate în ierburi și în măracini, o mulțime de șoareci alergară în goană

în juru-i, pe când, în curtea din lăuntru, fâșiitul crengilor—scornit dintr'odată—arătă spaima vre-unei fiare nevăzute. Nu îndrăznî să meargă mai departe prin scările scufundate, prin sălile mute, prin marile odăi întunecoase. Se coborî înapoi, sfios, pe treptele marelui portic și făcù înconjurul clădirii. Cu toată noaptea, mergeà fără îndoieli. Erà partea lăcuită odinioară de fi și ginerii lui Priam, de Hector și Paris, locul unde fusese cea mai de pe urmă opunere. Acolo se bătuse el în capul tinerilor din Itaca împotriva celor din urmă credincioși ai regelui biruit; de-alungul galeriei acesteia văzuse pe Casandra târîtă,—cu păru-i negru despletit, cu pieptul gol,—de către oamenii din Argos, și pe Polyxene leșinată, dusă pe umărul lui Pyrrhus ca un câștig de biruință. Acì, înaintea altarului zeilor troieni, Priam căzuse sub cuțitul înjunghietorului și sângele înrâurà treptele templului. Mai departe, el oprise cu mâna lui pe Andromaca pe când fugià îmbrăcată într'o rochie de roabă; o cunoscuse, în înflăcărarea Ilionului, după copilul regesc pe care-l strângeà pe inimă-i, după panglica de purpură care încingeà șuvițele de păr bălaiu ale lui Astyanax. Apoi, smulsese copilul din brațele mamei și alergase cu năvală nebună spre întări-

turi, până la brâul de jos, deasupra cheilor Simoisului. Puțin, și când luna se va înălța, o să afle din nou, în mahalalele de jos și în întortocherile zidurilor, înălțimea unde se oprișe. Copilul, pe care-l târă de mână, spăimântat, plângea, se ruga și picioarele-i plăpânde sângerau. El nu văzuse lacrimile, nu auzise rugămintele. Era atunci învingătorul, își bătea joc de milă și habar n'avea de Zei.

Acum, i se părea că tot întârzie, de a reînvia, într'o vedenie de pe urmă, ceasul omorului și al clipelor de sbateri ale celui ucis. Luna i se părea că merge încet până să se arate pe înălțimile albe ale Idei. Oare nu'și părăsise el insula și urcase drumul trecutului îndepărtat pentru ca să se aplece, gânditor, alături de piatra mânjită de o fără-de-lege, ca să cunoască pata cea pârâtoare, ca să retrăiască o clipă mișelească? Altmintrelea, se simțea hotărât, foarte liniștit. Chipul lui Astyanax, reînsuflețit astfel, printre spăimântătoare amintiri, în noaptea mortuară a Ilionului, nu-l mai turbură, cum se întâmplase chiar în aceiași zi în câmpia scaldată de soare, numai la numele copilului rostit de bătrâna spălătoreasă. O putere dumnezeiască îl împingea înainte; mergea către ce e de neînlăturat,

nepăsător, supus, par'că ar fi fost o frunză uscată pe care vântul iernii o rostogolește din munte în vale.

El ascultă, fără bătaii de inimă și fără mirare, sgomotele nedeslușite cari se ridicau spre el din adâncimile câmpiei, bolborositul Simoisului isbindu-se de coastele stâncoase ale Pergamului, un lătrat de câine pierdut în pustietate, chemări de vulturi care și răspundeau din ruină în ruină și, mai aproape, umilitul concert al greerilor răspândiți pe sub marmurile sfărâmate. Vieța asta cu care nu aveà aface, a ființelor și a lucrurilor nu i se părea o amenințare. El se credea în ceasul ăsta singura ființă omenească care alunecă prin singurătățile Ilionului. Nu se temeà că o să întâlnească, în câmpul ăsta de jale, fie umbrele dureroase ale Priamizilor, fie nălucile celor mai scumpi tovarăși ai lui, și, dacă vorba neînțeleasă a Casandrei în palatul de la Mycene trebuia să se îndeplinescă, lui care, odinioară, cu un semn al spadei, gonise mulțimea gemătoare a morților eșiți din Hades, să-i fie oare frică, în noaptea asta, de fața îngălbenită, cu șuvițe de păr bălaiu, cu panglici de porfiră? Și poate că întrevederea, învăluită de tristeță, pe care ar avea-o cu umbra lui Astyanax

o să-i facă mult bine. Prin ea, și-o plăti în sfârșit datoria către Nemesis.

La răsărit cerul se albiă. Cornul lunii se înălță în văzduh. Lătrăturile depărtate ale câinelui rătăcit se îndoieră, amestecate cu chișniturile șacalilor. Din înălțimile cetățuiei goale, o cucuvae aruncă un strigăt răgușit. În jurul lui Ulyse, dărâmăturile, scaldate de recea lumină albăstrie, părură că se măresc și se mișcă.

«A venit ceasul!» zise craiul.

Cum dă după colțul unei ulicioare ducându-se spre întărituri, lovì cu bățul marginea unei paveze și arma de bronz sună a cobe, ca și cum ar fi fost plânsul unui om când trage să moară. Se oprì, ca să vadă dela care oaste era pavăza. În clipa asta i se părù că aude, dinspre palat, sgomotul unui pas neregulat, foarte ușor. Străbătù cu ochii taina nopții, mirat că vre-un alt muritor ar turburà somnul Ilionului. Èrà fără 'ndoială, vre-un păstor care se întorcea la bordeiu-i, ori, poate, cântăreața cea bătrână de lângă Scamandru. Sgomotul încetase. Ulyse nu zărià de cât pale de ceață mișcate în voia vântului și, ici-colo, arătările negre, șepene, ale chiparoșilor, ale căror culmi ondulau încetișor. Incepù să meargă din nou și, pe o lungă potecă tăiată în stâncă, se

coborî către părțile în care îl chemă amintirea cea mai amară din toată viața lui.

Numai câte-va trepte îl mai despărțiau de locul cel temut. De-o dată sgotul pașilor, mai lămuriți, mai grăbiți de cât adineaori, îl făcù să tresară. Din nou se oprì, gâfâind, îngrijat, supărat. Cine îndrăsnià să turbure întâlnirea d'între el și nelegiuirea-i și să-i răpiască liniștea din ruina, din întunericul, din groaza de nepătruns a pustietății acesteia? Iubitorul de plimbări, încăpățânat, se suià pe drumul care face înconjurul pe întărituri. Un tûrn dărăpănat se ridicà în locul ăsta, despicat și par'că trăsniț, aplecat asupra golului. Ulyse își aduse aminte că, de pe prispa de acolo, Andromaca privise uciderea fiului ei. Pașii, mai domoli, se auziau suind treptele din lăuntru ale turnului.

«Trebue să isprăvesc», cugetă craiul Itacei.

Dintr'o săritură, atinse locul grozav. Câte-va clipe își veni în fire, învăluit de umbra solemnă a turnului, și, cu o privire sfioasă, printre caldarâmul înălțimii, printre marmurile sfărâmate, răspândite, printre urzici și mărăcini, căută piatra însângerată.

O cunoscù de'ndată. Erà o lespede de gresie, singuratecă, împrejurul căreia

mâini prietenoase smulseseră ierburile și spinii.

Ulyse, atras de o vrajă feroasă, de nebiruit, se duse la piatră. Se silià atunci din răspuțeri să goniască din minte-i închipuirea spăimântătoare, copilul prins și învârtit de picioare, repede ca o piatră d'intr'o praștie, capul sfărâmat, căpșorul acela bălaiu, dragostea Ilionului, nădejdea Asiei. Dar strigătul lui Astyanax, strigătul desnădăjduit al copilului fără de părinți care, aproape de moarte, chemă în ajutoru-i pe Hector, de mai nainte coborât la Hades:

«Tată! tată!»

strigătul ăsta sfâșietor care, atât de adesea, din noaptea blestemată, îi spe-riase vegherea și gemuse în visele sale, nu cum-va o să răsune încă odată la urechile lui?

Ceva negru, ciudat, mare de tot, se arată atunci în vârful turnului.

În mijlocul unui hohot de râs — râsul spăimântător auzit în seara din ajun în amurgul din Olymp — chemarea lui Astyanax sbătându-se între mâinile călăului său, vorba sfântă pe care fiul vrăjitoarei o învățase dela Eumeu:

«Tată! tată!»

răsună și alergă dela Simois la Sca-mandru, din palatul lui Priam până'n câmpurile prăpădite ale Ilionului.

Ulyse ridică capul. Aplecat, cu brațele înțepenite, cu mâinile întinse către o despicătură din turn care se și clătină, Telegon, mărit peste măsură, râdea mereu și strigă încă:

«Tată! tată!»

Regele se simți rostogolindu-se în prăpastie. Nu încercă de loc să fugă. Înțelese că Nemesis trecea în noapte și-l atingeă pe umăr. Se târi în genuchi până la piatra grozavă, își puse fruntea-i îngălbenită pe perna de moarte a lui Ashtyanax, își acoperi obrazul cu hlamida-i albă, văzù din nou, într'o lumină de pe urmă a minții, acoperișurile bieteii Itace, mica ogradă înflorită sădită de Laert, pe Penelopa șezând la vechiul cămin și marea, întinsa mare albastră...

Dimineata, Eumeu, îngrijat de a nu mai fi găsit pe Telegon adormit lângă el, se îndreptă singur către zidurile Troiei. Rătăci multă vreme, cu sufletul în îndoială, prin oraș, scormoni toate colțurile palatului, apoi se duse la întărituri. La amiazi descoperi pe stăpân mort, cu capul sfărâmat, sub ruinele turnului.

Către seară, apărù bătrânul cărmaciu, pe care o presimțire urâtă îl adusese în orașul nenorocit. Cei doi oameni ridicară rămășițele cele reci, făcură în grabă,

din câteva crengi de smochin, un pat de mort și duseră, plângând, pe Ulyse către corabie. Toată noaptea, cu pași înceți, merseră în murmurul tânguitor al Simoisului și al Scamandrului. Tunica albă pătată de sânge, fața-i albă cu ochii închiși pentru totdeauna, legănate pe umerii celor două slugi credincioase, treceau prin câmpia adormită, pe care luna o scaldă cu o lumină tristă. Din loc în loc, strigătul slăbănog al unui greere, cântecul singuratec al unei privighetori salutau pe craiul mort.

«Vai! suspină Eumeu, care din noi va îndrăzni să calce pragul casei și să vestiască celor de acolo o știre atât de amară?»

În zori, fură întâmpinați de câțiva corăbieri cari, din vârful pupei, văzuseră alaiul cel ciudat. Pentru cea din urmă oară, fiul lui Laert, dus pe brațele vâslășilor lui, se urcă în corabia-i. Îl culcară pe punte, îl învăliră cu mantaua crăiască și-i încinseră părul cărunț cu o cunună de asfodel. Și când soarele își reșfiră lumina pe culmea plină de zăpadă a Idei, ei coborîră, în chip cuvios, pe cel din urmă dintre marii eroi în porfira mișcătoare a Oceanului, tatăl râurilor.

VERIFICAT
2007

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
VERIFICAT